

Brudstykker

fra Blicheregnen

BRUDSTYKKER FRA BLICHEREGNEN

Blandt de mange rare gaver ved jubilæet var et gelænder til museets hovedindgang. Gaven var fra Kjellerupegnens Kunstsamling, tegnet af Hans Langballe, udført af Vium Smede- og Maskinværksted og opsat af Leif Esbensen, Knudstrup Murerforretning. (Foto: BEM)

ISSN: 0908-7737

2004

Blicheregnens
Museumsforening
Årsskrift 2004

Brudstykker

fra Blicheregnet

25. årgang

Bjørnsholm

*Blichers fortælling »Livø« foregår i starten af 1500-tallet nær
Vitskøl Kloster – senere Bjørnsholm.*

*Abbeden dér spiller en vigtig rolle i fortællingen, der viser digterens »lyse«
side. Klosteret blev oprettet af Valdemar den Store
som tak for sejren på Grathe Hede.*

Årsskrift for
Blicheregnet Museumsforening

2004

Indhold

Forsiden:

Det forgyldte sølvaks og en tilsvarende lille buket var en gave købt i 1930 hos Kloster i Kjellerup til guldbrudeparret Mette Marie og Chresten Møller i Sjørlev.

De er nu skænket til museet af Ruth og Kristian Kongensgaard, som bar dem ved deres guldbrud i 1996.

Titelbladet:

Titelbladets litografi af herregården Bjørnsholm fra maleren J. F. Richardts »Prospekter af Danske Herregårde« - udgivet i midten af 1800-tallet, genoptrykt i 1976.

Redigeret af:

Johannes Frank
Peder Hjorth Jensen
Hans Kruse
Ejgil Overby
Bente Sørensen

Eftertryk tilladt med
angivelse af kilde.

Tryk: Byens Tryk
Oplag: 650 eksemplarer

ISSN: 09 08-7737

Brudstykker gennem 25 år 7	Åmandens stridsle 85
<i>Af Ejgil Overby</i>	<i>Af Hans Kruse</i>
Dreng i Ans 9	Probatum est 87
<i>Af Vagn Knudsen</i>	<i>Af Dorthe Kaldal Mikkelsen</i>
Vinderslevholms historie 17	Blicheregnens Museum 25 år 90
<i>Af Marie Louise L.M. Friderichsen</i>	<i>Af Ejgil Overby</i>
Jens Thrane d.y.s portræt af Mette Elisabeth Schinkel 32	Den gamle kæmpehøj 93
<i>Af Jens Bergild</i>	<i>Af Knud Aage Løkkegaard Bramsen</i>
Marie og Aage Olsen 37	Kjellerup Avis for 100 år siden 94
<i>Af Verner Vad</i>	<i>Ved Johannes Frank</i>
Vinderslev Drengeorkester 43	Museets årsberetning 2004 100
<i>Af Else Holm</i>	<i>Af Peder Hjorth Jensen og Hans Kruse</i>
Nogle optegnelser fra mit liv 46	Blicheregnens Museumsforening 2003 105
<i>Af Kristen Isager</i>	Regnskab 107
Købmand i Kjellerup i 60 år, II 58	Praktiske oplysninger 108
<i>Af Kjeld Lassen</i>	
»Vandgalskab« 66	
<i>Af Peder Hjorth Jensen</i>	
En dag i E Thueninghus 76	
<i>Af Bo Stig Andersen og Inger Michelsen</i>	

Brudstykker gennem 25 år

Af Ejgil Overby

På det seneste har både Blicheregnens Museum og Blicheregnens Museumsforening holdt 25 års jubilæum.

Der er dog grund til at nævne, at der kan fejres et tredje jubilæum, idet vores årsskrift i år fylder 25 år, og det er et årsskrift, som jeg personlig synes, vi kan være stolte af.

Jeg er heller ikke i tvivl om, at mange deler den opfattelse, ikke mindst ud fra den betragtning, at så mange som ca. 100 personer, med vidt forskellig baggrund, har ønsket at bidrage med artikler i årenes løb. Det er ret enestående, og det har givet tidsskriftet stor spændvidde.

De første årgange fremstod i en ret enkel indbinding. Det er så senere i de sidste 12 årgange blevet ændret til et årsskrift med et særdeles smukt omslag med navnet »Brudstykker fra Blicheregnen«. Navnet er også tillige med årstal, trykt på dets rygbind, så det er let at finde i reolen.

Hvis man læser registret igennem, vil man opdage, at forfatterne har beskæftiget sig med mange forskellige forhold i kommunen, men hvad der er meget væsentligt er, at artiklerne ikke er centreret blot et sted, men vidt forskellige områder i kom-

munen, så alle dens borgere kan have fornøjelse af at læse årsskriftet, også de der bor i yderzonerne.

Sideantallet har gennem årene ligget på 80 til 90, og som regel har der ikke været problemer med at få årsskriftet fyldt. Alligevel har vi hvert år ved generalforsamlingen og i selve udgivelsen gang på gang opfordret folk til at forsyne os med stof til bladet, og det er nok det, der har givet bonus. Alt hvad der modtages i redaktionsudvalget, bliver omhyggeligt gennemgået og drøftet, men man kan naturligvis ikke bruge alt mellem himmel og jord. Det er væsentligt, at det, der bliver trykt, har interesse for en bred kreds af læsere og ikke blot en snæver flok.

Når ca. 100 personer gennem 25 år har forsynet årsskriftet med artikler, vil det betyde, at mange af disse mennesker nu ikke mere er i live. Jeg synes, at hvis der er noget, der gør bladet værdifuldt, så er det netop deres artikler, for var meget af deres viden ikke blevet nedskrevet, ville det betyde, at den var gået tabt for eftertiden, og for mig at se, er netop formålet med årsskriftet at kunne bevare kendskabet til fortiden. Hvis man vil bedømme vort

lands kulturværdier og særpræg, så må man gå til enhver »afkrog« af Danmark for at se, hvad der her kan præsenteres.

I sit forord til årsskriftets 1. årgang, skrev museumsforeningens daværende formand, Verner Vad, at han håbede på, at man ville opfatte bladet som en lille hilsen til vore medlemmer, nær og fjern, og at det

ville blive læst med interesse af såvel foreningens medlemmer som andre interesserede. Jeg kan notere, at hans ønsker i hvert fald for de første 25 år er gået i opfyldelse. Lad os da nu håbe, at årsskriftet vil kunne bestå som en dejlig nytårshilsen til vore mange medlemmer, endnu mange år fremefter.

Dreng i Ans

Af Vagn Knudsen

Man skal kende sine rødder og sin historie for at forstå sin samtid. Mine rødder er i Ans hvor jeg boede de første 20 år af mit liv fra 1932 til 1953, da jeg blev indkaldt som soldat. Mine forældre hed Viggo og Minna Knudsen og var begge frisører i det hus jeg bor i nu, hvor jeg er vendt tilbage efter 50 års forløb. Min far stammer fra Viborg, hvor hans far Johannes Knudsen var sergent. Han døde i februar 1907, hvor min far kun var et halvt år gammel. Min

far har således ikke kendt sin far, men er vokset op hos sin bedstemor og anden familie i Bukrog. Min mor er født Simonsen og stammer fra Bøgedal. Simonsenfamilien kan følge sine rødder tilbage til tiden omkring 1800, da Simon Jensen og Ellen Christensdatter havde en lille landejendom i Sjørsløv.

Min mormor Ellen Marie Simonsen blev gift med gårdejer Kristian Villumsen, Braarup, i 1910. Min mor blev adopteret,

Viggo Knudsens barbersalon lå i Østre Langgade. (Foto: Forfatteren)

så der står Minna Villumsen på hendes dåbsattest. Selv om generne ikke passer helt har jeg altid betragtet Kristian Villumsen som min bedstefar. Hans far, altså min oldefar, var kurvemager og boede en periode i Teglgade 29. I 1943 flyttede Kristian Villumsen til Ans, hvor han købte en gård som lå der hvor Flex Design nu ligger. Jeg kan således med lidt god vilje sige, at jeg er fjerde generation i Ans. Jeg blev aldrig kaldt andet end »Vagn Barber« – så vidste folk hvem jeg var. I det følgende vil jeg forsøge at gengive noget af den stemning og den tilværelse jeg oplevede som barn og ung i Ans.

At vokse op i Ans

At være dreng i Ans i 30'erne og 40'erne var vel ikke anderledes end i så mange andre småbyer. Min årgang er imidlertid enige om, at netop i disse år var det et privilegium at vokse op i Ans. Vi vidste nok ikke, hvor privilegerede vi var med søen, bakkerne og den pragtfulde natur vi voksede op i, men det har givetvis præget hele vor opvækst og voksertilværelse positivt.

Vi gik kun i skole hver anden dag og fra 3. klasse var vi to årgange i samme klasse – sture hold og bette hold. Systemet var nu ikke så dårligt. De store kunne jo hjælpe de små, men da vi kun havde to lærere var alt selvfølgelig afhængig af deres kvaliteter. I klasseværelset sad vi ved tomandspulte, men i det ene klasseværelse var der desuden en 5 mandspult som blev kaldt dovenbænken. Der sad de værste rødder. Jeg ville så gerne have en plads på doven-

bænken, men det nåede jeg desværre aldrig. I stedet kom jeg i mellemkolen i Bjerringbro, da jeg var 11 år. Dette var medvirkende til at man blev betragtet som »fin«, man snakkede fin. Heldigvis var jeg god til at slås, så jeg fik hurtigt tilbageerobret en plads blandt »rødderne«. Jeg ved ikke om det er rigtigt, men en lærer rangerede meget højere i hierarkiet end i dag – var han så meget bedre end nutidens lærere? Var det et kald at være lærer? I hvert fald deltog han aktivt i sognets kulturliv og gik foran. Det ser vi jo ikke så ofte i dag. Under alle omstændigheder fik vi en god start i den stråtrækte skole i Ans.

Fodbold

Når vi ikke fiskede eller badede i søen omsatte vi vore drengebøger og legede

Jyllandsmestrene fra Ans. Bagest fra v. Jens Verner Knudsen, Poul Verner Sørensen, Poul Dahl, Knud Jørgensen. I midten: Peder Bent Jensen, Kaj Kristensen, Verner Frandsen. Forrest Knud Sørensen, Ejvind Kirkegaard, Vagn Knudsen. (Foto: Forfatteren)

Robin Hood, cowboys og indianere eller politi og røvere i bakkerne og skovene – ellers var vor altopslugende interesse fodbold. Jeg tror vi spillede fodbold hver dag på markedspladsen. Naturligvis ikke med en rigtig fodbold, som lå uden for vor økonomiske formåen, men måske med en tennisbold eller gummibold.

Vi skulle dengang betale alle omkostninger selv. Der fandtes ikke noget klubhus, sponsorer var et ukendt begreb, men selv om pengene var små, klarede vi det alligevel. Den overvejende finansiering af klubbens drift kom fra Ans Gymnastikforening, der jævnligt afholdt bal på Ans Kro, hvor overskuddet gik til fodboldholdet.

Vi udviklede en konkurrencementalitet uden lige. Vi ville vinde og være nummer et, og det blev vi så. Vi vandt Viborg Oplands drengeturning flere gange – som regel i finalen mod Stoholm, hvor man var lige så interesseret i fodbold som i Ans, med den forskel at Stoholm-drengene fik lussinger af fædrene i halvlegen, hvis de havde spillet dårligt. Vi havde et fantastisk sammenhold og et godt kammeratskab, hvilket nok var årsagen til vor succes. Min årgang sluttede »karrieren« som »voksne« i 1955 med et flot Jyllandsmesterskab i serie 2. På det tidspunkt var vi allerede spredt for alle vinde, og den nye årgang måtte rykke et par rækker ned. I løbet af nogle år lykkedes det igen at vinde turneringen, og det unge hold som i mange år kun havde hørt om det gamle holds succes, inviterede os gamle hjem til en kamp ved sommerfesten i Ans. Behøver jeg at sige, at vi tævede dem 3-1!

Røvere og soldater

Læsningen af datidens drengebøger omsatte vi til lege, hvor det var mest attraktivt at være indianere eller politi. Det kunne til tider gå ret voldsomt til, men mærkeligt nok kom ingen i vor årgang alvorligt til skade. Når en røver blev fanget skulle han naturligvis i fængsel. Problemet var ofte at fængslet i reglen ikke var flugtsikkert, indtil vi i bakkerne fandt en nedlagt vandbeholder – et stort støbt underjordisk bassin lukket med et metallåg. Der var det umuligt at flygte fra, men inden man kom i fængsel skulle man naturligvis forhøres og tortureres. Dette foregik på »træhesten« – et fyrretræ hvis stamme gik vandret ud et par meter over jorden. Der blev røveren anbragt og tvunget til at synge »dejlig er den himmel blå«, mens vi trak i hvert et ben i takt med sangen. Hvis røveren kunne alle versene udenad blev han uden videre tiltalt løsladt, men det var der aldrig nogen der kunne.

Hvis røveren tudede eller truede med at sladre derhjemme fik han en flødekaramel og blev smidt i fangehullet indtil han opførte sig som en rigtig røver uden at tude. Engang var det imidlertid tæt ved at gå gruelig galt. Røverne tændte ild til nogle gamle blade, der lå i vandbeholderen og var nær ved at blive kvalt af røgen. Heldigvis opdagede vi røgen fra en udluftningsventil og fik hurtigt alle fangerne halet op.

Bersærker gang

Min bedste ven Kaj, som jeg i øvrigt har endnu, havde en bedstefar som havde været sognefoged og derfor var udstyret med en embedssabel. Om vi nu var inspireret af samurajhistorierne eller de ædle riddere skal jeg lade været usagt. I hvert fald drog vi på togt hos min bedstefar som havde en gård i udkanten af Ans. Derude kunne vi ikke stå for en dejlig mark med solsikker. Vi fik »bersærker gang« og huggede hovederne af alle solsikkerne, så måske var vi vikinger. Jeg husker ikke følgerne, men jeg tror vi slap med en reprimande. Kajs forældre opdagede ikke noget, da vi skyndte os at få sablen hængt på plads. En anden gang var Kaj og jeg på forbudt område, idet vi havde sneget os

ind i gartnerens drivhus, hvor der var så dejligt varmt. Det var selvfølgelig fristende at smage de modne vindruer, men vi måtte jo ikke stjæle. Hvis vi nu legede, at vi var i paradiset have, hvor det kun var æblerne, der var forbuden frugt ... Altså smed vi alt tøjet og løb rundt i adamskostume og spiste druerne, men kun med munden uden at røre med fingrene. Jeg tror vi blev helt høje af legen – indtil gartnerens kone kom og overraskede os!

Om vinteren løb vi på ski og skøjter, når vi ikke spillede badminton i krosalen, som vi kunne leje for 60 øre i timen. Senere da vi fik en ny skole med en rigtig gymnastiksal, søgte vi om at benytte den, men fik afslag med den begrundelse, at gulvet ville blive beskadiget af vort fodtøj. Det måtte vi jo bøje os for indtil lærer Jensen holdt

sølvbryllup i gymnastiksalen. Så gjorde vi oprør og fik lov til at bruge salen fremover. Vi deltog ikke i nogen holdturnering men enkelte var med til Jyllandsmesterskabet i Århushallen, men uden succes. Vi var jo ikke vant til at spille i en hal med så højt til loftet.

Spejdersport

En anden stor interesse var vort medlemskab af KFUM-spejderne. Her kom vor konkurrencementalitet igen til udtryk. I starten havde vi næsten ikke noget udstyr, og vore spejderfærdigheder var ikke gode. Vi havde nogle gode ledere som kunne deres fadervor, men som ikke kunne lære eller vejlede os i de almindelige spejderfærdigheder. Dem måtte vi selv tilegne os.

Vi holdt vore patruljemøder i den gamle skole og mødte trofast en gang om ugen for at træne til de mange duelighedstegn. Hvert duelighedstegn repræsenterede et speciale, og vi uddelegerede de enkelte specialer, så patruljen altid havde en specialist når en opgave skulle løses. Patruljen havde 6 medlemmer, og vi fire »gamle« havde naturligvis 1. kl. prøven, som var det ypperste man kunne opnå. Hver aften sluttede med en »miniandagt«, hvor vi stod med hinanden i hånden og sang patruljesangen. Patruljeføreren skrev hver gang et udførligt mødereferat i patruljedagbogen. Mon den findes endnu?

Hvert år deltog vi i distriktskonkurrencer og tabte hver gang til »Knasterne« fra Gjærn, der altid løb af med æresstanderen og rævehalen. I min patrulje gav vi hinan-

den hånden på at nu skulle det være løgn, så året efter vandt vi distriktsmesterskabet, og ved en senere landskonkurrence blev vi mellem de 10 bedste ud af 850 patruljer. Finalen blev afholdt på Hovens Odde i pinsen 1947. Dengang var spejderbevægelsen endnu præget af Lord Baden-Powells militæriske optræden, og jeg kan nævne, at vi fire gamle fra patruljen alle blev befalingsmænd i hæren. Måske er tiden en anden i dag, men jeg håber der stadig er nogle kvalitetsgrundbegreber tilbage, som drengene kan tage med sig og bruge senere i livet. Den gamle regel med at være tro mod Gud, Konge og Fædreland er nu ikke så tosset endda.

Småjobs

Dog var det ikke leg alt sammen. En del af os drenge havde et job af en eller anden art. Jeg havde en lille kaninfarm med bl.a. angorakaniner. De blev klippet og ulden sendt til et væveri i Nakskov. Ved siden af indtægten ved salg af avlsdyr havde jeg en ekstra indtægt. Når en hunkanin skulle holdes til tog jeg entre – 10 øre for at få lov til at se på...

Om sommeren arbejdede jeg i Ømosen med at rejse tørv. Vi tjente en krone pr. tusind. Jeg kunne rejse 10.000 om dagen men min bedstemors søster Agnes kunne rejse 30.000 selv om hun var oppe i årene og vejede 200 pund. Jeg yndede at sige, at hun var så stor at jeg kunne gå i skyggen af hende. Senere fik jeg et job med at køre med et spand heste og en rullevogn. Jeg skulle køre tørvene fra graven ud på tørre-

Landets højeste vindmølle var vartegn for Ans til den brændte i 1954. Vandrerhjemmet havde til huse i den hvide bygning. Esso-tanken på hjørnet overfor hørte til Jens Frederik Sørensens virksomhed. (Foto: Forfatteren)

pladsen. Det gav 12 kroner om dagen uanset om det regnede, så vi ikke kunne arbejde. Jeg elskede at sidde sammen med »tørvebisserne« i et arbejderskur når det var regnvej. Det var nogle drabelige historier jeg kom hjem med.

Krigen

Nogle gange bliver jeg spurgt om, hvordan jeg oplevede krigen. Jeg er mærkelig nok ikke særligt berørt. Vi manglede egentlig ikke noget. Det eneste vi mærkede til besættelsesmagten var to gamle soldater der boede på Vandrerhjemmet hvor de passede en radiostation. Vi vidste nok, at der blev kastet våbencontainere ned »på den anden side søen«, men det var vist nogle unge mennesker fra Bjerringbro, der havde startet en modstandsgruppe. En enkelt gang skete der sabotage mod en lastvogn, der var til reparation hos vor nabo, men ingen kom til skade. Ejeren af lastbilen arbejdede for tyskerne ved bygningen af Karup Flyveplads.

Et tysk jagerfly styrtede ned i bakkerne og vi drenge var der naturligvis næsten før alle andre som tilskuere. Det var en barsk oplevelse, idet vi kunne se piloten der sad i førersædet og brændte op.

Vi hørte nok engang imellem radio fra England med særmeldingerne som var kodenavne for nedkastningsstederne, men det var først på befrielsesaftenen den 4. maj, at vi vågnede op. Tyskland har kapitulert lød det fra Englandsradioen. Vi styrtede ud på gaden og skrælede: »Tyskerne har kapitulert«. Så skulle alle gå med

Royal Air Force huer og helst have en skjorte, der var lavet af gult nylon-faldskærmsstof, mens de voksne med bare den mindste tilknytning til modstandsbevægelsen skulle gå med et rødt-hvidt-blåt armbind.

Jens Frederik Sørensen

Efter krigen var der stadig rationering og mangel på næsten alt, men så kom Marshall-hjælpen, der satte skub i økonomien. En af dem der prægede tiden i Ans var automobilhandler Jens Frederik Sørensen (1889-1953). Måske står han stadig i min erindring som noget stort fordi han var vor nabo, men han var uden tvivl en stor personlighed. Han var handelsmand i den store stil og købte på auktioner efter krigen 10-20 tyske militærkøretøjer ad gangen. Vi drenge »lånte« ofte en af de gamle biler inden de skulle på værksted og renoveres. Jeg husker bl.a. en Renault med fodgear! Vi kørte rundt på pladsen hvor den nuværende Statoiltank er beliggende. Vi splejse- de til benzinen, men kunne jo ikke udnytte den sidste rest i tanken, så i reglen lå der en dreng på forskærmen og dryppede benzin i karburatoren fra en sodavandsflaske. Der skete næsten ingen uheld, dog mistede jeg det yderste led af min pegefingert i en bildør. En kammerat kom med den i en tændstikæske, da vi kom tilbage fra lægen. Den hang fast i retningsviseren, fortalte han.

Det største jeg kunne opnå var når jeg måtte køre ud med Sørensen for at handle bil. Han var en rigtig gammeldags kræm-

mer og havde en meget stor og velspækket harmonikategnebog. Sørensen lærte mig: »Hvis du skal lave en byttehandel, Vagn, må du aldrig give penge i bytte, men sørg for i stedet at få penge i bytte hver gang du handler. Så skal det nok gå godt for dig.« Jens Frederik var gift med Thomasmine og boede ca. 500 meter fra værkstedet i det hus, som stadig ligger mellem Kroen og Bageren. Alligevel kunne han tit komme ind til os og sige: »Jeg skal låne jeres sofa til at sove til middag på. Thomasmine laver hovedrengøring.« Det gjorde ikke noget at

alle vidste, at nu var han igen uvenner med konen. Han kunne også finde på at ringe til min far kl. 22.00 om aftenen og forlange at blive barberet straks. Jeg skal til København, så du må sørge for at jeg ser ordentlig ud. Han havde en evne til at få sin vilje, så Sørensen blev barberet!

På en auktion købte Sørensen bl.a. en tysk landgangsbåd beregnet for en gruppe på 8-10 mand. Den var fladbundet med en kraftig påhængsmotor, der var forsynet med en 1,5 meter lang skrueaksel, så den kunne gå ind alle steder i Tange Sø. Da

Jens Frederik Sørensen med en af sine små motorcykler. (Foto: Forfatteren)

den kunne sejle 30-40 knob var den jo vel-egnet til vandski, men det havde vi jo ikke råd til. I stedet blev en køkkenlåge fastgjort til båden med et langt tov og med et mindre reb i lågen kunne man stå på den og surfe. Det gik fint indtil tovet sprang. Så røg man direkte 4-5 meter ned på bunden af søen. Efter en tur op og ned i Gudenåen kunne vi fylde alle robådene med vand fra kølvandsbølgen, men så slemme var vi jo ikke!

Auly

De mange biler som blev renoveret og malet voksede til en meget stor forretning med el-installation, automobilforretning og reparationsværksted samt en persiennefabrik, og som sidste skud på stammen startede Sørensen en motorcykelfabrik i Ans. Det var ganske vist en letvægtsmotorcykel som ligner vore dages knallert, men var i øvrigt et kvalitetsprodukt og en nyskabelse på markedet. Den blev kaldt Auly, men findes i dag kun på museum. Selv om det var et godt produkt blev fabrikationen

en kæmpefiasko, hvilket skyldes den daværende lovgivning. Man havde regnet med at letvægtsmotorcyklen kunne køre som en knallert – altså uden at ejeren havde kørekort. Den blev imidlertid regnet for at være en motorcykel med sine 120 ccm – en knallert havde 48 ccm. Desuden forlangte myndighederne, at man skulle have en indkøbstilladelse for at anskaffe en Auly, og så var produktet faktisk usælgeligt. For at få en indkøbstilladelse, skulle man dokumentere, at man havde et kørselsbehov til og fra arbejde. I løbet af relativt kort tid kom der en række knallertmærker på markedet. En knallert måtte man benytte som 16-årig uden kørekort. Så var det slut med Auly'erne, og Sørensen tabte et meget stort beløb på Auly-eventyret i Ans.

Personligt var det også ærgerligt, idet jeg havde min daglige gang på fabrikken og engang imellem fik til opgave at køre testkørsel i grusgraven for at konstatere, om Auly'en kunne holde til »mosten«.

Vi drenge holdt til mosten, men hvor var pigerne? Der var i min årgang næsten ingen piger i Ans. De boede i Rødkærsbro!

Vinderslevholms historie

Af Marie Louise L.M. Friderichsen

I 1958 købte mine forældre, Karen Margrethe og Henry Ladekjær Mikkelsen, Vinderslevholm, beliggende ved Hinge Sø. Min far har altid været meget historisk interesseret, en interesse, som han har videregivet til alle sine fire børn i større eller mindre grad og købet af Vinderslevholm var en barnedrøm, der gik i opfyldelse. Fuldt af glæde og stolthed over at blive en del af denne smukke gårds historie, gav han sig til at samle alle de papirer og beretninger, han kunne komme i nærheden af. Dette efterhånden betydelige materiale overdrog min mor til Blicher-egnens Museum, da hun otte år efter min fars død solgte Vinderslevholm for at flytte til sin fødeby Århus.

Jeg er den yngste af de fire og må erkende, at min interesse for historie også er stor. Derfor har min far og jeg delt mange glæder og overvejelser vedrørende Vinderslevholms historie. Det er dem, jeg i det følgende vil forsøge at få nedskrevet for første gang.

I de fleste bøger om større gårde står der om Vinderslevholm, at den er bygget i ca. 1550erne. Uden på hovedbygningen har en ejer engang i tidens løb bramfrit skrevet 1442, så allerede her er der grund til forklaring.

Vinderslevgaard, som var gårdens egentlige navn, lå oprindeligt ved siden af Vinderslev Kirke og på kirkegården over mod skolen kan man stadig se fundamentrester af det oprindelige hus.

Løvenbalk på Aunsbjerg

Slægten Løvenbalk var en gammel og velhavende dansk adelslægt. De sad egentlig på Aunsbjerg, men i 1416 siger de skriftlige kilder, at de ejer jord i Vinderslev. 1442 viser jordebøger, at slægten har erhvervet kirkens gård i Vinderslev. Det var Peder Eriksen Løvenbalk, der stod for den handel. Hans slægtninge var nu også via ægteskab kommet til Tjele, hvor de i starten af 1500-tallet bygger det gamle stenhus på Tjele. Det ligner i udformning meget Vinderslevholm, så det er nærliggende at tro, at familien har benyttet samme bygmester, selv om det selvfølgelig også er tidens byggestil, der slår igennem.

I starten af 1500-tallet finder også familien i Vinderslev ud af, at de vil have et nyt hus og at det skal have en anden placering. En holm ved den nærliggende Hinge Sø opfylder både krav til idyl og forsvar. Ikke mindst det sidste var af stor vigtighed, borgerkrig »Grevens Fejde«, bondeoprør og

Henry Ladekjær-Mikkelsen foran sin nyerhvervede herregård i 1958.

reformation er alle begivenheder, der udspiller sig i disse år og mange gårde får nye placeringer eller forbedrede forsvarsværker tilbygget.

Flytningen til Hinge Sø

Spørgsmålet er hvornår flytningen præcis finder sted, og på det kan intet præcist svar gives. Det er blevet anført, at den sker først

i 1500-tallet og føres ud i livet af Peder Eriksen Løvenbalks svigersøn, Hans Skeel til Nygaard, som har giftet sig med Ellen Løvenbalk og gennem ægteskab er kommet i besiddelse af gården ved Peder Løvenbalks død i 1501. Andre har ment, at det er deres søn, Niels Skeel, der står bag på grund af en kongelig befaling fra 26. marts 1551, der beordrer bønder fra Nørlyng, Fjends, Rinds og Lysgård herreder

hver at føre et læs mursten fra Viborg til Niels Skeels gård.

Jeg mener, flytningen ligger imellem de to forslag og begrundet det med to ting. Den ene har jeg nævnt, nemlig at nær familie bygger et identisk hus omkring 1530 på Tjele. Den anden og mere vægtige er, at Vinderslevgaard i et enkelt dokument i 1540 pludselig hedder Vinderslevholm, for derefter igen at hedde Vinderslevgaard frem til starten af det 20. århundrede.

Forordningen af 26. marts 1551 tror jeg skyldes, at man har bygget for småt og har haft grund til udvidelse, bygningen måler nemlig i dag 29 meter, hvilket er en betydelig længde. Nogle mener også, at bygningen oprindeligt har været et stokværk højere, men det tror jeg ikke, hvilket jeg nok skal forklare senere.

Skeel-familien var enorm og ejede gårde i stort antal. Niels Skeel havde, foruden Vinderslevgaard, også Merringgård ved Horsens, Nygaard ved Kolding og en fire-fem andre mindre gårde. Vinderslevgaard hørte til blandt de ubetydeligste af disse. Alligevel valgte familien ofte at opholde sig på Vinderslevgaard og det kan have været årsag til udvidelsen.

Når man selv har boet på Vinderslevholm, undrer man sig ikke over, hvorfor familien valgte at bo her, fordi stedet er så smukt med den omkringliggende sø, men skal man give yderligere forklaring, kan det jo være den, at Niels Skeel var født her og derfor følte sig særligt hjemme i det midtjyske.

Iagttaget man nu selve bygningen, er

der en pyntekant, der løber under taget ca. to tredjedele af bygningen, men ikke på den sidste del. Desuden kan man, når skyggerne falder rigtigt, se antydning af en tidligere dør i murværket til højre for den nuværende hoveddør, ca. midt i det jeg vælger at kalde det oprindelige hus. Der er nu et lille vindue, det hører til i et fast skab i hall'en. Jeg forestiller mig altså huset oprindeligt bygget en tredjedel kortere og med en dør midt i huset og at pyntekanten under taget stopper, hvor der oprindelige hus stoppede. Da højden og længden af huset så meget svarer til det stenhus, det står på Tjele, som jeg ser det, tror jeg ikke, at Vinderslevholm nogen sinde har været højere, men jeg tror til gengæld, at husets etageinddeling og indretning har ændret sig betydeligt gennem årene.

Tegl eller marksten?

Hvilke sten er det så bønderne skulle komme med ved udvidelsen i 1551? Selvfølgelig står der mursten, men er dette ensbetydende med sten af tegl? Dengang opførte man ved store bygningsværker ofte brændeovne til mursten og lavede stenene på stedet, men det krævede ler inden for nær rækkevidde. Indtil midten af forrige århundrede lå der et teglværk ved gården Marienlyst op mod Kjellerup by. Marienlyst er bygget på jord, der har tilhørt Vinderslevholm i flere omgange, så der er altså mulighed for at fremstille tegl i den nærmeste omegn. Derfor kan det godt være, at der var brug for så store mængder, at det er munkesten bønderne bliver bedt

om at bringe. Det kan også have været mark- eller kampesten. Hele fundamentet på Vinderslevholm ca. 1,5 meter op består af rå kampesten og der er ganske sikkert betydelige mængder af sten under huset. Det ligger jo tæt ved søen, men har aldrig vist tegn på vand i kælderens, så det står solidt.

Mindre vinduer

Vinduerne, som vi ser på huset i dag, er senere. Dengang har man sjældent lavet så store ruder eller vinduesåbninger, for det første var glas dyrt, for det andet hjalp det ikke til at holde på varmen. Jeg ved af erfaring, at når vejrudsigten melder lokalt ned til frost eller derunder, så er lokalt altid lig med Vinderslevholm. Til gengæld har man så fornøjelsen af at få lyden af isens syngen og brag, når den bryder op om foråret, blandet med mågernes kærlighedskåde vårskrig, podet ind i blodet, så det er noget man altid tager med sig senere i livet, som en uudslettelig del af ens personlighed.

Store vinduer er heller ikke lette at forsvare og da forsvar absolut har været en bevæggrund for bygningen af det nuværende hus, så forestiller jeg mig den samme bygning med mindre vinduer i rå munkesten og med en udvendig trætrappe til de andre etager. Dertil en bred voldgrav, der fik holmen til at blive til en ø i søen, der var næsten uindtagelig for eventuelle fjender.

Broen over voldgraven var ikke, hvor den er i dag. Da jeg var lille – og før søen

trak sig så meget tilbage, som den er i dag, som følge af afvanding og dræning i engene mod Vinderslev og Mausling – kunne man se rester af bropillerne til den gamle træbro cirka midt i den nordlige del af voldgraven mellem det, der kaldes Den gamle Allé og den nuværende.

Niels Skeel giftede sig med Karine eller Karen Krabbe i 1528 og de får sammen fem børn, hvoraf de tre når voksenalderen. De kan alle ses på epitafiet over Niels Skeel i Vinderslev Kirke, som Karen Krabbe rejser over sin mand ved hans død 1561. Selv om Niels Skeel opholdt sig på Nygaard, da han døde, vælger hans enke at føre ham hjem til Vinderslevgaard og begrave ham i Vinderslev Kirke. Her ligger også hans morfar, Peder Løvenbalk, begravet under det tårn, han selv havde opført, ligesom han står bag de kalkmalerier, der pryder kirkeskibet.

Det er derfor nærliggende at tro, at det er barnebarnet, Niels Skeel, der udsmykker koret med de blomster og bladværk, der findes der og som snor sig i en uendelighed. Det siger lidt om hans tankegang og måske også humor, at han blandt bladene afbilder (måske) sig selv som en ung ridder og sin kone som en statelig dame, der lægger kabale. Billedet er interessant af flere årsager. Det er en meget tidlig afbildning af spillekort i Danmark. Men spil var djævelskab, fandens opfindelse, og så vælger han at vise det her i koret på en kirke. Vil han drive gæk med de gejstlige eller blot vise sin kones yndlingstidsfordriv? Hentyder han til noget af privat karakter? Eller er det en slags filosofisk overvejelse

Karen Krabbe lægger kabale, ser det ud til. Billedet er gemt mellem løvværket i Vinderslev Kirkes kor som den ældste gengivelse af spillekort i Danmark.

om, at man aldrig kan vide, hvilket kort man trækker i livet og at hun trak ham – et godt kort? Selvfølgelig har billedet givet anledning til mytedannelser om, at Karen Krabbe enten skulle have vundet eller tabt Vinderslevgaard i kortspil, men det er der intet belæg for.

På epitafiet er det en ganske anden Karen Krabbe, man ser. Hun er betydeligt ældre og desuden bærer hun enkedragt. Hun har mistet to små børn ved fødslen og nu også sin mand og livet vil sende hende nogle dårlige kort i fremtiden.

Fire år efter at hun har mistet sin mand, dør også deres søn og ældste, Hans Skeel, ved Svartå. Han deltog i Syvårskrigen,

men falder den 20. oktober 1565 og føres til Viborg Domkirke og begravet der.

Den yngste er en datter ved navn Dorte. 29 år gammel bliver hun 26. august 1576 gift ind i moderens familie med Glob Krabbe til Aastrup på Sjælland, men det bliver et kort ægteskab med megen sorg. De mister deres første barn som spædt og allerede i 1578 dør Dorte i barsels seng og tager deres andet lille barn med sig. Hendes mand overlever hende med fire år og dør så selv 32 år gammel.

Karen Krabbe på Vinderslevgaard

Tilbage på Vinderslevgaard sidder Karen Krabbe. Hun er nu oppe i årene og har boet på Vinderslevgaard siden 1530. Hendes eneste overlevende arving er den mellemste datter Ingeborg. Hun blev gift allerede 15-16 år gammel 31. august 1560 med Otto Banner til Asdal og Bangsbo i Vendsyssel. Brylluppet stod, som hendes søsters senere også gjorde det, på familiens gård ved Kolding, Nygaard, og havde Frederik II som gæst. Han havde medbragt fire kongelige trompetere og to kedeltrommer, så det har været en munter fest med dans og underholdning. 19 år var gået siden da, men der var endnu ingen arvinger kommet i det nordjyske.

Karen Krabbe retter henvendelse til kongen, som stadig i 1579 er Frederik II, og de to indgår en aftale med stor betydning for Vinderslevgaard. Mange har forsøgt at lokke eller købe det nordjyske krongods fra kongen, men Karen Krabbe har en vægtig trumf. Frederik II var om nogen

jagtgalt, og han er kendt for sine jagter den dag i dag. Imidlertid ragede det skeelske gods ubehageligt ind i kongens jagtrevir og han ville hellere end gerne have fat i jorderne, så de traf aftale om en byttehandel, et mageskifte og Ingeborg Skeels navn blev for altid knyttet til den gård, som hun i dag kendes så godt for, Voergaard i Vendsyssel. Hun var en handlekraftig dame, om hvem der siges meget sludder, som det altid siges om dygtige kvinder, der kan selv.

Den handlekraftige Ingeborg Skeel

Hvordan hun selv har opfattet tidens kvinderolle, vidner hendes ironiske afbildning af sig selv i Voergaards pragtfulde sandstensportal om. Her troner hun med en grydeske i hver hånd. Fakta er, at hun efterfulgte sin mand som lensherre for kongen, hvilket ikke mange kvinder gjorde dengang, at hun altid skrev sig til sin egen gård Voergaard og aldrig til sin mands gårde, at hun, barnløs som hun var, opdrog to adelige piger og fik dem giftet godt bort. Og ikke mindst at hun blandede sig i en retstv om en enke, der blev anklaget for hor af sognepræsten, betalte enkens advokatbistand og fik hende frikendt! Der er ikke mange grydeskeer over hendes livshistorie.

I Midtjylland havde Karen Krabbe ret til at forblive på Vinderslevgaard til sin død, og da den indtraf i 1586 overgik gården, som aftalt, endelig til Kronen.

I de næste små 50 år er Vinderslevgaard så i Kronens besiddelse. Det siges, at huset

blev brugt som jagtslot, og at Christian IV skulle have overnattet i den nuværende spisestue.

Nedrivning undgås

Hvad der er helt sikkert er, at gården fungerer som ladegård under Silkeborg Slot og i 1635 er så dårligt holdt, at en nedrivning kommer på tale. Materialerne kunne så bruges på Silkeborg Slot, som selv trænger til en kærlig hånd. Til alt held melder sig en af kongen kreditorer, Anne Folkvartsdatter. Hun har et udestående med kongen på 3000 rigsdaler, og for det beløb overtager hun gården, mens bøndergodset bliver skilt fra. Nedrivningen standses i sidste øjeblik, og i dag står Vinderslevholm der stadig, mens slottet i Silkeborg henligger som ruin.

Anne Folkvartsdatter sidder stadig som fæster i 1664, skønt gården da i to år har været videregivet til Frederik III's yndlingsgeneralmajor, Ditlev Rantzau, til fri udnyttelse for ham og hans hustru i deres levetid.

Efter deres død 1696 går gården atter videre på samme vilkår til overhofmarskal Johan Otto Raben. Nu giver kongen også to års skattefrihed med i købet og det gør, at Vinderslevgaard begynder at vinde fra solgt bøndergods tilbage og atter får status af sædegård. Selv om Johan Otto Raben ikke ejede Vinderslevgaard ved overtagelsen, får han dog hurtigt det ændret således, at gården går fra at være Kronens udlånte ejendom til at være hans besiddelse alene.

Han må dog aldrig have følt sig hjemme i det midtjyske, for allerede fem år efter, i 1701, sælger han gården igen.

Ejeren flytter ind

Den nye køber, Hans Thomsen Strømborg, flyttede ind på Vinderslevgaard og for første gang i mange år var der endelig en ejer af stedet, der også ønskede at bo der og værne om det. Kan man forestille sig, at det er i denne ejers periode, at vinduerne ændres til de større palævinduer, der ses på bygningen i dag?

Bindingsværkshuset, der i dag står mod nord på gårdspladsen, var sandsynligvis allerede bygget dengang, mens længen mod øst kan være bygget i denne periode eller senere i samme århundrede. Længen har blandt andet gennem tiden huset folkekøkken og ved en ombygning i 1980'erne, hvor der blev sløjfet en udvendig bagtrappe, fandt man nedstøbt i trappefundamentet resterne af en kasseret gryde med fastbrændt mad på bunden.

Brolægningen på gårdspladsen er i dag fredet og hvor gammel den egentlig er, ved jeg ikke, men jeg gætter på, at den er næsten lige så gammel som huset. Når man står på hovedtrappen og ser ud over gårdspladsen, er det tydeligt, at den er opdelt i lange felter, der løber fra huset og ud. Måske er dette blot pynt eller en praktisk foranstaltning, når man skal lave så stor en brolægning, men jeg er af den overbevisning, at det er meget bevidst lavet sådan og blev brugt af bønderne til at stille op efter i rækker efter sogn eller herred, når de kom

for at aflevere tiende. Jeg har hørt denne forklaring brugt andre steder, bl.a. ved gårde i Vestjylland under Nørre Vosborg.

Desværre dør Hans Thomsen Strømborg allerede i 1718 og efterlader sig fem arvinger, alle døtre, og godset bliver således delt i fem dele, men samles over de to næste år af Christian Fischer til Allinggaard, som driver begge gårde samlet frem til 1751, hvor landsdommer og borgmester i Viborg, Arnoldus Christian Dyssel, køber gården.

Kongeportrætterne

Kongeportrætterne, som den dag i dag hænger i hall'en på Vinderslevholm, er malet omkring dette tidspunkt og begge de to sidstnævnte ejere kan have været den, der købte dem.

Hall'en hvor kongeportrætterne hænger.

For Christian Fischer taler, at han besidder gården i længere tid og har tilknytning til herregårdsmiljøet og har set lignende portrætserier andre steder; imod taler, at han ikke bebor Vinderslevholm, og at portrætterne sandsynligvis er indkøbt få år før han sælger gården.

For A.C. Dyssel taler, at han kommer fra Viborgeggen og at han i sin egenskab af borgmester sikkert har kendskab til maleren, som bor i Viborg fra 1754 og før det i Randers og som udfører arbejde i Viborg domkirke, Sønder Sogns kirke og Karup Kirke, at han ganske givet har ønsket at give gården det herregårdspræg, som også han har set andre steder, at han er embedsmand, ikke adelig, men selfmade og derfor her under enevælden står i gæld til kongen for sin stilling, hvilket også kunne forklare, hvorfor Christian VI indgår i serien, da han jo ellers ikke er en konge, de fleste adelige er særlig begejstrede for. Imod taler naturligvis, at han afhænder gården allerede fire år efter, og det er da mærkeligt, at han ikke tager billederne med sig. Det kan måske forklares med, at det er en kancelliråd, der er den nye køber, og at han kan have ønsket af forhen nævnte grunde at beholde samlingen, eller at samlingen simpelthen er malet til stedet og derfor ikke skulle flyttes.

Det var den samme tanke min moder havde, da hun overlod samlingen til Blicheregnens Museum med den klausul, at samlingen skal forblive på Vinderslevholm, så længe den til enhver tid siddende ejer ønsker det.

Skiftende ejere

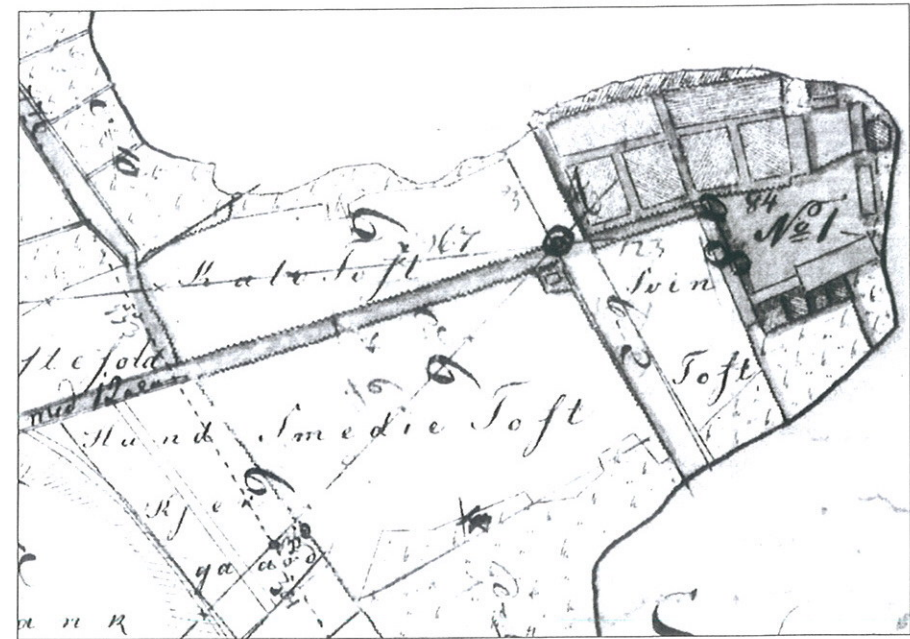
Kancelliråd Mathias Johansen Wedderking ejer kun gården i to år, så i 1758 går den videre til Baron Christian Frederik Juel-Rysensteen, som omgående sælger den videre til assessor Jens Jørgen Bredahl. Denne sidste bliver på gården frem til 1774, hvor også han lader den gå videre til en skippersøn fra Nyborg, den velhavende kaptajn og landinspektør Matthias Hansen Lund.

Matthias H. Lund sidder på gården i 12 år. Fra hans tid findes en udførlig beskrivelse af, hvad der hører til gården, men der nævnes intet om indbo, så vi ved ikke om kongeportrætterne var på gården på dette tidspunkt, men som nævnt før, tror jeg det. Af jord havde gården det ganske Vinderslev Sogn og Hinge Sogn, betydelige dele af Kragelund og Sinding Sogn, en mølle og ret til at besætte præsteembedet i Sinding og Vinderslev.

Men gården var placeret på heden, og det var ofte svært at pine tiende ud af de trængte bønder og mange gange måtte det eftergives, hvilket også fører til videresalg i 1786 og i de følgende årtier går den fra hånd til hånd, uden at ejerne gør meget andet for stedet end at frasælge jord og udparcellere.

Barokhave

På en oversigtsplan fra 1798 kan man se gårdens bygninger og, hvad jeg finder endnu mere interessant, at haven på dette tidspunkt ligner en ægte barokhave opdelt

Vinderslevholm ligger på en lille halvø i Hinge Sø. Nord og syd for vejen ses »Kalvetoft« og »Smedie Toft«. Voldgraven afskærer det yderste af næsset i søen med park (firkanterne øverst på kortet) og Svin Toft. Stenhuset og avlsbygningerne ligger omkring den store gårdsplads, No 1. Kortet er opmålt 1798. Målestok ca. 1:4000. (Kort- og Matrikelstyrelsen)

i geometriske felter og med en allé løbende fra nordsiden af huset til midt i den højre del af voldgraven, netop der hvor man kunne finde rester af en tidligere bro blot for få år siden. Det er den allé, der i dag kaldes »Den gamle Allé«, men nu drejer den mere mod nordvest. De store avlsbygninger, der ligger i den nuværende park, samt det lille hus ved voldgraven eksisterer ikke i dag.

Jeg kan ikke lade være med i denne henseende at bemærke, at jeg er overbevist om, at der har været en udgang på havesiden, vestsiden, af huset og at døren har været, hvor der nu er et vindue i kabinettet. Jeg mener endda at have set et gam-

melt billede af det i et af min fars albums. Desuden fortalte den gamle post mine forældre, da de flyttede til stedet, at frøkenerne Fox-Maule i starten af 1900-tallet altid stod på en trappe på denne side af huset og tog imod, når der blev holdt arrangementer bl. a. for egnens børn.

Et spørgsmål

Da mine forældre flyttede ind, blev det sagt, at det spøjte i det samme kabinet og at vinduet hver nat sprang op. Min mor er ikke en person, der vil acceptere tanken om, at der kan findes spøgelse, end ikke hvis hun stod over for et, så hun sørgede

for at sætte en ordentlig haspe på vinduet og det var enden på det spøgelse.

Jeg selv er mere tilbøjelig til at kunne se det romantiske i tidligere tiders slægter, der vender tilbage til deres jordiske levesteder. Dette sammenholdt med, at der førhen var en dør på netop dette sted og at jeg altid har haft særlig respekt for netop det rum, en mærkelig følelse af at være i stue med flere end mig selv, gør at jeg må konkludere, at findes der gengangere på Vinderslevholm, så er kabinettet et af de foretrukne steder.

Om det er de samme, som vælger at ride ind ad alleen, så der på stille sommeraftner høres hovslag, uden at der kan ses hverken rytter eller hest eller spor fra disse, ved jeg ikke. Men min søster og jeg mødtes uafhængigt af hinanden på samme tid en aften for år tilbage ved alleen for at se den hest, vi begge tydeligt havde hørt og måtte gå derfra med uforrettet sag og en mærkelig fornemmelse i maven.

Frihed, lighed og Napoleon

I starten af 1800-tallet bliver Danmark revet med i de store begivenheder, der har fundet sted i Europa, som følge af den franske revolution. Store nye tanker om frihed, lighed og broderskab spredt sig som ringe i vandet fra det nye land, Amerika, og vækker drømmen om en anden tilværelse til live i borgerne i de europæiske stater, hvor der er mange ikke-adelige, der har set lyset med de nye dampmaskiner og efterhånden har skabt industrier, der gør de adelige rangen stridig som magtfaktor

såvel inden for økonomi, som inden for etaten.

Napoleonskrigene får i første omgang Danmark på den gale side og vi oplever at få englænderne som fjender og må gennemleve bombardementet af København. Som følge af involveringen i krigen er landet i nød, riget fattes penge og Jylland oversvømmes af lejesoldater fra bl.a. Spanien. Dette medfører som altid, når der er fremmede soldater i landet, det være sig lejede eller besættende tropper, plyndringer og hærgen. Blandt andet bryder Koldinghus i brand og det siges, at Vinderslevgaard, som i disse år oplevede skiftende ejere, som ofte ikke boede der, blev plyndret for alt lige fra gulve til kongeportætter.

Historien er opstået af, at alle billeder har været skåret ud af deres rammer og er nøjsommeligt syet tilbage igen, desuden er portrættet af Frederik IV flænget forned af noget, der menes at være en kårde, men billederne er jo heldigvis blevet fundet og returneret til deres rette plads.

Istandsættelse 1850

Vi skal helt frem til 1846, før der igen flytter en ejer ind med lyst og økonomi til at bringe Vinderslevgaard tilbage på fode igen og geografisk så langt som til Rudkøbing for at finde ham.

Jens Pilegaard Bay havde tjent sin formue som købmand og skibsreder, og i løbet af de næste 20 år får han bragt jordtilliggendte op og istandsat bygningerne, hvad der var hårdt tiltrængt.

1866 skifter gården igen ejer, men dog inden for familien, idet Pilegaard Bays svigersøn overtager stedet. Hans navn er Carl Maule, og hans familie stammer fra Sverige. Han og hans hustru bor ikke på gården, men da han dør 1878, flytter hun hjem til sit barndomshjem og bor der til sin død i 1894, hvor gården går i arv til hendes arvinger Helene Fox-Maule og C. Fox-Maule. I de sidste år havde fru Maule ofret betydelige summer på at istandsætte huset, men hendes efterfølgere giver sig straks i kast med at bortsælge en del jord. Således bliver jord solgt fra til bygning af Marienlyst ved Kjellerup og Ny Vinderslevgaard bliver i 1907 opført på hovedparten af den gamle gårds jord. Ved den lejlighed bliver Vinderslevgaard så igen til Vinderslevholm.

Kuriositeter og jordfund

Om Fox-Maulerne skal nævnes flere kuriositeter. Der var en bror, der var aldeles haveinteresseret og man kan stadig støde på mystiske planter, der har trivedes i skjul ved søbredden eller på steder, hvor træerne har vokset sig store og har skjult dem og de stammer tilbage fra ham. Han havde også en anden lidenskab, nemlig frimærker, og ved hans død siges det, at familien smed hele samlingen i søen, blot for at slippe af med den.

At søen og bredden er blevet brugt til at komme af med mange tiloversblevne ting, vidner stedet om den dag i dag. Man skal ikke grave længe, før der dukker de smukkeste skår fra forskelligt fint dekoreret por-

celæn op og jeg har flere gange været heldig at finde særlige godbidder.

En dag blev jeg opmærksom på et sjovt glimt på ridebanen og op kom en temmelig medtaget stor forsølvet ske. En anden gang undrede jeg mig over mundstykket på en ølflaske, der stak op af jorden ude i hønsegården. Da den kom helt op, var det det smukkeste blækhus af mundblæst grønt glas. Men mit bedste fund var, da jeg en gang som teenager sad og surmulede over livet i aldeleshed, som teenagere har for vane at gøre indimellem, under den store blodbøg og pillede ved en sær stump gren, der ikke ville op af jorden og som efterhånden fangede min interesse mere end tanken om livets ulyksaligheder. Med stædighed fik jeg endelig vristet en lille genstand fri af den ret rodfyldte og stenede jord, og op kom den yndigste lille bronzehund. En slank jagthund med meget fine detaljer og spor af tidligere forgyldning.

Fox-Maule skal også nævnes i en anden sammenhæng. Mange kender måske Jørgen Reenbergs fremstilling af »Admiralens Vise« med kors og bånd og stjerner på, som TV2 senere slog igennem med en moderne version af. Jørgen Reenberg har selv fortalt i sine erindringer, at inspirationen bag hans admiral var en lærer, han havde på Borgerdydskolen i København, ved navn Fox-Maule.

Hårdhændet restaurering

Ribbet for jord gik Vinderslevholm i 1910 videre i slægten til endnu en svigersøn,

Baron Karl Bernard Kraker von Schwarzenfeld, som ejede Vinderslevholm 1910-20

denne gang med østrigske aner, Baron Karl Bernard Kraker von Schwarzenfeld. Også han gik i gang med en gennemgribende restaurering, men denne gang var det ikke til den gamle gårds fordel. Hele sydenden blev ændret til buvinduer og man påbegyndte at ændre taget til stråtag. Mens arbejdet stod på byggede Kraker von

Schwarzenfeld Skovhuset, en efter min mening meget smuk og spændende, nærmest tyrolsk inspireret bygning, der ligger i Hingeballe Skov få kilometer fra Vinderslevholm.

De fleste af Kraker von Schwarzenfelds ændringer er i dag, Gud ske Lov, ført tilbage til oprindelig stand, men jagstuen i

kælderen på Vinderslevholm skyldes stadig ham og er i sig selv et charmerende rum med småbitte vinduesruder, kraftige træstøttestykker, rødstenskamin og frilagte loftbjælker.

Første Verdenskrig forhindrede imidlertid Kraker von Schwarzenfeld i at fuldføre sit forehavende med ombygningen og efter dens slutning var han under mistanke for at have været østrigsk spion og valgte at rejse fra landet. Vinderslevholm blev derfor allerede i 1920 igen solgt til nye ejere.

Giftermål af kærlighed

Atter var det en adelig familie, der flyttede ind, denne gang fra Ulstrup Gods, som faderen, Sigismund Ludvig Ahlefeldt-Laurvig havde borthændet i 1917. Sønnen Frederik Ahlefeldt-Laurvig købte nu Vinderslevholm og flyttede ind med sin far og sine tre døtre. Den gamle herre indtog, som Christian IV før ham, spisestuen og residerede her. Dengang kunne man fra det tilstødende anretterværelse, hvor en madelevator den dag i dag kan trækkes op nede fra køkkenet, se fra en dør, der nu er flyttet, op gennem stuerne, som ligger en suite begyndende med opholdsstuen, det tidligere herreværelse, derefter det store kabinet og endelig salen med det lille kabinet og yderst en stor stentrappe ned til haven, som i 1940'erne blev ændret til en overdækket glasveranda, hvor der er god udsigt over søen og haven og behagelig temperatur året rundt. Ved køkkentrappen uden for anretterværelset sidder stadig den tavle, der lader et nummer falde ned,

når der ringes på tjenestefolk fra en af stuerne eller værelserne. Den fungerer endnu, men man skal være usædvanlig heldig, hvis der dukker nogen op for at tage imod ordrer.

De tre døtre, komtesserne, fandt deres ægtemænd i mere jævne lag. En blev skovfogedfrue i Hinge, en anden gift med en chauffør fra Århus, som i øvrigt var ansat i min morfars, Holger Emil Riisbergs, vognmandsforretning. Jeg tænker, de har giftet sig af kærlighed og det er jo ikke så ringe endda!

Ved den venstre del af voldgraven, på den side, der vender op mod skoven står et træ, der cirka 1,5 meter over jorden har indridset ALK i stammen ganske dybt. Jeg ved ikke, om en af døtrene giftede sig til et yderligere efternavn med K, ejheller om det skrevne stammer fra den tid, men jeg kan se den unge pige for mig, stædigt ridende sine efternavnsinitialer i barken for derved at gøre dem sande. Det har nok ikke været let at få sin fars samtykke til et ægteskab under sin stand.

Ville gården det godt

I 1939 flyttede familien videre til Mols og solgte Vinderslevholm til familien Winkel og hermed kom Vinderslevholm i hænderne på et ægtepar, som ville den gamle gård det godt og som havde evnerne og midlerne, der skulle til. De ændrede straks stråtaget tilbage til tegl og satte vinduer i, nogle af de første Velux-vinduer, der er produceret og som i dag stadig fungerer upåklage-

ligt. De fik lavet hoveddøren af drengene på Bøgildgaard, nu Oustruplund, under kyndig ledelse af den dygtige snedkermester, der huserede der og efter forlæg fra en indvendig dør i borgmestergården i Den gamle By i Århus. De var grossister i engelsk møbel- og boligtextil og fik sat »gyl-denlædertapet« op i spisestuen og silketapeter i soveværelse og loftsgang. De indlagde »centralvarme« i form af kaloriferer og jeg tror også at gitterporten og pyntestenene med W langs allékanten ved voldgraven skyldes dem. De ejede gården til 1954, hvor de solgte den til købmand fra Lemvig, Jens Matthesen og hustru, som kun havde gården i fire år og kun brugte den som sommerhus, men som dog nåede at installere rigtig centralvarme med olie-fyr og radiatorer. Grundet sygdom solgte de allerede Vinderslevholm videre i 1958 til mine forældre, som rykkede ind i oktober lige omkring deres 12 års bryllupsdag.

Ladekjer-Mikkelsen

Min mor er barnefødt i Århus og som tidligere skrevet datter af en fremsynet mand, som investerede i lastbiler og troede på, at de ville få stor betydning i fremtiden. Når hun, som lille pige, besøgte sine bedsteforældre på Fyn, cyklede hun omkring Ørbækklunde og drømte om at bo et sådant sted.

Min far er ud af købmandsslægt fra Ikast og Skjern og var fra barnsben meget historieinteressert og beundrede enhver herregård og kunne dens historie, Danmarks historie og Verdenshistorien på ryg-

raden. De grundlagde, som mange andre, en tekstilvirksomhed på Ikast-egnen med eget væveri og systue og gjorde det så godt, at de begyndte at se sig om efter det sted, som kunne opfylde deres barnedrømme. Vinderslevholm med den unikke beliggenhed, historiske værdighed og pragtfulde indretning måtte selvfølgelig blive stedet.

Mine forældre har også bidraget til at bevare og forbedre stedet, bl.a. er det dem, der har fået Kraker von Schwarzenfelds malplacerede buevinduer i sydenden af huset ændret tilbage til palævinduer, som i resten af huset. Efter nøje udregning bl.a. fra gamle fotografier ramte mureren kun en halv sten ved siden af de oprindelige vinduesåbninger, da han skulle sætte de nye vinduer i. Indvendigt er den blå gangs farve blevet fundet under utallige lag maling og tapet og står nu som oprindeligt. Hovedtrappen er i samarbejde med fredningsmyndigheder og arkitekt blevet opført mere lig den oprindelige trappe fra huset. Salen har fået tofløjet havedør ud til glasverandaen, og kaminen er blevet ændret fra en rødstenskamin til en langt smukkere af bornholmsk granit med mine forældres monogram. De gamle trin fra den tidligere hovedtrappe ligger nu ved begyndelsen af brolægningen på gårdspladsen og har sikkert førhen fungeret som knæfald ved alteret, sandsynligvis i Vinderslev Kirke.

På hovedbygningen er der murnagler, og årstallet anno 1442 står på østsiden af huset. Mod syd står der hs flettet ind i hinanden, måske for Hans Skeel, men begge dele er sat op i de sidste 100-200 år.

Hvornår man er begyndt at kalke bygningen, ved jeg ikke, men på alle de fotografier, jeg har set, er den hvid, som i dag. Øverst i sydgavlen sad engang et ur, og når det slog, vidste landarbejderne rundt om søen, at det var tid til middag eller fyraften.

Søen og træerne fortæller

At der har boet mennesker på denne plet i de sidste fem hundrede år, vidner det foregående om. Søen og holmen har imidlertid meget længere tilbage været et yndet beboelsessted og er man heldig at støde med tærne på en underlig sten, når man bader i søen, er det værd at dykke ned efter den og kigge nærmere på den. Både min far og jeg har fundet flere stenøkser af forskellig kvalitet og som tidligere nævnt har søen i mange år tjent som et let sted at slippe af med unyttige eller beskadigede ting og Blicheregnens Museum har fået det udvalg, min familie har fisket op gennem årene.

Da jeg var lille pige, var mørkerød og ikke kunne sove, fordi træerne susede uden for vinduet, så satte min far sig på min sengekant. Han ville helst selv sove med lys, så han forstod mig godt og mens han med fingeren »tegnede« hen over mine øjenbryn, ned ad min næseryg, hen over kindbenene og rundt om munden igen og igen, så fortalte han om, hvad træerne sagde. Måske var det det store kastanietræ, der fortalte om købmanden fra Rud-

købing, der købte jord tilbage til gården, måske var det bøgetræet lige udenfor, som gav sig, fordi det havde kugler i barken fra dengang spanierne ribbede gården eller det var lindealleen, som hviskede om hestevogne og jagtselskaber, der kom og gik. Helst ville jeg høre blodbøgen fortælle om, da den var ganske lille og fru Ingeborg Skeel kom nordensfjords fra, stærk, stædig og dygtig for at besøge sin mor, Karen Krabbe. Aldrig gik der en dør op af sig selv på Vinderslevholm, uden min far med stor venlighed i stemmen sagde: »Goddag fru Ingeborg.«

Taknemmelighed

Da min far døde i 1995 valgte min mor at blive boende endnu otte år på Vinderslevholm, indtil hun i oktober 2003, nøjagtig 45 år efter sin indflytning, solgte gården til familien Bøgelund Madsen og rejste til Århus.

Det var lige så svært for mig at se mit barndomshjem solgt, som det må have været for de mange andre, der tidligere er flyttet fra den særlige plet, men Vinderslevholm har sit eget liv; man præger den ikke voldsomt, den ændrer derimod hele en selv.

Det er med stor taknemmelighed, at jeg ser tilbage på min opvækst og min tilknytning til stedet og hvem ved, måske er det mig, som om hundreder af år får en lille piges far til at udbryde: »Nej, men goddag fru Marie Louise.«

Jens Thrane d. yngres portræt af Mette Elisabeth Schinkel

Af Jens Bergild

Jens Thrane d.y.: Portræt af Mette Elisabeth Schinkel o. 1758.

I foråret blev Blicheregnens Museum tilbudt at arve et billede forestillende Mette Elisabeth Schinkel (o.1716-1801) gift med etatsråd Steen de Steensen til Aunsbjerg (1725-1800). Portrættet havde tilhørt museets gode ven Margrethe Ahlefeldt-Laurvig, og det havde sammen med to andre portrætter forestillende broderen kammerherre Frederik Schinkel til Hald og dennes hustru kammerherreinde Edel Margrethe Moldrup altid været i familiens eje.

Da den portrætterede havde relationer

til museets geografiske område og Steen Steensen Blicher, såvel litterært som familiemæssigt (Steen de Steensen var Blichers moders morbrøder efter hvem han var opkaldt) var portrættet følgelig interessant for museet, der da også indlemmede det i samlingen, ligesom de to øvrige portrætter med relation til Hald Hovedgård erhvervedes af Viborg Stiftsmuseum.

Portrættet af Mette Elisabeth Schinkel er som de to øvrige, der sikkert er udført af den samme maler, udateret og usigneret, men de er utvivlsomt samtidige. De tre portrætter er gengivet i Danmarks Adels Årbog,¹ hvor familien også er omtalt.

Mette Elisabeth Schinkel

I sin novelle »Skytten paa Aunsbjerg« fortæller Steen Steensen Blicher om bl.a. Mette Elisabeth de Steensen:

I min Opvæxt maatte jeg oftere og længere, end jeg ønskede, opholde mig eller rettere indespærres paa denne Gaard. Besidderen, Etatsraad Steen de Steensen, var nemlig min Moders Morbrøder.

Han og Kone – en Schinkel – havde ingen Børn; jeg var opkaldt efter ham, og han var en godmodig Mand.

Hun – ja, hun holdt virkelig af mig – hun var »fuldblods«, som det nu hedder; og man veed, at denne Race ikke er fri for Nykker, dem ej engang den »permanente Guillotine« er istand til at udpille: hun vilde herske, Intet videre.

»Hvor er din Villie, lille Steen?« sagde hun ofte til mig – men ikke uden naar Fremmede var tilstede.

Jeg var en Dukke, en Automat; og hun havde lært mig at svare: »I Bedstemoders Lomme.«²

Altså et ikke videre varmt forhold set med Blichers øjne.

Mette Elisabeth Schinkel var datter af Claus Chr. Schinkel til Overgård på Mors († 16. juli 1747 i Thisted), der yderligere havde to børn; Louise Charlotte døbt 24. jan. 1718 i Udesundby Kirke død 1754 og førnævnte Frederik Schinkel f. 19. jan 1719, hjemmedøbt samme måned og fremstillet i Udesundby Kirke 10. febr. samme år, død 29. dec. 1794 på Hald.

Det vides ikke præcist hvornår Mette Elisabeth Schinkel er født, en eftersøgning i Udesundby Kirkebog endte uden resultat (optegnelser for fødte begynder først 1718). I førnævnte Danmarks Adels Årbog anføres hendes fødselsår til o. 1716, mens året 1710 anføres i Jeppe Aakjær³ – en oplysning, der sikkert stammer fra Sjørsløv Kirkebog, ifølge hvilken etatsrådinde Mette Elisabeth Steensen født Schinkel til Liselund blev begravet 1801 d. 13. jan. Hun var født d. 26. sept. 1710, og døde d. 3. jan. 1801 i en alder af 90 år og 4 mdr. I folketællingen 1787 nævnes på Aunsbjerg Steen

de Steensen 62 år og Mette Elisabeth de Steensen 67 år, altså født o.1720. Iflg. Sjørsløv Kirkebog er Steen de Steensen født d. 12. okt. 1725 og død d.12. sept. 1800 (her bemærkes overensstemmelse med folketællingen).⁴

Mette Elisabeth Schinkel blev gift på Hald med etatsråd Steen de Steensen d. 19. jan. 1759. Parret slog sig ned på Aunsbjerg, som de Steensen havde overtaget efter sin far i 1752. De ejede gården indtil 1793, hvor den blev solgt, og herefter boede de på Liselund til deres død.

Kirkedonationer

Mens de beboede Aunsbjerg havde bl.a. kirkerne deres bevågenhed. Således bestod ombygningen af Sjørsløv Kirke i perioden 1768-1772. Arbejdet bestod i omsætning af mur og træværk fra grunden, samt nye gulve, stole og ornamentter. Herved blev bl.a. de romanske søjleportaler ødelagt og sammen med andet kvadermateriale anvendt til familiens gravhøj ved kirken.⁵

Skibet fik bræddeloft, der som noget specielt deltes i fire store felter omkring en midtrocaille med forgyldte navnetræk og våben – SS og MES, samt årstallet 1768.

En kandelaber af bronze med våbenskjold og indskriftkartouche: »Skænket 1770 af Justice Raad Steen de Steensen og Frue fru Mette Elisabeth Schinkel til Aunsbjerg« blev givet samtidig med den fine rokokko-prædikestol med tilhørende lydhimmel og opgang (skåret årstal 1770). Alterbord og -tavle i nyklassik skænkedes i 1783.

Også Vium Kirke blev der tænkt på,

Sjørsløv Kirkes prædikestol, 1770.

idet alterkalk og -disk også her med givernes våben blev skænket i 1798.⁶

Portrættet

Maleriet udført i olie på lærred (78x62,5cm) i samtidig gulddramme er bagpå betegnet: Etatsraadinde Steensen f. Schinkel – 1798.

Portrættet, i oval afskæring og med grønlig baggrund og tone, er udført som et brystbillede, hvor kroppen er vendt svagt mod højre, og hvor ansigtet vist i trekvartprofil og svagt venstrevendt er vendt ud mod beskueren. Den afbildede er ikke skildret uden en vis knejsende holdning.

Øjnene er brune, og som vanligt for rokokotiden er karnationen (hudfarven) lys, og frisuren, der er tilbagestrøget, samlet bagpå og nedhængende, er hvidpudret. I håret over venstre tinding er anbragt et

smykke bestående af perler på en bund af sorte fjer, og i venstre øre er hængt en øreløk af dråbeformede mørke sten i guldindfatning. Under et rødt skærf er hun iført en hvidlig blomstret kjole af silkebrokade. Der er kniplingskrave, kniplingsforstykke og kniplingsmanchetter på ærmerne, der når til albuerne. Øverst tv. i billedet ses våbenet. Fransk lilje i rødt på hvid hvorover hjelm med vesselhorn, hvor imellem er placeret en rød lilje (det oprindelige våben for Skinkelslægten har blå lilje!).

Det fine portræt, der er meget rigt i detaljerne omkring hår og klædedragt, må være udført af den samme maler, der som tidligere nævnt også har stået for de samtidige portrætter af broderen og svigerinden – her tænkes på bl.a. farveholdning, tegning og behandling.

De tre portrætter af omtrent samme størrelse må være blevet til på samme tid. Portræterne kan tidsmæssigt dateres til o. midten af 1700-tallet. Frederik Schinkel blev gift med Edel Helene Margrethe Moldrup i Skanderborg den 27. okt. 1758, og formentlig er portræterne blevet til kort efter ankomsten til Hald d. 3 nov.⁷ Ved samme lejlighed er Mette Elisabeth Skinkel formentlig også blevet portrætteret, hvilket så igen kan forklare et manglende portræt af hendes senere tilkommende mand Steen de Steensen, idet et sådant ikke kendes.

Maleren

Det vil være nærliggende at se på hvilke portrætmalere eller contrafejere/skildrere,

som de i samtiden blev benævnt, der var i området.

I Viborg boede i Sct. Mogens Gade Mogens Chr. Thrane (1697-1764), der havde taget borgerskab i 1754. Han har bl.a. udført kongeportrætter efter forlæg,⁸ men også portrætter efter model, således kan bl.a. nævnes portræt af biskop i Viborg Andreas Wøldike, 1737 (Sct. Olai Kirke, Helsingør, kopi i Viborg Domkirke) og et selvportræt, hvor han knæler foran Frederik IV med et bønsskrift om en stilling (Rosenborg), samt portræt af Drakenberg, 1758 i flere eksemplarer bl.a. i Den gl. By, Århus.⁹

Der er her imidlertid tale om en anden farveholdning, end den der ses på Schinkelportrættet, nemlig barokkens mørkere, mere farvemættede modsat rokokovens lysere, mere transparente. Endelig må også nævnes den tidligere omtalte ret signifikante grønne tone, der gennemtrænger portrættet.

Mogens Chr. Thranes søn Jens Thrane er netop bemærket for anvendelse af den grønne tone, et træk, der sammen med figurens knejsende holdning er hentet fra samtidens fremtrædende portrætmaler den svenskfødte Carl Gustav Pilo (1711-1793),¹⁰ der bl.a. har udført adskillige portrætter af Frederik V og som overvejende i 1750'erne gav sine portrætter en helhedstone fortrinsvis grøn, men også grå eller blånende – lys og let.

Jens Thrane d.y.

Jens Thrane er sikkert født i Ålum under

Fussingø Gods o. 1729; kirkebogen for Ålum mangler perioden juni 1729-januar 1731.¹¹ Han har formentlig boet i Nykøbing på Mors,¹² hvorfra han har leveret et epitafium til Hvidbjerg Kirke over præsten Vilhelm Roggert, 1751. Et epitafium i Ejsing Kirke over forpagter Morten Nielsen Hemmer har han signeret 1764. Han boede da i Skive. Den 27. juli udstedte han en panteobligation med sikkerhed i bl.a. sit hus på 9 fag på Nørregade, opført af ny 1763. Da der imidlertid opstod en gældssag den 7. september 1764 oplystes det, at Jens Thrane, borger, maler og skildrer af profession var bortrejst til Fyn.

Ved skiftet efter Mogens Chr. Thrane i 1764 nævnes det at Jens Thrane, som har været i Skive, nu opholder sig på Fyn, og et brev til moderen samme år er dateret Odense 12. sept.¹³

Den 21. okt. 1779 blev Jens Thrane Skildrers lig begravet; han var da 50 år gl.¹⁴

Udover portrætter i privateje og flere tilskrivninger er Jens Thrane mester for barneportrætterne af kronprins Christian, den senere Chr. VII og arveprins Frederik og portrætterne af Werner Rosenkrantz til Villestrup samt fra 1764 Frederik Vs elskerinde Catharine Marie de Mahs, Frederik Hans Lützau og dennes hustru Frederikke Cathrine de Hansen.¹⁵

Ved en sammenligning med disse portrætter og det her i artikelen omhandlede portræt ses der da også en vis lighed, hvilket gør at en tilskrivning af portrættet over Mette Elisabeth Schinkel til Jens Thrane er overvejende sandsynlig.

Måske er forbindelsen kommet i stand

da Mette Elisabeth Schinkel i 1747 var »i Huset hos konferensråd Klingenberg på Høiris«¹⁶ (Høiris i Lørslev sogn sydvest for Nykøbing). Høiris ejedes efter von Klingenberges død i 1723 og indtil 1755 af enken Ulrikke Augusta v. Speckhan, der bl.a. skænkede Lørslev Kirke 10 malerier med nytestamentlige motiver malt af Mogens Chr. Thrane (heraf er bevaret 8 på Dueholm). I samme kirke er bevaret en herskabsstol fra o. 1750 med rokokostaffering – måske af Jens Thrane?

Afslutning

Portrættet af Mette Elisabeth Schinkel viser Jens Thrane som en kyndig portrætmaler i rokokoen periode. Han forstod at lade sig inspirere af samtidens store portrætmaler Carl Gustav Pilo og bidrog hermed til at portrætter visende bl.a. adelige i provinsen var efter nyeste mode og af en rimelig standard. Samtidig hermed ses der i skildringen af Mette Elisabeth Schinkel, t hun udviser en høj grad af selvbevidsthed dog kombineret med en egen ynede i det malemæssige udtryk.

Noter:

¹ Danmarks Adels Årbog 1916, bd. 33 s. 458f.

² »Skytten paa Aunsbjerg«. En novelle af Steen Steensen Blicher, Holstebro 1973

³ Jeppe Aakjær: Steen Steensen Blichers Livs-tragedie, 1904, bd II, s. 137

⁴ Sjørslev Kirkebog og Folketællingen 1787 LAN

⁵ Trap Danmark VII, 1, 1962, s. 414f.

⁶ Som note 4, s.409

⁷ Som note 3, s. 141

⁸ Jens Bergild: "Mogens Chr. Thranes kongerække på Vinderslevholm" i Brudstykker fra Blicheregnet 2003, s. 7-17.

⁹ Chr. Elling: "Thranerne" i Tilskueren, 1934, s. 233-252. Jens Jensen: "Malerfamilien Thrane på Fussingø" i Fussingø, 1989, s. 125-144. Mette Smed: "Thrane, Mogens" i Weillbachs Kunstnerleksikon, bd. 9, 1998, s. 310f.

¹⁰ Chr. Elling op.cit. s. 251f.

¹¹ Peter Holstein: "Thrane, Jens" i Weillbach Kunstnerleksikon bd. 9, 1998, s. 309. Han er her fejlagtigt tilskrevet M.C. Thranes selvportræt på Rosenborg og det forsvundne portrætforslag til kobberstikket over biskop Frands Thestrup († 1735), der er signeret J. Thrane, som må være Jens Thrane d.æ. (1666-1736).

¹² Jens Jensen op.cit. s. 141.

¹³ Som note 10

¹⁴ Sct. Knud Kirkebog, Landsarkivet for Fyn.

¹⁵ De nævnte portrætter tilhører Frederiksborgmuseet. Portrættet af Werner Rosenkrantz er deponeret på Gl. Estrup

¹⁶ Som note 1.

Marie og Aage Olsen

Af Verner Vad

Her er fortællingen om en familie i Thorning Nørremark. Nu er familien borte, og ligeledes ejendommen, hvor de boede. Pludselig en dag er det historie, og meget værdifuldt er glemt, om det ikke bliver skrevet ned. Derfor denne fortælling:

Marie og Aage Olsen havde ejendommen, som lå ca. 500 m øst for hovedvej A13 i Thorning Nørremark. Ejendommen lå ved den gamle mergelvej, som gik fra mergellejerne ved Kraghøj og ud til Skræ. Vejen var nærmest en jordvej. Fra Skræ var mergelkørslen til de nyopdyrkede marker ved Havredal og Frederiks, også kaldet Alheden, forsat ad vejen som senere blev istandsat og asfalteret.

Marie og Aage Olsens ejendom har i tidens løb haft adresse til hovedvej A13, derefter en tid til Skovvej nr. 59, og nu er den blevet til Foghsvej 25. Ejendommen er i dag ombygget og ukendelig fra dengang. Den anvendes nu bl.a. til autoreparation, men beliggenheden er præcis den samme, og stadig op af den førnævnte mergelvej.

Det er egentlig synd at det gamle navn ikke blev bevaret, men sådan går det jo ofte når kommunerne bliver større. Ikke mere om det i den her forbindelse. Jorden

til ejendommen er i øvrigt solgt fra til naboer.

Den gamle ejendom var opført af kampesten, uden nævneværdig sokkel. Husene var hvidkalkede, og taget var pandeplader. Det var egentlig dårlige bygninger, som ikke var nemme at holde i stand. Aage kæmpede altid med taget; det ville blæse af i stormvejr, i det mindste noget af det. Nu lå ejendommen også lidt højt og manglede læ, det gjorde ikke sagen bedre.

Marie og Aage var nogle af mine forældres gode venner. Marie og min mor kom især meget sammen. De havde hinandens fortrolighed. Marie var åben og ærlig, og meget gavmild, hvilket også jeg ofte har nydt godt af.

Marie talte sin hjemegns dialekt, hvilken var østjysk. Aage derimod kom fra Sjælland, vistnok nær København. Han talte derfor nærmest storbyens sprog. Det var egentlig underligt, at han var blevet landmand? Han passede sine dyr godt, og var god ved dem. Derimod var hans dyrkning af jorden nok middelmådig. Aage døjede ofte med for meget ukrudt i afgrøderne. »Vi håer for manne senner« sagde Marie, dermed mente hun at sene-græsset ofte tog magten over de oprindelige planter.

Fire børn

Marie og Aage havde fire børn, hvis navne var: Rasmus, Stinna, Aage og Arne. Jo, det er rigtig nok, de havde vitterlig en dreng med samme navn som faderen. Arne var den yngste og han ville vel, om han havde levet, i dag have været omkring de firs år. Rasmus blev gartner og han bosatte sig i Sverige. Stinna blev gift og satte bo i Funder. Både hun og hendes mand, Edmund Larsen, omkom ved en tragisk trafikulykke nær Funder for mange år siden. Aage og Arne blev begge landmænd og fik egne bedrifter på Sjælland. Således forsvandt Olsen familien efterhånden fra Thorning-egnen, de to ældste var dog endnu tilbage.

Ægteparret var meget forskellige. Aage

var et hjemmets menneske, han holdt bl.a. af at høre radio. Når han kom ind fra sit udearbejde var det første han gjorde at trykke på knappen som satte radioen i gang, og så gik deres gamle apparat med presse, musik og foredrag i en skøn blanding til han skulle ud til arbejdet igen. Der var kun en station på radioen, så Aage måtte tage til takke med hvad den kunne byde på.

Marie derimod ville gerne i byen. Hun forestod, og måske netop derfor, som regel indkøb og lignende i Thorning. Flere gange om ugen måtte hun af sted på sin efterhånden gamle cykel. Hun havde altid meget fjerkræ, især høns, hvis æg hun cyklede ned til købmanden med og fik dem byttet med varer til den daglige hushold-

ning. Det hændte dog også at sønnen Arne, da han nåede op omkring konfirmationsalderen, blev sendt af sted om Marie havde andet på programmet. Hun havde i øvrigt en egen måde at opdrage og oplære sine børn på. For at lære Arne at kunne huske måtte han ikke altid få skrevet ned på et stykke papir hvad han skulle købe i Thorning. Dermed mente moderen, at hun oplærte sin dreng til at kunne huske udenad. Måske var Marie også en god pædagog?

Fjerkræ til salg

Ænder og gæs havde familien som regel en stor flok af. Om efteråret, især op til julen var der en god afsætning på disse dyr. Mange ville gerne købe juleand eller gås hos Marie, da de havde fået en god pleje, og altid var gjort godt og pænt i stand. De var med andre ord lækre at få i stegegryden.

Slagter Jakob Petersen i Thorning var hendes storaftager. Han havde butik i halvkælderen på hjørnet af Blichersvej og Møllevej, 3-4 trin var der ned til butiksdøren. Engang skulle Marie levere Jakob Petersen nogle gæs. Det var en kold vinterdag, og der var faldet nogen sne. Marie havde ingen gummistøvler, da det var under krigen, og sådant fodtøj kunne ikke købes på den tid. Derfor lånte hun sin mands træskostøvler, som dog var rigeligt store til Maries fødder. Idet hun med fjerkræet under armene var på vej ned ad de her 3-4 trin, som den dag var noget glatte, gled hun og kurede på sin bagdel ind ad

butiksdøren med ordene »Så Jakob, nå er a hæ mæ gjæssen,« og det var Jakob jo slet ikke i tvivl om, for Maries entre gik ikke stille af. Heldigvis slap hun helskindet fra faldet, men hendes replik var kendetegnende for hendes slagfærdighed og fremtræden.

Marie kom også en dag ud til skovrider Arendrup, som for nylig var blevet skovrider i Stendalgård. Hendes ærinde var bl.a. at hun da gerne ville sælge fjerkræ til skovrideren. Det havde hun gjort til hans forgænger, skovrider Wøldike. Om Marie fik en ordre i hus melder historien ikke noget om. Men nu da hun var i skovridergården ville hun gerne spørge om tilladelse til at samle ris i plantagen, sådanne ris var så glimrende til at fyre med i komfuret. Den nye skovrider havde ord for at være noget opførende, og han kunne tillige være ret grov i sine udtalelser. Marie blev også afvist ret kontant med ordene: »Nej, vi kan fandengalemig ikke have alle mulige gamle kællinger rendende i skoven for at samle brænde.« »Det ka' a da æt forsto,« replacerede Marie, hun lod sig ikke sådan afvise, »for i Wøldikes tid ku' vi da saml ål det kwas vi vill.«

Marie Aage

Jeg tror næsten alle mennesker kendte Marie Aage, som hun gerne blev kaldt. Det var sjældent at høre nogen sige Marie Olsen. Kendt var hun for sin frimodighed, hun havde let ved at komme i kontakt med sine omgivelse. Hun snakkede højt, og hun havde en lidt særpræget men glad latter.

Forrest sidder Marie og Aage flankeret af to svigerdøtre. Bagest fra venstre står Arne (søn), Edmund Lassen (svigersøn), Stinne (datter), Rasmus (søn), hans kone, Aage (søn).

Jeg husker Maries vinterdress, som bestod af en plyskåbe og en stor rundpudret hat, hvor igennem der var stukket en lang hattenål. Når nålen gik ind gennem hatten, og fik fat i noget af håret, var hatten jo låst fast så den ikke kunne blæse af. Det var meget praktisk når man som Marie ofte skulle af sted på cyklen.

Marie var meget betænksom over for sine medmennesker, hvilket også jeg nogle gange fik at føle. Bl.a. da jeg en gang i en ferie, som ung lå syg hjemme af fåresyge. Marie må have hørt, at jeg var plaget af sygdom, og hun ville da gerne vise mig sin opmærksomhed. Marie fandt imidlertid dørene låst, da jeg var alene hjemme. Der stod dog et vindue på klem, og det var netop til kammeret hvor jeg lå og plejede min fåresyge, men det vidste Marie ikke. Jeg hørte en puslen ved vinduet, og snart derefter blev en plysklædt arm stukket ind og en dåse honning sat på bordet ved siden af min seng. Armen viste sig hurtigt igen, men denne gang med et glas syltetøj. I min daværende tilstand orkede jeg ikke rigtigt at reagere på oplevelsen, men skønt det er næsten 60 år siden mindes jeg hændelsen næsten som var det i går.

Marie var fast gæst ved Porto Novo møderne i Thorning Præstegård, og hun var i kirke så godt som hver søndag. »Fatter«, som hun gerne kaldte sin mand, hørte sine prædikener hjemme i radioen. Efter en eftermiddagsgudstjeneste fik vi i mit hjem ofte Maries besøg, og som regel havde hun overværet »en gue præjken«. Hun havde altid noget at fortælle, og hun kunne komme med de sjoveste udbrud.

En søndag fortalte hun f.eks. »Dæe wa en swensker i kjærk idaw. A lo ve ham te alters«. Det sagde Marie slet ikke for at være sjov, men det lød sjovt.

Hygge i hjemmet

Hjemme i sit hus var Marie lidt af et rodehoved. Det var en speciel oplevelse at komme igennem hendes køkken, hvilket man skulle for at komme ind i stuen. Køkkenbordet var et virvar af pletter, pander og andet husgeråd. Men hvad hun serverede fra køkkenet var veltillavet og velsmagende. Jeg mener også at Marie i sin ungdomstid havde været på husholdningsskole, men lærdom om oprydning og orden havde ikke fænget hos Marie. Lukkede hun f.eks. en skabslåge op væltede det gerne ud med tøj og hvad hun ellers gemte på, for selv om hjemmet måske var fattigt, så havde det et stort forråd af undertøj o.l. Marie gik ofte på udsalg, og gjorde som hun sagde »Et godt kyeve«

I den »bette stouw«, hvor familien normalt opholdt sig, bar møblerne præg af mange års slid. Fjedrene i sofaen havde forlængst mistet deres fjederkraft, og nogle var på vej ud af betrækket. Stolen som Aage altid satte sig i, en armstol med et slidt plysbetræk, havde præcis facon efter ejermændens bagdel og ryg. Kakkelovnen udspyede en voldsom varme, og det øverste rum var magasin for brænde som skulle tørres til næste fyring. En større stue var der også i huset, men der kom vi sjældent. Dog husker jeg en juledag igen for omkring 60 år siden. Vi var inviteret op i hjemmet for at

danse omkring juletræet. Aage havde en høj og klar stemme. Jeg mindes han sang for på bl.a. »Sikken voldsom trængsel og alarm«. Sangen var den gang ny for mig. Det er nok derfor jeg netop husker den. Det var sjovt nok en formiddag, da stod juletræet inde i den store stue, og Marie havde pyntet med grangrene og julestads allevegne. Jo, hygge om sig kunne Marie.

Aage var i nogle år mælkekusk for Vattrup Mejeri. Det var bl.a. i de meget kolde vintre i 1940'erne. Det var en kold omgang at komme af sted med mælkevo-gen og hesteforspand en tidlig morgen, når det frøs omkring de 30 grader, hvilket det gjorde nu og da. Det kneb samtidigt i krigsårene med at få noget godt og varmt tøj til at holde kulden ude. Marie fortalte engang på den tid følgende: »Fatters skind-lue er ga'wen hi'el te', å nøj ska han da ha po æ hu'er. A hå gen ham wo thewarmer, å den er han møj glå ve, for den goer så got nier om hans ører.« Det var bestemt et festligt syn at se Aage med thevarmeren på hovedet, men varm var den da nok.

Daglejer hos Marie og Aage

Sidst i 1930'erne var Maries og Aages børn efterhånden flyttet hjemmefra, og de var selv ved at blive ældre mennesker. Derfor behøvede de ofte hjælp ved markarbejdet om foråret, i høsten, og ved roearbejdet m.m. Efter skoletid var jeg derfor af og til deres daglejer. Et forår var det især markens opharvning det drejede sig om. Men Aages heste gav mig til tider problemer. Den ene var et dovent gammelt øg, og den

anden var en stor plag, altså en ung hest. Den bar i øvrigt det sælsomme navn Prosper. Det denne Prosper ikke kunne finde på af gale streger er næsten ikke værd at skrive om. Hver gang vi kom til agerrenen og skulle vende, så måtte jeg være over ham som en høg, for så ville han smide sig ned og ligge på ryggen med alle fire ben i vejret, og det var ikke så godt med seletøj på. Næede han ikke denne manøvre kunne jeg være forvisset om, at han nok skulle træde i skaglerne. Jo flere gange han lavede et eller andet nummer med mig, desto sjovere syntes Aage det var. Han kunne snakke med Prosper som var han et lille barn.

Jeg husker også når jeg skulle hjælpe med at tærsk. Det var til tider et helt skuespil, især når Aage skulle starte petroleumsmotoren, som leverede trækraften til tærskværket. Motoren startede sjældent godvilligt, hvorfor Aage gik og småsnakkede med den under de forberedende øvelser. Motoren skulle startes med håndsving, men den gav som regel et par snøft, for straks at gå i stå igen. »Nå, damen er ikke tilpas i dag, ja så må hun jo ha' en lille dram mere (choker)«. Derefter fulgte adskillige nye forsøg som endte med samme resultat. Til sidst skete underet til de tilstedeværendes bifald, og vi kom i gang med at tærsk. Sjovt og festligt var dette forspil hver gang.

Ung og ivrig

Til slut en historie som fandt sted i Aages yngre dage, og den handler også om Aage.

Hovedpersonen var netop flyttet til Thorning. Der var noget af en reformator i ham. Desuden var han meget politisk interesseret og radikal af overbevisning. Til et vælgermøde i Thorning Forsamlingshus har Aage flere gange samme aften taget ordet, og givet sit besyv med. Ud på aftenen er han atter på vej til at rejse sig fra bænken han sidder på, for at komme op til talerstolen med endnu et indlæg. Den ivrige Aage bliver imidlertid stoppet af en bagvedsiddende, som med sin stok stille og rolig trækker ham ned i siddende stilling på bænken igen. Aage vender sig lynhurtig om mod sin banemand og udbryder: »Hva' ska du slå, er du en tølper?« »Nej«, siger manden bag ham roligt. Det

var den ældre og mere fornuftige gårdmand Hans Toft fra Gråskov. »Men a tøges te' do sku' læet væ' goth for iawten«.

Aage har selv fortalt historien op til flere gange, og han har moret sig over den hver gang. »Jeg var jo ung og så ivrig«, var hans kommentar.

Det var hermed en lille runde på og ved den såkaldte Mergelvej. Det skulle heraf fremgå at dette hjem havde sit særpræg, men menneskene var herlige og gæstfrie. Mange gode minder.

Marie Olsen levede til 1966. Hun var da 77 år gammel. Hendes mand Aage Olsen efterlevede sin kone i 10 år. Han døde efter nogle års ophold på Thorning Alderdomshjem i 1976, 87 år gammel.

Vinderslev Drengeorkester

Af Else Holm

I 1953 var jeg så heldig at komme til at gå til klaverundervisning hos fru Esther Bjerregaard på Hinge Søbad.

På daværende tidspunkt havde jeg modtaget undervisning andet sted i et par år. Da flere af mine kammerater på det tidspunkt modtog undervisning i Hinge, og da jeg selvfølgelig gerne ville gå samme sted som de andre, fik jeg overtalt mine forældre til at skifte underviser.

Undervisningen

Fru Bjerregaard underviste i klaver og violin. Hr. Bjerregaard tog sig af cello samt alle mulige blæseinstrumenter. Vi gav 4 kr. i timen – men så fik vi også eneundervisning.

Øvelokalet var deres private stue, og da der var ca. 40 elever, der fik undervisning en gang om ugen, kan de ikke have følt sig alene ret lang tid af gangen, men jeg tror, at vi børn betød utrolig meget for dem.

Til undervisningen fulgte vi altid en 2-3 stykker sammen og ventede så på hinanden, så vi også kunne følges ad hjem. I ventetiden udstyrede Bech Bjerregaard os med et par trommestikker, og en bordplade i restauranten måtte så agere trommeskind.

Orkesteret

På daværende tidspunkt havde Bech Bjerregaard fået et lille blæseorkester sat sammen af drenge fra Vinderslev og deraf navnet »Vinderslev Drengeorkester«. I mellemtiden var vi piger blevet så dygtige til at slå på tromme, at vi også blev optaget i orkesteret.

Det var os der gik i spidsen, når vi var ude at optræde, hvilket vi var ret jævnligt.

Else Holm i Vinderslev Drengeorkesters uniform. Billedet af den stolte trommeslager har hængt i fotograf Schiodts udstillingsvindue.

Som optakt til sommerfesterne var der optog gennem Kjellerup – her i Nørregade med Vinderslev Drengorkester i spidsen og pigerne i første geled. Efter optoget var der koncert på festpladsen. Foto fra midten af 1950'erne på BEM.

Tamburmajoren fik vi også – som også er til stede her i dag.

Årligt tilbagevendende arrangementer var sommerfesterne i Thorning og Bjerriingbro, begge steder var vi i spidsen for et flot pyntet vognoptog, som kørte gennem byen for til sidst at ende på festpladsen, hvor vi sluttede af med koncert.

Når der var dyrskue i Kjellerup, spillede vi først rundt i byens gader for til sidst at give koncert på Dyrskuepladsen. Som belønning blev vi alle inviteret ind i kvindernes telt, hvor vi fik serveret en stor portion jordbær med fløde + 2 kr. pr. næse.

Af andre arrangementer kan nævnes: Busbjerg, indvielser af sportspladser, sports-

stævner, koncert i præstegårdshaven i Grønbæk og mange andre steder.

Elevkoncerter

I den slags deltog fru Bjerregaard ikke, hun blandede sig ikke i orkestrets sammenspil. Men i forbindelse med den årlige elevkoncert, som fandt sted i marts måned hvert år, var hun meget aktiv. Vinderslev Forsamlingshus var de første år rammen om koncerten, som så senere blev flyttet til Schous Hotel i Kjellerup, da der efterhånden var kommet elever til fra bl.a. Sjørsløv, Kjellerup, Astrup og Mausling. Der var altid en stuvende fyldt sal til

disse koncerter og nervøsiteten manglede heller ikke.

De forskellige numre vekslede mellem trompetsoloer, sammenspil i små grupper, firehændigt og forskellige solistoprædender. For mit eget vedkommende har jeg fremført bl.a., Kong Chr. IXs Honnørmarch, Københavner March, Nissernes Vagtparade og Menuet i G-dur af Paderewski. Aftenen sluttede med dans og også her var det 4-5 elever der leverede musikken. Jo, vi mestrede det meste – og lavede vi fejl, gik det ikke stille af. Jeg ønsker ikke at bruge de gloser, som Bech Bjerregaard lod hagle ned over staklen, der havde lavet noget forkert.

Esther Bjerregaard skældte aldrig ud, men hos hende skulle det også være perfekt, ellers var det om igen. Jeg husker hende som en meget sød og venlig dame med en smittende latter. Når vi om vinteren kom cyklende 6 km i frost og kulde,

skulle hun snart få vores støvler og vanter placeret omkring kakkelovnen, så de var lune og tørre til hjemturen. Stuen var tit røgfylt, nok på grund af dårligt brændsel. Men vi kunne lide at komme hos dem.

Kammeratskabet

I de år lærte vi sammenhold, kammeratskab, fik kvalificeret undervisning af to dejlige musikkyndige personer. Og fik lov til at spille alle former for musik, hvilket gjorde, at undervisningen aldrig blev kedelig.

Når jeg tænker tilbage, er tiden hos Esther og Bech Bjerregaard en tid, jeg mindes med stor respekt og glæde.

Artiklen er en tale holdt ved Bjerregaardfondens første årsmøde på Blicheregnens Museum den 29. februar 2004.

Nogle optegnelser fra mit liv

Af Kristen Isager

Indledning og efterskrift af Ejgil Overby

Overlæge, dr. med. Kristen Isager, der blev én af landets mest kendte foregangsmænd i bekæmpelsen af den humane tuberkulose, er barnefødt i Thorning. I 10-års alderen mistede han sin fader, og moderen giftede sig så nogle år derefter som 49-årig med min oldefader, den da 54-årige enke-mand fra Hinge, sognefoged Jens Peter Overby. Mellem Kristen og sognefogeden opstod der et varmt venskab, der nærmest ligner et smukt bedstefar-barnebarn forhold, hvad en lang korrespondance mellem de to viser. Kristen Isagers datter, Ester Borchersen, »Oensballegaard« ved Horsens, har fundet nogle af disse breve tillige med breve fra hendes bedstemor og skrevet uden på samlingen: »Breve fra Hinge – har historisk interesse«. Ester Borchersen døde som 99-årig i 1999, og sønnen, Jens Borchersen har nu, med mig som mellemmand, overgivet materialet til lokalhistorisk arkiv på Blicheregnens Museum. Foræringen fandt sted ved museets 25-års jubilæum. Kun et enkelt brev, som omhandler Kristen Isagers økonomiske forhold og er skrevet som en opmuntring til stedfaderen, er dog benyttet i efterfølgende artikel, der først og fremmest er baseret på Kristen Isagers levnedsoptegnelser (findes nu også, men i kopi, på det lokal-

historiske arkiv) i tilknytning til hans udnævnelser til Ridder af Dannebrog og æresmedlemskab af Jysk Medicinsk Selskab.

Kristen Isager som 60-årig. (Privat foto)

historiske arkiv) i tilknytning til hans udnævnelser til Ridder af Dannebrog og æresmedlemskab af Jysk Medicinsk Selskab.

Kristen Isager fortæller:

Jeg er født 14. september 1864 i en mindre bondegård i Thorning Sogn. Mine forældre er Jens Christensen Isager og Abalone født Pedersdatter. Også mine forfædre var,

så vidt jeg kender til det, småbønder med enkelte håndværkere iblandt.

Den som fødes og vokser op i en bondegård kommer tidligt i et nært forhold til naturen. At følge sædens vækst, dyrenes forplantning og trivsel, at være med i det mangeartede arbejde i mark, stald og bryggers byder gode muligheder for en biologisk indstilling med respekt for livets love som for naturens kræfter. Tidligt kan et bondebarn hjælpe til i bedriften, og dengang, i 1870erne, blev der fra 7-8 års alderen krævet et virkeligt nyttearbejde. Spejderliv, sommerlejr og hvad andet vi hitter på er dog leg, vel nok en god leg, men hjorddrengen fylder en plads og kommer dog naturen nærmere end nogen spejder; hans arbejde giver ansvarsfølelse og lærer ham at bruge øje og omtanke.

Mine første kammerater

I nabogårdene til mit hjem fandtes ingen jævnaldrende børn, så det blev tjenestedrenge, som blev mine første kammerater; af dem lærte jeg at finde fuglereder og humleboer, om foråret at lave hyldebøsser og skære fløjter, og om efteråret at tænde bål, hvori der stegtes kartofler. Endogså en primitiv sårbehandling stiftede jeg bekendtskab med i det selskab; det var blandt drengene skik, når de havde fået en rift eller afskrabning, at urinere ned over læsionen. Det er i øvrigt en behandling, som kan føres tilbage til de ældste tider, men det vidste vi nu ikke og heller ikke tænkte vi på, at det var en lille steril afkylning vi på en nem måde praktiserede.

Disse drenge hører med blandt mine minder, og nu da tiden og udviklingen snart har gjort det af med den ukonfirmerede tjenestedreng, overgiver jeg til papiret et lille rids af den, jeg husker bedst.

Det sidste år, før jeg alene overtog sommerpasningen af vore ti køer, tjente den kun få år ældre Anton i mit hjem; af ham lærte jeg mange af de kneb, som en hjorddreng har brug for over for kvæget; også at flette en piskesnor og sætte skrald i, og tillige det meget vigtige, at piske ikke skal bruges i utide. Gennem ham tilhandlede jeg mig også det første pibetøj; en lille dukkepibe med et vidunderligt gult hoved. De tørrede kirsebærblade, som vi stoppede piberne med, lugtede godt, men smagte os egentlig ikke, men en vogterdreng skulle nu helst have en pibe i lommen.

Livet var ikke fattigt. Det billede af åndelig mørke, elendighed og forkuelse, som Aakjær i sine erindringer giver af sin hjemegn, passer absolut ikke for Thorning, som dog er nabosogn til Karup. Den forkuede og forhutlede hyrdedreng som visse forfattere, som f. eks. Aakjær med megen rørelse skildrer, har jeg ikke mødt i Thorning.

Skolen

Landsbyskolen hviler helt på læreren, og det par, jeg har haft, var om end såre forskellige, begge personligheder, som jeg mindes med tak. Kom der ikke så meget ud af sommerens få og korte skoledage, så blev der arbejdet så meget bedre om vint-

ren, og vejledning til hjemmearbejde, især med stile og regning, manglede det ikke på. De af os, som havde nogenlunde evne og selv arbejdede med, skrev ved udgangen af skoletiden, et væsentlig fejlfrit dansk. Bibelhistorien og de dramaer den oprullede, blev vi godt hjemme i. Lærebogen med Luthers Katekismus fængslede noget mindre, men i mange af dens stykker, som også i flere af dens bibelsprog, kunne dog et barnesind skimte en dyb og nyttig livsvisdom. Noget lignende gjaldt salmerne; nogle lå os nok lidt for højt; andre fængslede os stærkt både ved deres letfattelighed og deres skønne sprog. Vort lands og vort folks historie, særlig dets store perioder og dets store mænd fik vi mest gennem fortælling noget kendskab til; og hertil knyttes så, især i den ene af skolerne, et godt kendskab til mange af vore herlige sange.

Læsning i hjemmet

I vort bondehjem var der dengang ikke stort af bøger. På vor lille hylde fandtes foruden Bibelen og Prædikensbogen også Mallings: »Store og gode Handlinger«, som da også blev læst mere end én gang. Desuden var der nogle skrifter, der omhandlede landbruget i teori og praksis, som min far var stærkt interesseret i. Han, der var udskrevet fra skolen i 13 års alderen og aldrig havde været hjemmefra, var blandt de første, der på den egn tog det nye op, som i de år kom frem. Han ville altid gerne forstå, hvad han arbejdede med. Jeg husker en vinteraften – det var endnu i tællelysets dage – jeg var vel 8 år,

mor spandt, pigen kartede og nærmest lyset sad far, og læste i et landbrugsblad. Så lægger han bladet ned på bordet, viser os nogle kugleformede figurer, forklarer os, at det er gær, og at det, selv om det lyder mærkeligt, skal være levende. Fra nu af fik hjemmebrygningen og gærfadet en ny interesse.

Et ugeblad, »Husvennen« blev omtrent på den tid en kær gæst i hjemmet. Det bragte foruden småfortællinger, som jeg dog ingen husker af, let læselige naturhistoriske og geografiske skildringer, hvoraf jeg husker adskillige. Især en artikel om insektbestøvning hos planter gjorde et stærkt indtryk; også gåder og andet underholdende hovedbrud bragte bladet. En vinteraften i de samme år kom naboens søn, som var på seminarium, over med et lille hæfte og læste Bjørnsons »En glad gut«. Om det var oplæserens begejstring eller selve historien, der gjorde et sådant indtryk, at begivenheden endnu er mig ganske levende, ved jeg ikke. Måske var det begge dele i forening. I øvrigt var det, man kalder skønlitteratur, kun lidet kendt i vort hjem. Blicher, som havde været præst i sognet, taltes der ofte om, og hans fortællinger fra egnen og E Bindstouv fik jeg læst, men ellers indskrænkedes mit kendskab til dansk digtning væsentlig til det læsebogen i skolen gav.

Som i E Bindstouv var der også i hjemmene den daglige bedrift, det som hændte og var hændt i sognet der taltes om. Ved familiesammenkomsterne var det ofte de gamle tider, krigene, tidligere slægtled og deres skæbne, som drøftedes. Et par af

disse hjemstavnsbegivenheder, som jeg har hørt flere gange, har også medicinsk interesse.

Gamle husråd

Ved en vandmølle hændte det omkring 1860, at en dreng faldt i dammen. Han blev ret hurtigt trukket op af folk, som arbejdede i nærheden, men gav dog ingen livstegn fra sig, og man troede han var død. Da kommer møllerkonen løbende; hun medbringer gløder, klipper en tot hår af hovedet på drengen, lægger håret på gløderne, holder det for næsen af den forulykkede, som så straks begynder at trække vejret. Til den fortælling knyttedes der en bemærkning om, at de gamle husråd ikke altid var så tossede, for gammelt er midlet. Selv om det nu er blevet husråd, så kan det føres tilbage til videnskabelig medicin, endda til selve Salernomesteren Rogerius – og antagelig endnu længere tilbage. Jeg har fundet det hos Christiern Pedersen, i hans lægebog fra 1533, og han anfører som sin kilde Rogerius. Den resolute møllerkone, som i øvrigt var min faster, fortalte mig senere, da jeg var blevet mediciner, at hun i sin ungdom havde hørt om behandlingen, og da ulykken indtraf, dukkede den straks op i erindringen.

Forandrede forhold

En periodisk optrædende kardialgi havde været anledning til, at min fader et par gange havde søgt læge. Først da han uventet fik en stor maveblødning, så jeg lægen i

vort hjem. Han kunne dog intet udrette, og døden kom et par dage efter.

Jeg mindes den alvor dødsfaldet bragte over hjemmet, og de forandrede forhold krævede, at jeg, som nu var fyldt 10 år, og min yngre broder ikke blot måtte passe køerne, men også måtte hjælpe til, hvor vi ellers kunne. Min moder havde opelsket et lille havebrug og avlede nu af visse ting mere, end husholdningen havde brug for. I den sommer, som nu fulgte, trak jeg da af og til, når stalden var ordnet og køerne sat på græs, i det pæne tøj, gik med rabarberstilke og andet den halve mil til Kjellerup og falbød mine varer ved dørene. Det var kun små beløb det indbragte, men den gang var ører også penge. I øvrigt var disse ture til byen, som da også fortsattes det næste år, en afveksling og på sin vis udviklende.

Fra Thorning til Hinge

Så blev efter et par år min moder i 1877 gift med en enkemand, som også havde gård, og til hvis hjem vi nu flyttede. Det nye hjem i Hinge lå kun ti kilometer øst for det gamle, men naturen var alligevel en anden. Hjemmet i Thorning lå lige på grænsen mellem den gode jord og heden, og så snart man gik vestpå, havde vi den magre jord. Herude på Karupegnen med den vide udsigt boede mine bedsteforældre og flere andre af slægten, og her lærte jeg både lyngen og den egne stemning, som hedepladen giver, at kende. I Hinge var der bakker, skov, store enge og så en sø, der sommeraftener kunne stå blank og

rolig og spejle himlen. Her fandtes også flere små krystalklare vandløb, på hvis bund det vrimlede med nogle fantastisk udseende dengang for mig gådefulde skabninger. Ikke blot dyrelivet i søen og vandløbene var for mig noget helt nyt, men også planteverdenen havde et lidt andet præg. Senere da jeg blev samler af snegle, planter m.m. blev i ferierne både søen og dens øvrige natur mit studiefelt.

Også befolkningen havde et noget andet præg. I Thorning var bebyggelsen mest spredt, fremkaldt af en udstykning, der kun lå et eller to slægtled tilbage; her var mindre af tradition og på flere måder en mere frisk og uhildet indstilling. Hinge var en gammel landsby, og de fleste af gårdene havde været i samme slægts eje i flere led. Både dagliglivet og gilderne som også skole- og kirkelivet var her mere præget af tradition og form.

Planer om at studere

Det blev en ny og kærlig fader vi fik i dette hjem. Betegnelsen stedfader kan, med den biklang den har, ikke bruges om ham; dertil en velbegavet mand, der som så mange andre bønder – også før højskolernes tid, deres betydning i øvrigt ufortalt – på egen hånd havde tilegnet sig adskillig viden. Han begyndte snart at tale med mig om, at jeg burde studere. Præsten og degnen sagde, at det var det eneste rigtige, og det ville glæde min moder og ham. Lyst til at lære noget havde jeg nok, især om den natur jeg færdedes i; et og andet om studentens glade liv i en højere verden havde

jeg også hørt; men latinskolen havde jeg aldrig tænkt på, og de stillinger som den kunne føre til - præst, læge, jurist - havde for mig intet tiltrækkende. At der et eller andet sted lå et lille kongerige og ventede på mig har jeg vist altid troet, men af hvad art og hvor, derom havde jeg ingen klar forestilling. Jeg gik dog med den tanke, at jeg, når tiden kom, skulle som i Bjørnsøns »En glad gut« på en landbrugsskole og så lidt ud i verden. Nu kom tilbudet om at komme på Viborg Latinskole, så det var måske det, som skulle bære mig »over de høje fjelde«.

*Kristen Isager som gymnasieelev i Viborg.
(Privat foto)*

Latinskolen

Det viste sig snart, da jeg i 1878 blev indskrevet på latinskolen, at jeg manglede anlæg for sprog, og skolen havde kun den gamle klassiske retning, så præstens og degnens spådom med, at jeg ville blive et skolens lys, gik nu ikke i opfyldelse. Ofte syntes jeg, især de første år, at jeg trods jævn flid havde alt for lidt ud af disse sprogtimer. De sidste år gik det dog bedre, og når jeg nu tænker tilbage, er jeg ikke vis på, om ikke disse for mig så tørre timer har givet ligeså godt udbytte som de mere fornøjelige, idet man i dem lærte at arbejde også med et genstridigt stof og til sidst endog fandt det af interesse. Den gamle skole var vist en god forberedelse til et universitetsstudium, men glade var vi, da vi slap ud af den. Størst betydning fik for mig skolens rektor: H.H. Lefolii. Han var en betagende ungdomslærer, men også flere af de andre var personligheder, som jeg mindes med tak.

I de sidste skoleår var jeg ganske klar over, at jeg ville være læge. Det var naturvidenskaberne, især dem som kunne udnyttes praktisk, som havde min interesse; dertil kom så, at i den litteratur som omkring 1880 brød igennem, fremstilledes lægen ofte med en helteglorie, den nye tids mand, samfundets frelser og reformator.

Filosofikum og naturfag

Noget træt af klassisk og historisk åndsvidenskab, men med en glubende appetit på

noget »eksakt« kom jeg til hovedstaden. Dog inden man kunne ofre hele sin tid på den tilbødte naturvidenskab, var der dog en lille bom at passere: Filosofikum. På et såå taget fag som filosofi ville jeg ikke »spilde« mere tid end absolut nødvendigt, så jeg valgte til introduktion Kromans bog, der var den mindste af lærebøgerne. Hertil kom, at Kromans fremstilling ved forelæsningerne var klar og ligetil, ganske blottet for dybsindigheder. Hans ydre optræden, det distinkte kølige foredrag havde et præg af friskhed og tilforladelighed.

I øvrigt var det jo, også i rusåret, naturfagene som optog den meste tid, og som for en klassisk-sproglig student åbnede en ny verden. Kemiën, elegant foredraget af Jul. Thomsen i livkjole, zoologien, især Jungersens forelæsninger over komparativ anatomi. Hvad bragte de ikke af nyt? Hertil kom så, at man på studiesalen og laboratoriet kunne tumle med selve tingene. Lige så stærkt fængslede senere anatomen og fysiologien, hvor Chievitz og Bohr var fortrinlige lærere. Selv om tilegnelsen krævede arbejde, så faldt det for mig langt lettere end lektielæsningen i skolen.

Klinikkerne imødeså vi vist alle med særlig forventning og traf også her lærere, som hver for sig var personligheder. Stærkt indtaget blev jeg i Fr. Trier, hos hvem jeg havde den første klinik. Det var vel hans rent menneskelige egenskaber, hans, man kan vist godt sige, barnesind, hans indstilling over for patienterne og hans glæde ved undervisningen, som betog mig. Uden at komme ind på vurderingen af de enkelte

klinikledere kan man vistnok sige, at Bloch syntes os den betydeligste, Plum og Stadfeldt de fornøjeligste.

»... et skrækkeligt fag«

En udtalelse om det medicinske studium, som må med, traf jeg hos den unge Virchow. I et brev fra de første studenterår siger han (citeret efter hukommelsen), at »medicinen er et skrækkeligt fag, intet sted har man fast bund under fødderne.« I de snart 100 år, der er gået siden udtalelsen faldt, er der i faget gjort hartad utrolige fremskridt, og dog gælder hans dom vel endnu. Vi færdes fremdeles i egne, som langt fra er kortlagte, og de fleste steder går vejen over gyngende grund. Men er det ikke netop dette, at rejsen stadig er en opdagelsesrejse, som fængsler den medicinske student og den læge, som vedbliver at være studerende. At rejse i en egn, hvor hver liden tue og sti er kendt og afsat på kortet, kræver ingen evner, og har man gået en sådan vej nogle gange, bliver det let kedeligt

En anden indstilling giver det at færdes ad veje som kun delvis er kendt; så må man bruge øje og omtanke, og helst træde forsigtigt på jorden, og mulighed for at støde på noget nyt er der også.

At medicinen var det fornemste og interessanteste af alle fag, nærrede jeg i de år ingen tvivl om, og samme mening havde mange af kammeraterne. Det var vist ikke helt uden grund, at teologer og jurister af og til fandt os vigtige og indbildske, uden at det dog forstyrrede forholdet mellem

parterne. I øvrigt var det først, da jeg kom på Regensen, at jeg i højere grad kom sammen med studerende fra andre fakulteter. Her var der, snart i mindre, snart i større kredse, et fornøjeligt og udviklende samliv med diskussion og meningsudveksling, også fester og ture med en eller flere venner ud i det skønne Nordsjælland.

Kandidat i Odense

Jeg var heldig straks efter eksamen i januar 1891 at få plads som kandidat eller reserve-læge på Odense Sygehus, hvor jeg under overlæge P.K. Møllers ledelse fik en, som jeg synes, både god og alsidig praktisk uddannelse. Men hvad så? Kunne det nytte at stræbe mod et højere mål, forsøge gennem en langvarig hospitalsuddannelse at nå en større stilling? Der var den gang for få af dem, derimod nok af flinke fremadstræbende medicinere. Passede jeg i det hele taget til en sådan plads og til bylivet?

Jeg havde på fornemmelsen, at jeg hørte til på landet og ville befinde mig bedre i mindre forhold. En praktiserende læges gerning, fandt jeg da også på mange måder tiltrækkende, men ville den i længden tilfredsstillende og medførte den visse farer? For at få den vanskelige bestemmelse udsat, søgte jeg, da året i Odense var omme, en kandidatplads andetsteds.

Dagen efter at ansøgningen var sendt, overraskedes jeg af et brev fra en gammel skolekammerat. Han var blevet præst i Ry og skrev, at man der stærkt savnede en læge; et par havde forsøgt sig, men var hurtigt forduftet, så de sidste par år havde

man ingen haft. Det var et savn, da der er ret langt til Silkeborg og Skanderborg. De oplysninger, jeg skaffede mig om folketal og andet, tydede på, at det ville blive en beskeden, men ikke helt umulig plads. Egnen tiltalte mig, og så lå den tilmed kun få mil fra mit barndomshjem, og mine forældre ville blive henrykte for at få mig nær. Det at prøve at stå på egne ben havde sin tilløkkelse, og stort kunne der vel ikke tabes ved et forsøg.

Praksis i Ry – og doktorgrad

Uden resignation og heller ikke med større forventninger, men med den spænding i sjælen som noget nyt og ukendt altid giver, valgte jeg Ry. Pladsen gav brødet, det første år 3000 kr., efter tre år 4000 kr. og det var den gang ikke så dårligt. Jeg fandt der en hustru, Maren Jensen, datter af skov- og gårdejer Jens Frandsen og foruden dagens gerning mødte der opgaver, som bandt mig til stedet. Som de gamle så ofte sagde: »Lykken er tit bedre end forstanden.«

Den egn, hvor jeg blev læge, rummede megen tuberkulose. Denne sygdom fangede snart min opmærksomhed, men dens optræden både med hensyn til etiologi og form passede ikke helt med det jeg havde lært. Allerede i 1896 skrev jeg en lille meddelelse om mine iagttagelser i »Ugeskrift for Læger«. Et par af mine tidligere lærere komplimenterede mig ret stærkt for disse iagttagelser – også andre, hvis dømmekraft betød rosende omtale. Dette gav lyst og mod, og jeg læste om sygdommen, hvad

jeg kunne overkomme. Den daglige praksis øgede samtidig materialet. I november 1900 indsendte jeg da min afhandling: »Nogle træk fra tuberkulosens optræden på landet« til fakultetet. Den blev antaget, og fik endda en meget gunstig modtagelse ved mit forsvar for doktorgraden i september 1901.

Sanatoriet, skeletter og bløddyr

I 1903 blev jeg leder af et sanatorium for tuberkuløse kvinder, som Nationalforeningen havde opført i Ry. Dette sanatorium har jeg siden moderniseret og samtidigt, om end i mindre udstrækning end før, praktiseret som læge i byen og egnen. Året før jeg fik ansættelse på sanatoriet, og nogle gange senere, har jeg været på studierejse til udlandet – jeg har dog også studeret og lært meget på Vejlefjord Sanatorium. I tilknytning til sanatoriet i Ry er der senere bygget et lille plejehjem for de uhelbredelige – også dette lille sygehus står under mit tilsyn. I de følgende år fik jeg offentliggjort enkelte mindre arbejder over tuberkulosen.

Fra min barndom kendte jeg lidt til almuens overtro, og den mødte jeg nu også ved min virksomhed. Jeg gjorde bekendtskab med H.F. Feilbergs arbejde og med manden selv, og den medicinske overtro blev genstand for et studium. »Spredte bidrag til dansk folkemedicin« (Bibl. for læger 1905) er resultatet af mit arbejde her. I min nærhed ligger ruinerne af det gamle Øm Kloster, og i de seneste år har Nationalmuseet delvis ladet dem udgrave. Man

tandt herved en del skeletter, som viste adskilligt af medicinsk og historisk interesse. »Et par skeletfund fra det 13. århundrede« (»Ugeskrift for Læger«, 1917) blev den første foreløbige meddelelse jeg bragte herom.

Den farverige egn, de skønne søers og vandløbs dyre- og planteverden har i min fritid optaget mig en del. For bløddyrenes vedkommende har jeg i årenes løb gjort en mere systematisk indsamling og iagttagelser, som jeg håber engang at kunne gøre rede for.

Forholdene har bevirket, at jeg ikke har kunnet benytte min doktorgrad til arbejde på universitetet, og dog har jeg alligevel fået en lille lærestol. På den herværende folkehøjskole har jeg siden 1892 for de skiftende elevhold holdt foredrag om sundhedspleje – et beskedent arbejde, som dog har min kærlighed.

Alt i alt har jeg, om end jeg ofte har savnet større forhold og deres rige hjælpemidler, aldrig haft mangel på arbejde. Glæde og udbytte deraf har jeg også haft, og megen påskønnelse har jeg nydt.

Brev til Jens Peter Overby, Hinge

30. april 1911

Kære Fader.

Når jeg skriver i dag er det dels for at takke for brevet fra i går, men mest fordi jeg i dag har gjort mit landbrugsregnskab op. Jeg har siden sidste maj fået et nøjagtigt regnskab over indtægter og udgifter, og det tænkte jeg kunne interessere dig; selv synes jeg, det er helt godt.

Den samlede indtægt er 1371,71 kr., og heri medregnes alt hvad vi har solgt og spist, og hvad hesten har tjent ved kørsel. Dog har jeg ikke medregnet nogle få køreture med familien, og heller ikke, at jeg vinteren igennem dagligt kører til sanatoriet.

Den samlede udgift er 1222,96 kr. Heri er medregnet, alt hvad vi har købt af foderstoffer, kunstgødning – som jeg har brugt meget af, og så bygning af et udmærket møddingshus med cementbund til 85 kr. Desuden kalk til marken for 90 kr. Det er jo grundforbedringer, som ikke kommer igen hvert år. Karlens kost er ikke medregnet, men han udfører nu også en del arbejde ved tilsåning og gravning i haven og gårdens renholdelse, som vi før har haft en mand til. Derimod er hans løn taget med i udgiften, såvel som alle udgifter ved køretøjets vedligeholdelse, arbejdsredskaber o.s.v. Hvis jeg regner med, at udgifterne i mit landbrug står mig i næsten 4000 kr., er det ikke store renter, jeg får af pengene, men både ejendommen og besætningen er også i årets løb blevet bedre – og selv om jeg ikke nu har noget fourage, så ligger vi til gengæld med over 13 tønder gode kartofler. Nogle af dem tænker jeg nok kan sælges, resten skal køerne have.

Køerne har givet 4290 potter mælk, hvad ikke er særlig godt. Den ene af dem er god – den anden er jeg mindre tilfreds med. Da vi nu er ved landbruget, må jeg hellere fortælle, at vor havre er ved at slippe op, og at vi i disse dage lægger kartofler. For jorden her er vejret jo ikke så dårlig for tiden.

Hvad angår noget andet medicin til

Familien Isager i »Doktorgaarden« i Ry 1906. Fra venstre Gudrun, Ester, Karsten og Maren. Forrest Kristen og Erik Isager. (Privat foto)

Jakobs hals – så tør jeg ikke skrive noget stærkere op, før jeg har set den. Men han må endelig blive ved med at pensle halsen.

Hvis du nu kan have lidt underholdning af dette brev, så er hensigten nået.

Med venlig hilsen fra os alle

din Kristen I.

Efterskrift

Da Kristen Isager i 1934 trak sig tilbage fra sin overlægepost ved Ry Sanatorium, blev han udnævnt til æresmedlem af Jysk medicinsk Selskab samtidig med, at han, der var Ridder af Dannebrog, fik Dannebrogsmændenes hæderstegn. Særlig kendt blev han også senere for sine undersøgelser af de store skeletfund ved Øm Kloster, hvor det lykkedes ham at foretage en række interessante påvisninger af det stade, som lægekunsten havde blandt middelalderens munke. Den ved Øm oprettede samling af skeletfund – som i dag er flyttet til bedre opbevaringsbetingelser – der fortrinligt belyser den middelalderlige antropologi og patologi, skyldes ikke mindst Isagers utrættelige arbejde.

Tuberkulosen i familien

Hans store indsats i tuberkulosens bekæmpelse er i dag legendarisk, og den kan måske være inspireret af de uhyggelige forhold, som han oplevede vedrørende familien i Hinge. Da han skrev ovenstående brev til sin højt værdsatte stedfar, Jens Peter Overby, var det til en 88-årig mand,

for hvem denne sygdom havde været et mareridt. Tuberkulosen havde været årsag til fem børns død – for en angives mæslinger dog som hovedårsagen – plus den første hustru, og på det tidspunkt var hans ældste søn, Niels Overby, gårdejer på »Klausholm« og min farfar, dødsmerket af sygdommen. Den yngste søn, Jakob, som havde overtaget gården, var nu begyndt at skrante med en halsbetændelse. Isagers mor, Abelone, var død året i forvejen – hun var efter mine fastres udtalelser en vidunderlig kone, som de elskede – en nydelig og statelig dame, der altid var sirligt og net klædt på. Jens Peter Overby, der gennem livet opnåede en række tillidshverv, døde i 1913, tre dage efter sin 90 års fødselsdag.

Kontakten til familien

I årene der fulgte, bevarede Kristen Isager kontakten med Jens Peter Overbys familie, og både medicinsk og psykisk blev han bl.a. en stærk støtte for min farmor, Anna Overby – der var hans jævnaldrende – da hun blev ene i 1912. Ikke nok med det, han hjalp også nogle af hendes børn økonomisk. Således har jeg i min fars papirer fundet en skrivelse, der viser, at vores familie lånte 9.000 kr. (dengang et meget stort beløb) af onkel Isager – en betegnelse min far og hans søskende brugte – i de svære tider i begyndelsen af 1930'erne.

I Maren og Kristen Isagers ægteskab fødtes fire børn, hvoraf den ældste, Gudrun, døde ganske ung af en kræftsygdom, efterladende tre døtre. Tragedien øgedes

inden for et år, idet hendes mand også døde, og de to bedsteforældre fik herefter forældremyndigheden over pigerne. En søn, Erik, der var landmand udvandrede til Mongoliet under 1. verdenskrig. Her opholdt han sig i ca. 5 år, men måtte nærmest flygte derfra, da de russiske kommunister overtog magten i landet. Han blev senere gift med en købmandsdatter fra Ry og overtog en gård i byens omegn. Datteren, Ester blev landmandskone på Horsenseggen og den yngste søn, Karsten blev uddannet læge. På en måde kom han til at gå i faderens fodspor, idet han blev udnævnt til overlæge ved Aalborg Amts tuberkulosestationer.

Broderen, Anders, emigrerede i ung alder til USA og oplevede bl.a. det store jordskælv i Californien i begyndelsen af 1900-tallet. Han vendte dog senere tilbage til Danmark og fik økonomisk støtte af Kristen Isager. Jeg erindrings ham svagt som en fortæller, der berettede om hestevogne, der i fuld fart kørte ned i pludseligt opstående sprækker i jorden – noget der kunne sætte fantasien i svingninger hos en mindreårig! På en eller anden måde må mine bedsteforældre i ungdomsårene også have støttet ham – måske med hjælp til Amerika-rejsen, for i et brev til min far fra bedstemor, Anna Overby, skriver hun, at Kristen Isager har sagt til hende, at han støttede familien økonomisk, som en tak for den hjælp hun og hendes mand havde givet til Anders. Hun skriver endvidere, at den hjælp har han rigtignok betalt mere end dobbelt tilbage, og slutter med at skrive, at de to brødre er to modsætninger!

Eftermælet

Da Kristen Isager i april 1943 holdt guldbrillup med sin hustru, Maren, var hans helbred stærkt svækket, og han døde nogle få måneder senere. Om han liv blev der da skrevet omfattende nekrologer i landets aviser, hvor også mange af hans venner fik optaget mindeord. I dag har man bevaret mindet bl.a. ved i Ry at have opkaldt en gade efter denne store personlighed, der hele livet bevarede en særlig evne til at løse de mødte problemer. Ikke alene forstod han at udnytte sin videnskabelige viden til fulde, men han var altid vågen for ny viden, samtidig med at han optrådte med en klog, almen menneskelig forståelse. Alt i alt kan det betegnes som noget enestående.

Kilder:

Kristen Isagers selvbiografi til Ordenskapitlets sekretariat (30. januar 1921)
Kr. Isager: »Beskedne oplevelser og små betragtninger« (Særtryk af Asklepios' Tjenere II, 1937)
Kr. Isager: Brev til Jens Peter Overby, Hinge (30. april 1911)
Kr. Isager: Brev til Anna Overby (7. januar 1932)
Anna Overby: Brev til Holger Overby (udateret, 1932)
L. Hagelskjær Lauridsen : Munklindebogen, 1945
Silkeborg Avis: Nekrolog (6. juli 1943)

Købmand i Kjellerup i 60 år, II

Af Kjeld Lassen

Tirsdag den 7. oktober 2003 optog Orla Dietz en samtale på bånd med købmand Kjeld Lassen, Kjellerup, som han senere udskrev. Båndoptagelsen er redigeret af Ejgil Overby. Første del blev bragt i Brudstykker 2003.

Forretningen åbner altid kl. 7. Jeg hører til den type, der ikke kan sove længe. Jeg er spilvågen 6.15, og med den alder, jeg efterhånden har fået, skal man op at røre sig. Vi har altid åbnet forretningen kl. 7.00; det lærte vi ikke mindst, da vi havde Jensen, for han var morgenmand. Det er nu også så rart, for jeg er aldrig bagefter med noget. Regninger, fakturer og papirer, alt det bliver ekspederet fra morgenen af.

Afgiftsnedsettelsen

For nylig har vi lige været igennem afgiftsnedsettelsen på sodavand, cigaretter og spiritus. Det var et kæmpearbejde, da skulle vi have alt talt op af, hvad vi havde på lager af den slags. Det var så fornuftigt gjort af toldvæsenet, at den 30. september 2003, hvor min kone og jeg gik i gang med arbejdet, fik vi besked om, at lageroptællingen skulle være hos toldvæsenet i Viborg den 3. oktober, så der skulle være mulighed for at komme tilbage og kontrollere: »Hov, du har sendt ind sådan og sådan, nu har vi talt det og det, og så er der

kun det. Vil du bilde os ind, at du har solgt så meget på de få dage?« Hver flaske skulle mærkes, og nogle af flaskerne var faldet 50 kr. Det gjaldt dyr spiritus som cognac og whisky, for ikke at tale om cigaretter, hvor det var 4 kr. pr. pakke.

Kjeld Lassen i sin butik. (Foto: Orla Dietz)

Lukketid

Hvornår har vi så lukketid? Der er jeg så gammeldags, at vi lukker 17.30 på hverdage, dog om fredagen kl. 18.00 og lørdagen kl. 12.30. Jeg er stærk modstander af at holde åben om søndagen – der er selvfølgelig lige de her par julesøndage i december, der må man jo følge med af hensyn til kollegerne, ellers ikke. Det er ikke, fordi jeg ikke har behov, eller vil demonstrere. Jeg vil bare ikke holde åbent anderledes, for jeg synes det må være nok med de gamle tider.

Udbringning

Hver morgen har jeg vareudbringning. Turen starter med besøg på et par fabrikker derude i industrikvarteret, og det er noget, jeg har meget fornøjelse af. De ringede deroppe fra »Vægtfabrikken« engang, om jeg kunne komme derop. Jeg tror, det var købmand Bisgaard, der før havde leverancen dengang. Fruen kørte rundt ude på fabrikken, men det ville jeg ikke. Jeg sagde: »I må jo have frokost, og I har en kantine. Så stiller jeg mig an derhenne og har forskellige ting med. Jeg opdager nok, hvad jeg kan sælge til jer.« Af øl er der et meget beskedent forbrug, heldigvis, ikke noget med stærkt øl eller spiritus, det må ikke findes der. Jeg kører derop kl. 8.15 og er hjemme kl. ca. 9.15-9.30. I mange år besøgte jeg også Ladekjær-Mikkelsens fabrik – det var faktisk det første sted, jeg begyndte med udture. Det var nok så spændende med den konfektfabrik,

for der var nemlig 70 damer deroppe. De havde brug for cigaretter og slik og den slags, og så skaffede jeg dem blade inde fra Laier i Fastrups Papirhandel, ja, jeg solgte en masse blade deroppe – tirsdage og fredage havde jeg dem med. Laiers gjorde så gengæld, da de begyndte at køre på sygehuset. Det var jo Gerda, Gudrun Laiers søster, som jo var en stabil og stræbsom pige, som tog cigaretter med derop for mig. Men desværre så lukkede konfektfabrikken, og de seneste år har der været Gymnastik og Fitnes Center derude. Det var ellers en dejlig kunde at have.

Sygdom

Når man er ene om forretningen har man ikke tid til at være syg, men jeg blev da en gang opereret for brok. Nu er min kone tidligere operationssygeplejerske, og jeg havde fået problemer med brok i lysken. Så en dag skete der noget, da jeg stod herinde i forretningen – da havde vi da Jensen endnu – så det var heldigt nok. »Der er kommet sådan en stor kugle i underlivet,« sagde jeg til min kone. »Tag lige bukserne af,« sagde hun og følte efter. »Du skal på sygehuset, og det skal være nu,« sagde hun. »Nå, det skal jeg vel ikke,« begyndte jeg pivende. »Jo, det skal du,« sagde hun resolut, og så blev der ringet efter doktoren. »Jo,« sagde han, »den er god nok,« og så forsøgte han at presse kuglen ind. Jeg var lige ved at slå ham ned, så ondt gjorde det. Jeg kom på sygehuset og blev opereret samme aften, og jeg lå dernede i 4-5 dage, inden jeg kunne komme

hjem og passe forretningen igen. Så godt gik det, men senere skete der noget langt mere alvorligt. Jeg havde været i kirke i Vinderslev, pinsedag – det er nogle år siden – og jeg kørte hjem for at hente min kone. Vi skulle til Århus og have pinsefrokost – dejligt vejr var det – og vi sad ude i haven hos vores datter, som har to dejlige børn. Min kone, jeg, datteren og svigersønnen, der er ingeniør på en stor køleanlægsfabrik i Århus-området, sad og nød det, og vi hjalp hinanden med at rydde op, hvorefter vi gik hen og ville hvile os på nogle liggestole. Jeg havde lige tændt min pibe, så sagde jeg til svigersønnen, der sad ved siden af: »Jeg bliver lidt mærkelig,« – så fik jeg lagt piben og blev pludselig bevidstløs. Da jeg vågnede, stod der en kvindelig læge og et par portører ved siden af, og de var ved at prikke hul i armen, for jeg skulle have drop. Vores datter er sygeplejerske ude på Skejby sygehus, så hun havde fået travlt, da mit barnebarn pludselig sagde til sin mor: »Jeg synes morfar sover så mærkeligt.« Så greb min datter sin mobiltelefon og ringede til 112, og jeg blev kørt på Amtssygehuset, hvor jeg lå 4-5 dage. Da var jeg langt ude, men jeg kom over det, og i dag får jeg nogle hjertetabletter.

Ændringer i butikken

Gennem årene har vi både udbygget og forandret forretningens lokaler. Det gælder også den østlige del af huset, hvor Gustav Jensen i sin tid solgte korn, foderstoffer og brændsel. Efter ham blev den

lejet ud til et vaskeri, Record-vask. Så stod området tomt et stykke tid, indtil det blev indrettet til systue. Den startede med, at to damer arbejdede der, men i løbet af et par år var der otte mennesker ansat, og så blev det for småt.

Igen stod det tomt en stykke tid, men så blev det atter tilfældighederne, der spillede ind. Under et besøg hos slagteren hørte min kone to lærerfruer tale om forholdene på skolen. »Vi skal også have fundet et lokale til kontoret – vi er trætte af at holde møder hjemme hos os og lærermøder i private hjem,« lød det. Da hun kom hjem, fortalte hun, hvad hun havde hørt og sagde så, at det måske var en ide, der kunne bruges. Ved en samtale med lærer Primdal fandt jeg ud af, at overlærer Brun i Karup var formand for lærerforeningen, og ham ringede jeg så til og forklarede mig. »Vi kommer i overmorgen,« sagde han med det samme. Der ankom så to damer sammen med overlærer Brun og en kollega. Jeg sagde, at jeg gerne ville leje ud til dem, og lejen skulle vi sagtens finde ud af. »Kom med jeres ønsker om, hvad I vil have lavet om, så klarer vi også det. Nu finder vi en husleje, og den betaler I over Jyske Bank, og så håber vi, at I bliver her i mange år,« fik jeg sagt. Nogle dage efter mødte de så op med nogle skitser, hvorefter der blev lavet om dernede. De var her i 12 år, og jeg fik 3.500 kr. om måneden. Desværre rejste de derefter til Bjerringbro, hvor de købte en ejendom eller lejede sig ind oven på slagteribygningen.

I dag er der flere, der har spurgt om de kan leje lokalerne, men jeg har sagt, at så

længe jeg spekulerer på at sælge min forretning, vil jeg ikke leje noget ud, for den lejer, der så sidder der, kan jeg ikke få ud. Sådan er lejeloven, og det er da også godt nok, der er lidt beskyttelse. Jeg siger i dag til en eventuel køber; »Har du ikke selv brug for lokalerne, så kan du få omkring 50.000 kr. i husleje.«

Foreningsliv

Jeg har været med i en del foreninger i byen. Medens jeg endnu var en ung mand, kom jeg i Handelsstandsforeningens bestyrelse – jeg ville godt være med, hvor der skete noget. Der blev jeg så kasserer i 17 år, men da jeg blev gift og fik børn, syntes jeg, det skulle have en ende. Dog, derefter blev jeg kasserer i nogle år i Handels- og Teknisk Skole, og det var nu også interessant. Tidligere viceskoleinspektør Aage Thopp Jørgensen var den gang forstander for skolen, og han kom en dag og sagde, at der nu var kommet et nyt fag, kolonialvarerandskab. »Var det ikke noget for dig at tage dig af det fag?« spurgte han. »Joe, det var det måske nok,« svarede jeg. Det resulterede i, at jeg kom til København på et kursus, og derefter underviste jeg i 5-6 år, hvad jeg fandt meget interessant. Undervisningen foregik om eftermiddagen på skolen her i byen, 2-3 gange om ugen, dog ikke i december og januar. Den var for lærlinge i købmands- og brugsforeninger, og jeg fik da dels gammel lærdom genopfrisket og dels, det indrømmer jeg, lærte jeg selv en hel del.

Valgmenigheden

I Håndværker- og Borgerforeningens bestyrelse har jeg også været, men der sad jeg kun i 4 år. Meget længere har jeg siddet i Kjellerup og Omegns Valgmenigheds bestyrelse. Jeg blev valgt ind allerede i 1948, men jeg var ikke selv til stede, da jeg blev valgt! Dyrhede Knudsen, som kun få turde sige imod, syntes at der skulle nogle unge mennesker med i bestyrelsen, og valget faldt på mig. Jeg tænkte, det snart ville få en ende, men nej, jeg kom til at sidde der i 48 år. Da der skulle skiftes præst syntes jeg, at jeg ikke kunne være bekendt at gå, og nok hellere måtte blive lidt længere for at hjælpe til. Det endte med, at jeg blev kasserer i 40 år, et arbejde jeg aldrig har fået en krone for, da det var ulønnet. Kun formanden fik lidt for sit job, men der var ingen af de øvrige bestyrelsesmedlemmer, der fik noget. »Det er jo så nemt at komme ind til dig og lade dig klare problemerne,« sagde de. Jeg trådte ud af bestyrelsen for 8 år siden, og jeg synes i dag, det var lige længe nok at være med.

Kassererens job bestod bl.a. i at få opkrævet kontingent. Tidligere gik der en gammel mand rundt og krævede op, da jeg begyndte der i 1948, men jeg syntes ikke, det var så godt, så jeg fik det lavet således, at medlemmerne betaler pr. giro, hvad må siges at være en ændring i god retning. Den første præst, jeg lærte at kende i valgmenigheden, var Lund Sørensen – så fulgte Skovmand, Kamp, Frederiksen og nu fru Ravn. Den største menighed, vi har haft, var under pastor Frederiksen, hvor vi

var oppe på 700 medlemmer. Under dyrlæge Knudsen, der nærmest var enevældig formand i mange år, måtte der ikke bekostes meget på præsteboligen, men efter at han var trådt tilbage, bestemte man sig for i pastor Frederiksens tid, at nu skulle der gøres noget. Der blev nedsat et udvalg, der fik fat i en arkitekt, men hans forslag blev

en dyr fornøjelse. Ombygningen kostede tæt ved en million kroner, langt mere end man havde regnet med. Resultatet blev desuden, at vi mistede mange medlemmer – de var bange for, at valgmenigheden skulle gå fallit, så de skulle hæfte for gælden. Der skete ikke noget – nogle kom tilbage, men ikke alle. Det er interessant at

Kjeld Lassen taler ved Kjellerup Rotary Klubs 50-års jubilæum. (Foto: Orla Dietz)

se, hvordan tingene har ændret sig, nu er der ikke længere det store skel mellem grundtvigianere og Indre Mission. Et medlem af valgmenigheden betaler ikke kirkeskat, men er alligevel medlem af Folkekirken. Kontingentet til valgmenigheden beregnes som 2% af den skattepligtige indkomst efter personfradrag. Det bruges bl.a. til at betale præst, kirketjenere og leje af kirkerne Levring, Hørup og Vinderslev.

Den mest farverige af præsterne vi har haft, var efter min mening nok pastor Kamp, som desværre fik en krank skæbne. Han blev ramt af en alvorlig blodprop i hjernen og derefter af afasi. Det betød, at han nok kunne høre, men ikke kunne formulere sig på grund af en lidelse i talefeltet. For nogle få år siden kom han på besøg, og da græd vi begge meget. Vi havde haft så meget med hinanden at gøre – han var min sekretær, da jeg i sin tid var præsident i Kjellerup Rotary Klub, og vi var nogenlunde jævnaldrende. Af de mere muntre ting han foretog sig, da han var vores præst, var vinbrygning, som han af og til holdt kursus i. Det var en grusom skæbne, der blev ham til del, en mand der havde så meget i sig og som forstod at give fra sig.

Rotary

Som allerede nævnt er jeg medlem af Kjellerup Rotary Klub. Det startede med, at radioforhandler Poul Westergaard, der boede i Nørregade, kom på besøg, og han spurgte mig da, om jeg kendte noget til

Rotary. »Nej, det gør jeg ikke,« svarede jeg. Så forklarede han mig lidt om organisationen, og jeg kom derefter med til møde. Her sad jeg så som 25-årig sammen med overlæge Dalsgaard, landsretsagfører Søe, forstander Olsen, godsejer Preetzmann, »Lasse skrædder«, arkitekt Orla Nielsen, sølvsmed Henry Kloster, autoforhandler Fr. Dalsgaard for ikke at glemme Legind Hansen – en fortræffelig mand – der var sløjdlærer på Bøgildgaard. Der var også flere – jeg tror i alt var vi 16 – og her befandt jeg mig så blandt byens kendte mænd. Der er noget der hedder »3 minutter«, hvor vi skal fortælle et eller andet – må selv vælge emne – og her lærte jeg at tænke mig om. Jeg følte det, som om der sad nogle vældige censorer og kiggede på en, mens man gerne skulle kunne sige noget fornuftigt. Nå morsomt har det været, og nu har jeg været medlem i over 55 år. Rotarys formål med at fremme og styrke viljen til at tjene andre tiltaler mig. For nogle år siden opnåede jeg den æresbevisning at blive udnævnt til »Paul Harris Fellow«, navngivet efter Rotarys grundlægger. Den blev givet mig på anmodning af klubben, efter at der var blevet indsamlet et større beløb til udryddelse af polio. Vi havde 50 års jubilæum i 1998, og da var jeg tvunget til at sige noget – et tilbageblik – som gik fint. Nu er jeg »past-medlem« og er som sådan ikke tvunget til at holde »3 minutter«. Gennem årene er der kommet mange nye medlemmer, og mange af de gamle er døde. Jeg synes ikke der længere er det tætte forhold mellem medlemmerne som før i tiden, men det skyldes vel tidens

gang og vel til dels min fremadskridende alder. Vi er nu ca. 5 medlemmer, der mødes hver mandag på »Christopher Krabbe«, og medlemsskaren er såvel fra Kjellerup by som fra oplandet. I begyndelsen holdt vi vore møder på hotellet, så brændte det for ca. 5 år siden, så var vi en tid i Forsvarsbrødrenes hus, en periode i Dalsgaards kantine, så på restaurant Chr. d. IX, og nu er vi så på »Christopher Krabbe«.

Jeg er meget politisk interesseret og har gennem årene været sammen med mange spændende lokale politikere. Jeg kan huske en gang i Rotary, hvor vi var på en udflugt, og vi sad og spiste på Kongensbro kro, og hvor min kone sad ved siden af daværende sognerådsformand, Holger Frederiksen. Han sagde: »Før troede jeg, at jeg kun havde venner og en god forretning, men det har ændret sig. Du skal sige til din mand, at han aldrig skal gå ind i politik, det kan koste hans forretning, så det kan blive en dyr fornøjelse.« Selvfølgelig har jeg indimellem haft kommentarer til dette og hint, men nej, rigtig politiker har jeg aldrig været. En tidligere kæmner, Orla Christensen, som vi kom lidt sammen med, sagde en gang til mig: »Jeg skal fortælle dig, hvorfor du aldrig er kommet i sognerådet – det skal der jo stemmer til!«

Handelsbyen Kjellerup

Med hensyn til byens udseende er det da rigtigt at vores torveplads har skiftet udseende mange gange, men jeg synes det resultat, der er kommet ud af den sidste kraftige omlægning er pænt. Den første

virkelige ændring var dengang man fandt på at lægge fortovene bag træerne, det var en genial løsning. Da blev der pludselig meget mere plads til både fodgængere og biler, men pladsen nu er virkelig pæn, træerne er ved at vokse op, jeg nyder det, når jeg går forbi. Der er mange gode parkeringspladser, og der er plads til børnene til at røre sig på uden at komme i konflikt med bilerne. Nu bliver det spændende at se, hvad der sker, hvis der kommer butikker ved omfartsvejen, og om det så vil påvirke midtbyens handelsliv. Der er da vist flere butikskæder, der gerne vil i gang derude, Netto, Aldi og hvad de nu hedder. Byen er vel noget klemt mellem Viborg og Silkeborg, men vi har da mange pæne butikker med et stort vareudvalg, der nemt kan betjene kunderne.

Hvad jeg mener om byen som handelsby? Fredag og lørdag er der mange mennesker i byen, så jeg tror mange mennesker er glade for at komme herind og handle. Der er den gode personlige betjening og ikke mindst de mange gode parkeringspladser, som endda er helt gratis at benytte. Jo, der er mange gode parkeringspladser, ved Brugsforeningen, ved Vestergade og midt i byen. Der er også mange pæne butikker i byen. Publikum kan blive betjent her ved den direkte kontakt. Vi sludrer lidt med kunderne, og vi ved hvem de er, jo, det er jeg godt tilfreds med.

Familien

Til slut vil jeg lige omtale min familie. Vores børn, som rigtig mange mennesker

kender fra dengang de løb og legede her omkring og gik på Kjellerup skole, er for længst flyttet hjemmefra. Vores ældste, Arne, er taxavognmand, og han og konen har en dejlig villa ude i Brabrand. Hans kone er for øvrigt laborant på kommunehospital. Den næstældste, Anna Margrethe er sygeplejerske i Skejby, og hun og manden har en villa på Hyldegårds Alle i Højbjerg. Svigersønnen er ingeniør. Den yngste, Birgit, leder børnehaveafdelingen på kommuneskolen her i Kjellerup. Hun er gift med en politiasistent, og de har lige bygget nyt hus ude på den pæne nye udstykning, kommunen har lavet syd for Rådhuset. Det skal da også med, at vi har 8 børnebørn i alderen 8-20 år.

Jeg har to søstre, den ældste kom på handelshøjskole og den yngste blev uddannet på Kjellerup Apotek. Mine to brødre, der læste til ingeniører, er forlængst pensioneret. Selv er jeg den næst yngste. De to brødre er tvillinger, og de er blevet 83 år nu. Desværre har de det ikke så godt. Den ene er blevet dement, og den anden er ramt af en blodprop i hjernen og døjer med at gå. Derimod har jeg det jo fantastisk godt, bortset fra slidgigt i knæene, mest i det venstre. Endnu kan jeg passe

mit job, men der skal sættes et punktum, det kræver både børn og børnebørn. De synes, jeg nu også må have fri, så jeg kan nyde tilværelsen. Også en tidligere erhvervsdrivende her i Kjellerup har rådet mig til ikke at gå af for sent. Begår jeg den fejl, vil jeg ikke have tid til at nyde mit otium på passende vis. Men det er meget, meget vanskeligere at slutte end at starte – for hvornår kommer det rigtige øjeblik? På den anden side vil jeg savne livet i forretningen, ja, det er der ingen tvivl om. Jeg taler jo med så mange mennesker hver dag, så det kan såmænd godt ske, at jeg af vane vil gå hened de første morgener, efter at jeg er holdt op.

Efterskrift

Hermed var det slut på samtalen med købmand Kjeld Lassen. Siden da – i begyndelsen af september 2004 – blev forretningen sat til salg, og allerede inden udgangen af måneden var den købt af Lasse og Jeppe Rosenkvist samt Brian Petersen, sønner og svigersøn af tømremester Kristian Rosenkvist, Kjellerup til overtagelse 1. februar 2005.

Af Peder Hjorth Jensen

Fra 1826 til 1844 udkom Det kongelige danske Landhuusholdningsselskabs landøkonomiske beskrivelser af de danske amter. Bindet om Viborg Amt (1839) havde Blicher som ophavsmand, og han behandler heri et emne, som var af stor betydning for datidens landbrug, nemlig engkultur og engvanding.

Blicher skriver: »... en radical Forbedring; Kildevands Paaledning (Overrisling) er (...) i glædelig Fremdrift. Den fandt sin Begyndelse for en Snees Aar siden hos en Husmand i Vallerbek, Karup sogn. Han opdæmmede først for den lille Bæk, som løb igjennem hans Ejendomme ned mod Karup Aae; og ved Sidegrøvter ledte han Vandet saa højt op over sit gamle Løb, som Dæmningen tillod. Fra disse Landgrøvter ledtes Vandet gjennem smaa Render ned over det Stykke Jord, som skulle omdannes til Engbund. Da Naboerne saae, hvor vel dette lykkedes: at ej alene paa den tørre Engbund, hvor det saakaldte «Katteskjæg» tilforn gav mager græsning, og endnu magrere Høe, samt lidet af begge Dele, men og paa den forrige Lyngbanke, ja selv paa de nøgne Sande bølgede en tæt og frodig Græsgrøde af lidet eller for Egnens Beboere slet ikke bekjendte Arter – da hentede de Opfinderen som en Mirakel-

mand Een efter en Anden i stedse større og større Omegn paa begge sider af Aaen. Allerede for 12 Aar siden torde jeg anslaae de af Vallerbek-manden skabte Enge til at indtage et Areal af over 2000 Tdr. Land; Nu stiger det maaskee til over det Dobbelte. (...) Nu kan ej allene gjødes langt rigeligere; men i det saa stærkt forøgede Qvægghold er en riigholdig Indtægtskilde, om hvilken den forrige Generation ej engang havde Anelse. Til Exempel vil jeg blot anføre Sangildgaarden i Thorning Sogn; til hvilken forhen med lang Tids-spilde sammenskrabedes 5 à 6 Læs Sulthøe, bestående mest af Katteskjæg og Padderokker; og hvor nu bjerges mellem 50 og 60 Læs Sylthøe. (Note: Saaledes benævnes den bedste Enghøe ogsaa ved Randers).«

Meget af Intet

Blicher filosoferer derpå lidt over de strålende udsigter der er for fremgang på dette felt. I Viborg Amt vurderer Blicher, at over 50.000 tdr. land »venter på Menneskets Hjælp for i samme Antal at kunne formere Quægbesætningen,« og han mener, at der »i hele Provindsen« (vel (Nørre)jylland) kan vindes mindst 100.000 tdr. land, der vil kunne producere 400.000 læs hø.

Blicher fortsætter: »Thi her handles om at frembringe – ikke Noget, men Meget af Intet: om ved eet Middel at forøge baade Engens og Agerens, Staldens, Nødssets og Faarestiens Produktioner.« Engvanding eller overrisling er altså i Blichers øjne lidt af et mirakelmiddel.

Til slut appellerer han til en højere magt (kongen, regeringen): »Jeg behøver ikke at nævne, hvem eller hvilken Kraft her kunne indgribe (...) at et hurtigtvirkende og ikke meget bekosteligt Middel ville frembyde sig deri, at een eller flere kyndige og for Landvæsenet nidkjere Mænd i den angivne Hensigt berejste Landet, henvendte Ejernes Opmærksomhed på Gjenstanden, oplyste Dem om Fordelen, og vejledte dem i Værket.«

Vejen til denne indsigt førte, som vi har set, rundt om Karup – eller rettere Valler Bæk og Haller Å. Det er nemlig her »Mirakelmanden« – som jeg vender tilbage til – har udført sin kunst og fx tidoblet Sangildgårds høavl.

Engvandingen i hedebruget

Som Blicher skriver, så er mængden af hø det springende punkt, når man snakker om engvanding eller overrisling af engene som en teknik med særlig betydning i hedebruget. Der er tale om temmelig komplekse sammenhænge. Blicher opregner en forøgelse af både engens, agerens og staldens produktioner. Det er nemt nok at forstå, at tilstrækkeligt vand til engen kan forårsage en bedre græsvækst og dermed mere hø. Det er heller ikke så svært at se,

at mere foder (hø) i vintertiden kan betyde en vækst i antallet af dyr på en gård. Men hvad så med betydningen for ageren – den dyrkede mark, kornmarken. Der er jo ikke tale om markvanding, kun engvanding, så det er ikke vandmangel, der er den begrænsende faktor. Det er derimod mangel på gødning. I de næringsfattige hedeegne var mængden af gødning fra kreaturerne begrænsende for hvor stort et areal af gårdens tilliggende, der kunne dyrkes op – hovedsageligt med korn på Blichers tid. En forøget græsvækst i hedens tørre enge betød, at der blev bedre græsning i engene (mulighed for flere kreaturer). Forbedret høslæt gav foder til flere kreaturer på stald om vinteren. Flere kreaturer på stald gav en større gødningsmængde, der kunne bruges til at udvide det dyrkede areal – inddrage hede til ager. Det er den mirakuløse sammenhæng, der får Blicher helt op på begejstringens højder. At vanding så i enkelte tilfælde også kunne bruges helt direkte til at forvandle tørre, lynggroede engstrækninger til frodig græseng var bare en sidegevinst. Den forøgede produktion i kæden af græs (hø), kreaturer, gødning og endelig kornafgrøder er den vigtigste forklaring på »Mirakelmandens« succes – 4000 tdr. land indvundet eller forbedret eng iflg. Blicher – ved Valler Bæk og Haller Å fra o. 1820-40.

Teknik og anlæg

Den form for engvanding, som Blicher ganske præcist beskriver i ovenstående uddrag, er overrisling. Metoden kræver

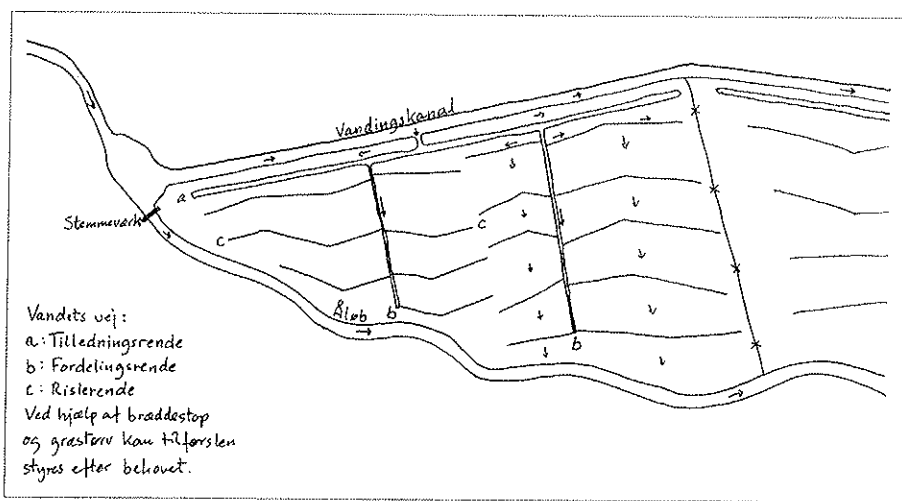

opstemning af et vandløb ved hjælp af et stemmeværk. Det opstemmede vand ledes gennem en kanal, der har mindre fald end vandløbet. Kanalen forløber næsten parallelt med vandløbet i nogen afstand eller fjerner sig lidt fra det. Arealet mellem vandløbet og kanalen kan så ved et system af mindre tilførselskanaler og vandrender overrisles og dermed omdannes til frodig eng. Se skitsen over et anlæg nederst på siden.

Denne type engvanding kræver ret omfattende anlægsarbejder: Et stemmeværk, en hovedkanal og flere tilførselskanaler og vandrender. Dertil kommer arbejdet med at holde det kørende – åbne og lukke for vandet på de rette tidspunkter, rense kanaler og render osv. Og så kræver det også, ved større anlæg, enighed mellem lodsejerne om fordelingen af vandet. Men som Blichers lille solstrålehistorie viser, har det kunnet betale sig, i særlig grad i hedelandbruget, der gennem den øgede hø- og

gødningsmængde fik nye muligheder for at tage mere af hedegårdens ofte meget store udyrkede hedecarealer ind som agerjord. Det var jo mængden af husdyrgødning, der var den vigtigste begrænsende faktor i hedelandbruget. Ved engvandingens forøgede høproduktion sprængtes eller lindedes dette snærende bånd. Det blev muligt at holde flere kreaturer og dermed få mere gødning til rådighed for ageren. »Eng er agers moder«, som et gammelt ord siger.

I samtidens videnskabelige litteratur om emnet lægges der ofte stor vægt på åvandets indhold af næringsstoffer. Vandet betragtes i sig selv som en form for gødning. Der er dog vist ingen tvivl om, at åvandets indhold af næringsstoffer i hedegnene ikke var af særlig stor betydning, men at det var det øgede og kontrollerede vandtilførsel til engene og dertil knyttede faktorer, der var den vigtigste årsag til den forbedrede græsvækst.

Skitse over engvandingens anlæg.

»Husmanden i Vallerbek«

Den husmand i Vallerbæk fra Blichers solstrålehistorie, som står bag engvandingen, og som i den lokale tradition mere eller mindre betragtes som engvandingens opfinder, er Peder Staulund, men ofte får hans stedsøn, Jens Staulund, æren for opfindelsen. I årsskriftet fra Lokalhistorisk forening for Karup kommune for 1992 om tre engvandingmestre i Karup sogn har Inger Merstrand rettet op på denne forvirring og slået fast, at det var Peder Staulund, der begyndte. Det er altså ham, der er Blichers »Husmand i Vallerbek«. De to andre engvandingmestre, som IM behandler, er Jens Staulund, der udførte omfattende engvandingens anlæg ved Karup Å, og C.W. Feddersen.

I den lokale tradition optræder der en almindeligt accepteret påstand: Peder Staulund har lært engvandingens kunsten i Holland, og at den indtil da var aldeles ukendt i Danmark. I Kjellerup Socialdemokrat 1952 kan læses en artikel om Jens Staulund. Her blandes Jens og Peder Staulund grundigt sammen, og der fortælles yderst detaljeret og fantasifuldt om den »towle« soldat, der ikke var så »towle« endda. Her er en gribende skildring af Jens som soldat under napoleonskrigene og et toårigt ophold i Holland, hvor han lurede hollænderne engvandingens kunsten af. Der er ikke skygge af kildebelæg for denne historie. Den ældste udgave af fortællingen, jeg er stødt på, findes i en artikel fra 1926, hvor lokalhistorikeren J.P. Wammen fortæller om engvandingen på Karup-egnen i

begyndelsen af 1800-tallet. Her skriver han, at Peder Staulund havde »lært Engvandingens kunsten i Holland« uden i øvrigt at uddybe dette.

I 1867 fortæller Goldschmidt i »En Hedereise« om de største engvandingens anlæg, der er udført i Danmark – af familien Staulund »uden teknisk Bistand«. Goldschmidt meddeler, at »Peer Staulund har været i Tydskland og seet nogen Engvanding, som han ved sin Hjemkomst efterlignede ved Hjælp af overraskende simple Midler, og i løbet af halvtredsindstyve Aar har Familien anlagt tre store Værker ved Karup Aa.«

Dalgas om Staulund

Dalgas har også beskæftiget sig med Staulund-familiens indsats. I hans »Geografiske Billeder fra Heden« fra 1870 gengiver han Jens Staulunds egen beretning om arbejdet med engvandingen ved både Haller Å, Valler Bæk og den meget større udfordring – Karup Å. Her stod han i spidsen for anlæggelsen af en kanal af en halv mils længde (knap 4 km). Dalgas fortæller, at ved sidstnævnte vandløb har Hedeselskabet udstukket nye kanallinjer på knap en mils længde, efter at det ikke var lykkedes for Jens Staulund og lokalbefolkningen at få økonomisk støtte fra Landhusholdningsselskabet til de store planer, de havde om at gå videre med kanalanlæg ved Karup Å. Dalgas roser Jens Staulunds indsats i høje toner. Han fortæller intet om hverken tysk eller hollandsk inspiration til engvandingen, men han

gengiver Jens Staulunds beskrivelse af sin stedfar som meget vandkyndig.

Resultaterne af engvandingen på Karup-egnen ca. 1820 til 1850 gør Dalgas op ved at sammenligne antallet af kreaturer på gårde, der nyder godt af engvandingen: I 1820 var der på Jens Staulunds gård 8 køer og stude. Nu er gården delt i fire gårde med grundmurede bygninger og i alt 80 kreaturer. Den kanal, som Jens Staulund anlagde ved Karup Å, Tusåkanalen, har på 20 år betydet en forøgelse fra 30 til 90 i antallet af kreaturer på de berørte gårde. Disse resultater ligner jo Blichers begejstrede optælling af det drastisk forøgede antal hølæs på Sangildgård.

Engvandingen ved Karup kan med rimelighed betragtes som en af inspirationskilderne bag Hedeselskabets senere store indsats på dette område. Dertil kommer, at den var en faktor, der dårligt kan overvurderes, når de sparsommelige og skeptiske hedeboere skulle vindes for Hedeselskabets mere langsigtede projekter, særlig skovplantning, hvis lønsomhed jo skulle ses i et meget langt og usikkert perspektiv. Ved at gå i spidsen for engvanding, der jo gav udbytte med det samme, vandt selskabet bøndernes tillid. Derved var det lettere at overbevise dem om fordelene ved at plante skov. Dalgas kaldte det at udnytte hedeboernes »vandgalskab«.

Over åen efter vand

Hos Blicher og i den lokale tradition på Karup-egnen fremstår det som nævnt,

som om vandingen ved Valler Bæk og Haller Å er oprindelsen til engvandingen i Danmark. Ydermere fremsættes i den lokale tradition den teori, at inspirationen til fænomenet engvanding er Peder Staulunds besøg i Holland, et besøg, der ifølge Inger Merstrand er dokumenteret ved en bemærkning i kirkebogen. Hvad der ikke er dokumenteret, er derimod at Staulund lærte engvanding dér. I tiden omkring 1800 er det ikke nødvendigt at drage udenlands for at finde kundskab om engvanding, selv om udbredelsen af fænomenet lader meget tilbage at ønske, også set fra Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskabs side.

I 1786 udsatte selskabet en prisopgave »For dem, som efter Almanakens Forskrift for Aaret 1786 og 1787 gjør de beste Indretninger til Engenes Vanding, udsættes følgende Præmier: 30 Rdlr. for det vigtigste Foretagende ...« Præmierne kan først udbetales i 1789, fordi det først skal dokumenteres, hvor stort et stykke eng, der er blevet forbedret »ved at paastemme fersk Vand« samt hvor meget hø, der bjærget på engen sammenlignet med tidligere år. Udtrykket »efter Almanakens Forskrift« henviser til, at selskabet fra 1782 havde fået spalteplass i den officielle almanak, hvor der indtil da havde kunnet læses »Morgen- og Aften-Bønner og Psalmer«. Til slut i opslaget står: »... iblant al Vindskibelighed i Landvæsenet er der ingen, som betaler sig bedre og hastigere end denne.« Denne prisopgave blev udsat årlig i de næste 25 år.

At der udsættes en præmie for den bed-

ste beskrivelse af engvanding, siger jo kun, at fænomenet er kendt og ønskes fremmet af de kredse, der ville udvikle landbruget. Det er der jo intet overraskende i – heller ikke for en bonde i 1700-tallet. Han vidste jo godt, at græs har behov for vand. At det ikke var nødvendigt at tage til Holland eller Tyskland for at opdage engvandingen, bliver endvidere klart, hvis man forfølger emnet i den landbrugsfaglige litteratur i 1800-tallets første årtier. Det ville være at gå over åen efter vand.

Denne vinkel indeholdes også i en artikel af Blicher i Jyllands-Posten 17.9.1839. Artiklen hedder kort og godt »Engvandingens anlæg« og er en kommentar til en længere beretning i Halds Tidsskrift for Landoeconomi »Iagttagelser fra en Reise i Tydskland og Holland«. Heri gøres der efter Blichers mening (for) meget ud af et mindre engvandingens anlæg i Tyskland, når man hellere skulle rette sin opmærksomhed mod den fungerende engvanding og engskabelse i Viborg og Ringkøbing amter og de muligheder, der ligger for yderligere udbygning og deraf følgende velstand i disse magre områder. Blicher anslår det allerede opnåede udbytte af engvandingen i disse egne til en forøgelse af kvægbestanden på 3000 høveder og en forøget indtægt på to tdr. guld om året. Han forudser med sin kendte optimisme en mulig tidobling af det forbedrede engareal for hele Jyllands vedkommende, hvis alle muligheder for engvanding bliver udnyttet plus en stor forøgelse af agerjordens frugtbarhed som følge af den »så mægtigen forøgede Gjødning«.

Engvandingen i Danmark i 1800-tallets første årtier

1808-12 udkom professor Begtrup's »Beskrivelse af Agerdyrkningens Tilstand i Danmark«. Heri nævnes eksempler på engvanding fra Hjørring og Ribe amter. Begtrup skriver i afsnittet om Ribe Amt: »For Hedeboerne er Eng en Sag af yderste Vigtighed, da det er ved hjælp af Engene, at Bonden skal vinde Gjødning til hans skarpe Agerjord.« Derpå følger et afsnit med en beskrivelse af metoden, der meget ligner metoden som Blicher beskrev fra Haller Å og Valler Bæk.

I 1811 udgav Landhusholdningsselskabet »Veiledning ved en Gaards Drift i Hedeegne – et kronet Priisskrift« af sognepræst Knud Aagaard fra Agerskov i Ribe Stift. Vejledningen var præmieret af selskabet i 1810. Heri gives en beskrivelse af metoder til engvanding, bl.a. ved opstemning og overrisling ved et system af kanaler og render.

En vigtig kilde til oplysning om landbrugets stadi i første halvdel af 1800-tallet er Landhusholdningsselskabets amtsbeskrivelser, der udkom 1826-44. Ovenfor er citeret Blichers beskrivelse af engvandingen i Viborg Amt. Også fra amterne Vejle (1826), Hjørring (1828), Ribe (1830), Aalborg), Ringkøbing (1833) er der meddelelser om engvanding, men at dømme efter amtsbeskrivelserne som helhed kan engvanding ikke siges at være almindelig udbredt i Danmark først i 1800-tallet. Heller ikke i hedeegnene, hvor det største behov var.

Ved et seminar – »Den danske Hede« – afholdt af Skov- og Naturstyrelsen i 1998 havde museumsinspektør Esben Graugaard et indlæg om »Et vestjysk hedesogns bebyggelses- og driftsstruktur og konsekvenserne i form af engudnyttelse og kreaturhandel«. Lokaliteten ligger i Ulfborg Herred ved Storåen og Lilleåen.

Graugaard påpeger, at bønderne her allerede i 1600-tallet drev aktiv vandløbspleje. Han fremdrager også en retssag fra 1789, der måske fortæller noget om engvandingens alder på denne hedeegn: En møller ved Lilleåen var da indstævnet for herredstinget af lodsejere opstrøms for møllen. Lodsejerne havde bygget et stemmehækk i åen »efter deres i Mands Minde havende og gamle rettighed« for at lede åens vand ind over deres enge. Mølleren havde »som den arrigste Skiælm« ladet stemmehækket rive ned »på den mest ondsksfulde Maade«, fordi han også havde etableret en stampemølle. Derfor skulle han også bruge det vand, der hidtil var ledet ind over engene. En af sagsøgerne skrev, at ødelæggelsen af stemmehækket havde hindret dem i »som sædvanlig at faae Wand af Aaen op over vores derved liggende Enge. Det kan ey heller være Dem ubekiendt, at vi og vore Formænd som Eyere af bemeldte Enge stedse upaatalt have udøvet denne Rettighed.« Det endte med, at mølleren blev idømt en bøde på 60 rigsdaler og skulle genopføre stemmehækket. Sagen mere end antyder, at engvanding i hedeegnen ved Lilleåen var en velerhvervet rettighed, der var praktiseret i flere generationer før 1789, dvs. i hvert fald fra o. 1700.

Andre udsagn om tidlig engvanding meddeler geografen Søren Rasmussen i en artikel i Geografisk Tidsskrift 1964. Iflg. denne artikel, der henviser til historikeren Troels Fink, stammer de ældste oplysninger om engvanding i Danmark fra år 1600 (Farensted Sogn nord for Slesvig) og 1631 (Øster Terp i Bedsted Sogn vest for Åbenrå). Historikeren Thorkild Kjærgaard angiver i sin omdiskuterede disputats Den danske Revolution året 1760 som det tidligste tidspunkt.

Fra Schwarzwald i Tyskland kendes engvanding helt tilbage til 1113. Også fra sagatidens Island og Grønland berettes om emnet.

Engvandingsskole i Karup – Hedeselskabets virksomhed

Har engvandingens historie nok lange rødder i Danmark, så var der ved midten af 1800-tallet et i landbrugs- og regeringskredse erkendt behov – og muligheder – for at gøre langt mere ud af denne metode. Det gav sig udtryk i bogudgivelser. C.V. Feddersen oversatte i 1843 fra tysk Patzigs bog »Om Engvanding – En Opmuntring for Bønder til deres Enges Forbedring«. Dette skrift har meget detaljerede anvisninger på anlæggelse af vandingsenge, og der er tegninger og beskrivelser af de nødvendige redskaber og deres brug. I 1853 udkom et lille skrift af E. Møller Holst »Bemærkninger om Engvanding« udgivet »Paa det Kongelige Landhuusholdnings-selskabs Bekostning«, der også indeholdt detaljerede instruktioner. Møller Holst,

der var landmåler, havde i 1852 berejst en del af landet på selskabets bekostning for at skaffe selskabet overblik over engvandingens situation på landsplan. Fra starten af 1840'erne ofrede Landhuusholdningsselskabet mange kræfter på udviklingen af engvanding, bl.a. ved at finansiere og organisere studieophold i Tyskland.

En af dem, der kom af sted, var ovennævnte C.W. Feddersen, der midt i 1840'erne købte gården »Engholm« i Karup, der i en del år med støtte fra Landhuusholdningsselskabet fungerede som engvandingsskole for unge bønderkarle. Inger Merstrand har fortalt detaljeret herom i

hæftet om de tre engvandingmestre i Karup. Feddersens arbejde lokalt i Karup er et eksempel på de mange tiltag, som selskabet satte i gang på området i perioden 1840-60. Selskabets støtte til uddannelse i engvanding – både herhjemme og i Tyskland var af stor betydning. I en indberetning til selskabet i 1849 udtalte engmester Honum, at en af de foranstaltninger, der mest havde bidraget til at fremme engvanding, var uddannelsen af selskabets lærlinge. Af stor betydning var det også, at statens økonomiske støtte til fremme af engkultur i en årrække fra 1844 blev kraftigt øget (til 1300 rdl. om året).

Engvandingsskole i Karup – Hedeselskabets virksomhed
Engvandingsskole fra før 1840. Porskrog ved Haller Å. Kanalen er ca. 3 m bred og har nok været ca 2 m dyb. Arbejdet (med spade, skovl og trillebør) med at grave kilometervis af kanaler langs Haller Å og Valler Bæk fra 1820-40 har været ganske omfattende.

Møller Holsts indsamling af oplysninger i 1852 fortæller lidt om resultatet af selskabets arbejde: En mængde engvandingsselskab var etableret, flest i Jylland. Selskabet påpegede også i 1850'erne flere gange behovet for at tilpasse lovgivningen om vandets benyttelse i landbruget. I 1859 kom der en lov, der skulle fjerne de hindringer, som andres rettigheder over vand kunne lægge i vejen for engvanding. Tidligere havde især møllernes behov for vand været et problem, jf. sagen med det ødelagte stemmевærk fra 1789.

Med Hedeselskabets stiftelse i 1866 gik arbejdet med engvandingen helt over i dettes regi, men det er en helt anden og lang historie. Engvanding blev brugt til efter 1950. Gradvis havde bl.a. de stadig lavere priser på kunstgødning – samt nye foderemner – mindsket behovet for at producere hø til vinterfoder på de marginale engområder.

Men sporene efter engvandingen ses stadig mange steder i landskabet. Ved Sangildgård ses stadig de kanaler på begge sider af Haller Å, der i 1839 ifølge Blicher resulterede i en tidobling af mængden af enghø. Ved Porskrog på Sangildvej ses også en meget markant kanal i engen (en af Staulund'ernes). Her har Viborg Amt i samarbejde med Blicheregnens Museum og Lokalhøistorsk Arkiv i Karup i 2003 opstillet en informationstavle, der fortæller dels om engvandingens principper, dens betydning for hedelandbruget og Staulund'ernes indsats.

Hvis man efter denne korte gennemgang skal konkludere om baggrunden for den engvanding, der lokalt satte sit præg på egnen omkring Karup-vandløbene fra o. 1820, må det være, at det ikke er nødvendigt at gå til udlandet for at finde inspirationskilden. Engvanding var et kendt fænomen i Danmark – jf. retssagen fra 1789, Begtrup's beskrivelse af agerdyrkingen fra 1808-12 og Aagaards skrift om hedelandbruget fra 1811, udgivet af Landhusholdningsselskabet. Derudover findes der enkelte ældre kilder om emnet, den ældste danske fra år 1600. Peder Staulund kan altså ikke betragtes som metodens »opfinder«, selv om Blicher bruger det ord, om »mirakelmanden« fra Valler Bæk og Haller Å.

Engvanding var ikke blot et kendt – og i Karup et folkeligt – fænomen. Det var også et emne, som kredsen omkring Landhusholdningsselskabet – og dermed folkene bag de store landboreformer – altså regeringen – var aktivt interesserede i at fremme. Det er i lyset af dette, man må forklare den store udvikling på området, der fandt sted fra 1820 til 1860. Om det lokale islæt kan man sige, at Peder Staulund på privat initiativ næsten tyvstartede forløbet, og at hans stedsøn Jens' vedholdende indsats var en vigtig inspirationskilde for det Hedeselskab, der fra o. 1870 tog over på området. Dertil kommer så engmester Feddersens engvandingsskole i Karup i 1840'erne. Blicher så rigtigt, da han priste engvandingens velsignelser for

hedebønderne. Det var ikke ren »vandgal-skab«.

Et perspektiv

Arbejdet med denne lille artikel har gjort det klart for mig, at der nok findes kilde-materiale til en grundigere undersøgelse af emnet. I Landhusholdningsselskabets arkiv findes der uden tvivl materiale til perioden fra 1770'erne til 1870. Selskabets udgivne historie indeholder også en del om emnet. Derefter bliver det så Hedeselskabets materiale, der kommer ind i billedet. Fra hele perioden kan der sikkert også findes retsdokumenter (aftaler, tvister, domme), der kunne inddrages. Dette materiale fortjener også at blive undersøgt for tiden før 1800 jf. retssagen fra 1789 mod den ondskabsfulde møller ved Lilleå. Et perspektiv ved at gå til sidstnævnte materiale kunne være at undersøge, om engvandingen i Danmark er et resultat af de statsligt ledede reformer af landbruget fra sidste halvdel af 1700-tallet, eller om der rent faktisk findes en ældre folkelig praksis på området. Udsagnene i retssagen mod mølleren og de få spredte udsagn om engvanding i Sønderjylland i 1600-tallet antyder mulig-heden.

Litteratur:

- Aagaard, K.: Veiledning ved en Gaards Drift i Hedeegne. 1811.
Begtrup, G.: Beskrivelse over Agerdyrkingens Tilstand i Danmark. 1808-12.
Blicher, St. St.: Viborg Amt. 1839.
Dalgas, C.: Ribe Amt. 1830.
Hald, J.C.: Ringkjøbing Amt. 1833
Hertel, H.: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie 1769-1868. 1920.
Jacobsen, Chr.: Fra Alheden. 1990.
Merstrand, I.: De tre engvandingmestre i Karup sogn. Årshæfte 1992 for Lokalhøistorsk Forening for Karup kommune.
Michelsen, P.: Nogle bemærkninger om kunstvanding i Norden, Oslo 1953.
Møller Holst, E.: Bemærkninger om Engvanding. 1853.
Nielsen, M. Mølgaard: Rids af engvandingens historie i anledning af hundred-året for Skjernåkanalens tilblivelse. I Hardsyssels Årbog 1972.
Rasmussen, S.: Studier over Engvandingen i Danmark. I Geografisk Tidsskrift 1964.
Wammen, J.P.: Fra Alheden. I Aarvog for Lysgaard, Hids m.fl. Herreder 1926.

En dag i E Thueninghus

Af Bo Stig Andersen og Inger Michelsen

Det sker ofte, at gæster på Blicheregnens Museum giver udtryk for, at de husker et lille hus, et lille museum i Thorning – men det er da ikke dette her? Og hvor var det da?

I den situation er det så, at i hvert fald undertegnede museumsmedarbejdere griber lejligheden til at ride en lille tur på en kær kæphest og fortælle om, hvordan det gamle hus i Thorning, som gæsten erindrer, i dag stadig eksisterer deroppe på Smedebakken. Og er gæsten yderligere interesseret, beretter vi glade og gerne historien om, hvordan museumseffekterne fra de tre små museer i Kjellerup, Hinge og Thorning i 1979 blev samlet under ét tag her i præstegården, og om hvordan det gamle E Thueninghus stadig fungerer i museumssammenhæng, men nu som et historisk værksted for skoleklasser. For det er ingen hemmelighed, at vi begge holder meget af det gamle hus og de gode muligheder, det giver os, for at formidle viden om historie og gamle færdigheder til nutidens børn i et næsten helt autentisk miljø.

Siden 1992

E Thueninghus har fungeret som historisk værksted fra sommeren 1992. Målgruppen

er skolebørn på 4. og 5. klassetrin. På det tidspunkt er børnene omkring 10–11 år, og de fleste børn har da en historisk og tidsmæssig forståelse af begrebet »da tip-oldefar var barn«. Det oprindelige program til værkstedsundervisningen er udviklet af museumsinspektør Peder Hjorth Jensen. Hovedtanken bag dette er stadig gældende, selvom der naturligvis er foretaget små ændringer og tilpasninger i de forløbne 12 år i henhold til de erfaringer og gode ideer, vi har fået hen ad vejen.

Ideen er, at børnene skal prøve at arbejde og fungere i en hverdag, som den var i et lille hus på landet i deres tip-oldeforældres barndom, det vil sige omkring 1890. Gennem de 4-5 timer som et besøg varer, skal de selv foretage sig det fornødne, for at der kan komme mad på bordet, lys i stuerne og varme i stue og køkken. De skal erfare, at bare det at få mad på bordet anno 1890 var et stort og tidkrævende arbejde i sig selv, og at det fordrede en noget større tålmodighed og udholdenhed end den, der er nødvendig i nutiden. Og de skal nå til den erkendelse, at de alle må yde en indsats, og at det er nødvendigt med samarbejde, hvis de skal nå det hele. De skal fornemme, hvordan hverdagen i det gamle hus med dets sparsomme inventar og hus-

geråd står i åbenlys modsætning til deres egen hverdag. Under arbejdet skal de have lejlighed til at reflektere herover og stille spørgsmål. Og til sidst skal de opleve tilfredsheden med og udbyttet af deres eget arbejde, nemlig god mad på bordet.

Ovnen skal ildes

For os begynder en dag på E Thueninghus for den enes vedkommende omkring kl. 7 eller 8 om morgenen – alt efter, om børnene kommer kl. 8 eller 9. Det første der skal ske er, at den store bageovn ved enden af huggepladsen skal ildes, det vil sige, at der skal fyres op med brænde inde i ovnen, og så skal ilden holdes ved lige i ca. tre timer, før den er så varm, at man kan bage i den.

Bageovnen er en rekonstruktion, og den er typisk for egnen. Den er ca. 1,50 m dyb, 1 m bred og ca. 70 cm høj. Den oprindelige ovn lå ved en gård, som hed Ansgården i nærheden af Kølvrå. Gården blev revet ned i begyndelsen af 1940'erne og senere genopført på Frilandsmuseet Lyngby. Der findes en god forklaring på, hvorfor ovnen er placeret uden for huset og ikke inde, hvor man kunne udnytte varmen fra ildningen til opvarmning af huset. Her på egnen har det lettest tilgængelige brændsel været lyng, som jo var lige uden for huset, og naturligvis har man brugt lyng til ildning af ovnen. Lyng er et godt brændsel – det har bare den ulempe, at der kommer med stikflammer, når det bliver smidt i ovnen – ja, det nærmest eksploderer. Så havde ovnen været inde i huset, ville

der være stor fare for, at huset ville brænde. Murer Leif Esbensen, Knudstrup, har bygget ovnen på grundlag af en opmåling på museet i Lyngby.

Komfur og kakkelovn

Når der er fyret godt op i bageovnen og også gerne i komfuret i køkkenet og kakkelovnen i stuen, er det tid for den anden af os at indfinde sig. Så skal der tændes op i gruekedlen, så der også er god ild under den, inden børnene kommer. Der skal afmåles stearin til lysedypning, der skal måske hentes lidt brænde ind, og der skal sættes nye lys i lysestagerne. Ilden i komfur og kakkelovn skal holdes ved lige. Måske når vi at få en kedel vand i kog, så vi kan skolde kaffeposen og lave os en kop kaffe. Vi tænder lysene på bordene og venter.

Børnene kommer

Pludselig er de der, børnene. De myldrer ind ad døren, mens de ivrigt kommenterer dens ringe højde. Nogle af dem må endog dukke sig. De afleverer de medbragte råvarer i køkkenet, og får besked på at lægge taskerne hen i det gamle dejtrug i hjørnet. Efterhånden bliver de bænket rundt om de to borde. Vi får sagt velkommen, får fortalt lidt om huset og givet en kort orientering om, hvad der videre skal ske. Dernæst deles klassen i to grupper, og efter en indledende rundvisning ude som inde går vi i gang med arbejdet.

Udenfor begynder et hold på fem til

seks børn i huggehuset og et hold på samme størrelse på huggepladsen.

I huggehuset et det smøreknive vi laver, for vi skal jo have smør og ost – som er lavet i køkkenet – på det brød, som vi bager i bageovnen. I huggehuset har vi to tælleheste, også kaldet snittebænke. Her kan man ved at sætte et træstykke mellem kæberne på tællehesten og træde på fodpinden fastholde træstykket, så man kan snitte i det med båndkniven.

Tællehestene

To af børnene går i gang på tællehestene, hvor de begynder med at lave bladet på smørekniven, mens de andre laver håndtaget med dolkene. Børnene skal selvfølgelig instrueres i, hvordan man bruger værktøjerne. De fleste kan bruge en dolk, men tællehestene er der ikke mange, der har

prøvet før. Når man sidder på tællehesten, har man fat om håndtagene på båndkniven med begge hænder, og så snitter man ind mod sig selv. Når vi viser børnene, hvordan de skal gøre, får vi prompte at vide, at man da ikke må snitte ind mod sig selv. Vi fortæller dem så, at armene låser, når man trækker båndkniven ind mod maven. Det kommer der mange sjove gymnastiske øvelser ud af, når børnene prøver på at overbevise os om, at man da godt kan skære sig i maven.

Til smøreknivene bruger vi piletræ. Det er træ, som er dejligt blødt for børnene at arbejde i. Alle skal prøve at arbejde med både dolk og tællehest/båndkniv, så vi skifter jævnlige rundt. Efter godt en halv times tid kommer de første og spørger: »Er vi ikke snart færdige?« Nogle skal hjælpes lidt med den sidste finish, men hvis smøreknivene ser rimelige ud, og børnene også selv

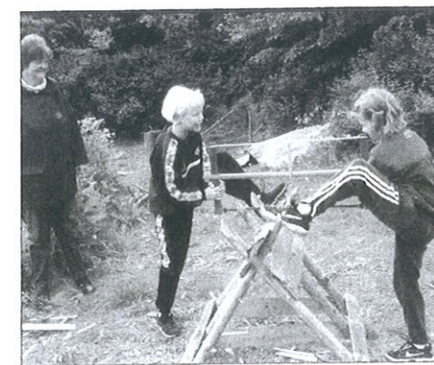

er tilfredse med dem, får de et stykke gammeldags sandpapir, og så bliver der ellers slebet. Mange af børnene kommer senere på dagen og spørger, om vi ikke synes, deres smøreknive er flotte? Det synes vi naturligvis – »men hvis du nu sliber lidt mere på den, bliver den endnu flottere« – så derfor kan man hele dagen se børn gå eller sidde i små grupper og slibe på deres smøreknive.

Masser af brænde

På huggepladsen er der også gang i den. Der skal både saves og hugges brænde. Vi skal også sørge for at holde bålet i bageovnen ved lige. Her fyrer vi med kvas og mindre stykker træ, som blusser hurtigt op, så der skal hele tiden holdes øje med ovnen. Dette arbejde går børnene meget op i, og mange gange bliver vi spurgt »skal der ikke fyres mere på?« Så skal vi med nogle af børnene se til ovnen, for det gælder om, at ovnen har den rette temperatur, når der skal bages.

På huggepladsen har vi hjælp af en af lærerne, som ser efter, at der ikke sker noget farligt. Huggepladsen er et farligt sted, for her bruger vi det store værktøj, nemlig økser, køller og save. Særligt vores køller vækker opsigt. Det er en gren – ca. 10 cm i diameter – hvor der vinkelret er vokset en mindre gren ud, og så er den tilpasset, så den kan bruges som kølle. På savbukken saver vi brænde, som derefter bliver flækket på huggeblokken. Stykkerne må ikke være for store, for de skal bruges i komfuret og i kakkellovnen. Især drengene

synes, det er sjovt at hugge brænde, for her kan de bruge deres kræfter. Men det er ikke noget med vildt fægtende økser, for vi har vores egen måde at flække træ på. Der skal to til det. Den ene sætter øksen på stykket, der skal flækkes, og den anden slår så med køllen på øksen. På denne måde kan børnene flække selv rimeligt store stykker træ.

Arbejdet i køkkenet

Inde i huset går fire børn og en lærer i gang med at ælte dej til fire store grovbrød. Det foregår ved det ene langbord i stuen. Andre fire skræller æbler til æblekompot eller vasker og snitter rabarber til rabarberkompot. Et par stykker bliver sat til at varme kærnemælk til kærnemælksost, men før de kan få gryden sat over, må de have en instruktion i, hvordan man gebærder sig ved brændekomfuret. Det er nemlig ikke så helt ligetil at få gryden til at passe i hullet på komfuret, når man ikke har prøvet det før. Der skal også fyres under gryden på komfuret, i kakkellovnen inde i stuen og under gruekedlen i køkkenet,

hvor vandet til lysedypningen så småt er ved at blive varmt. Det siger sig selv, at bageholdet ikke kan fyre – de har jo dej på fingrene, så det må blive dem, der laver kompot eller kærnemælksost, der har ansvaret for at vedligeholde ilden. De kan lettere komme til at skylle snavs af fingrene. Mens osteholdet venter på, at kærnemælken bliver tilstrækkeligt varm, finder vi fad og sigte og et osteklæde frem. Når kærnemælken har nået en passende temperatur, skal den varme gryde tages af komfuret, komfurringene skal lægges på igen, eller der skal sættes en kedel vand over i stedet for gryden. Derefter skal ostestoffet sies fra vallen og sættes til afkøling. Kompotholdet er måske færdige med at skrælle æbler og skære dem i både, og så er det deres tur til at få en gryde sat over ilden på komfuret og få æblerne kogt til mos. Bageholdet slår fire store brød op på et par plader, der bliver sat til hævnings oppe under loftet over gruekedlen i køkkenet.

Herefter skal der ryddes op og vaskes op, og det vil alle helst slippe for, for det har de fleste jo prøvet derhjemme. Men med lidt list og en god historie går det

hele, og nysgerrigheden sejrer. Forklaringen er noget så banalt som vort valg af opvaskebørste. Den ser mærkelig ud, synes børnene. Den er indkøbt i Sverige, og det er et lille bundt ris – måske af revling – der er samlet med en snor. I virkeligheden er den mere autentisk end en sædvanlig opvaskebørste, og den fungerer fint. Så når børnene har pisket lidt brun sæbe ud i opvaskevandet og får lov at bruge »skrubben«, går opvask og rengøring som en leg.

Væger og lys

Når opvask og rengøring er overstået, og gryden med æblekompot er godt i kog, er det tid at klippe væger og binde dem på tynde pinde, så de er klar til lysedypning. I mellemtiden har én af os med mellemrum hældt kogende vand fra gruekedlen over i lysegryden, så stearinen er smeltet og klar til dypning. Brødene står stadig til hævnings på hylden over gruekedlen, og hvis der ikke allerede er lavet kaffe, får nogle af børnene lov til at være med til det også, så der er kaffe til lærerne, når vi alle holder en lille pause i forbindelse med at vi bytter hold, så de, der indtil nu har været inde i stue og køkken kommer ud på huggepladsen og i huggehuset og omvendt. Det er et eftertragtet job at få lov til at skænke kaffen om, så børnene bliver udnyttet optimalt.

En tiltrængt pause

Ved den fælles pause, hvor alle får lidt saftvand og måske et stykke frugt eller en

gulerod går snakken livligt. Hvis det er koldt eller regnvejr, er det rart at holde pause inde i den lune stue. For os giver det lejlighed til at fortælle lidt mere om huset og de levevilkår, dets beboere havde sidst i 1800-årene. For eksempel undrer børnene sig over det lave loft og den korte seng, hvilket giver anledning til at snakke lidt om forskel i gennemsnitshøjde før og nu og drøfte mulige årsager til hertil. Med hensyn til sengen snakker vi måske om sengetøjet og om, hvorfor folk i gamle dage sov højt med hovedet. Og vi fortæller naturligvis, at huset oprindeligt er bygget som aftægts hus for Villumgård og taler lidt med børnene om begrebet aftægt.

Efter pausen er der igen heftig aktivitet inde i huset. Det nye hold skal instrueres i, hvordan man fyrer i kakkellovn og komfur. Et par af børnene går i gang med at koge bygvandgrød, og igen er det nødvendigt at forklare, hvordan man regulerer komfurliden, og hvordan man får hullet i komfuret til at passe til gryden. Ikke alle er lige modige, når de varme komfurringe skal tages af, mens ilden blusser, men ved fælles hjælp finder man ud af det.

Smørkærnen

Samtidig går en anden lille gruppe i gang med at lave smør. Det foregår i husets smørkærne, som vi har fået fremstillet til formålet oppe hos bødkeren på Hjerl Hede. Råvaren er piskefløde, som aftenen i forvejen har fået tilsat et par spiseskefulde kærnemælk, og som derefter har tilbragt natten i stuetemperatur. Og mens

børnene hælder den nu let syrnedede fløde i kærnen, får låget sat på og begynder at kærne, taler vi om, hvorfor det har været nødvendigt at syrne fløden med kærnemælk i modsætning til, hvordan det var i 1800-årene. Da skummede husmoderen hver dag mælken for fløde, som hun hældte i flødebøtten, og efter nogle dage havde hun nok til en kærning.

Såvel smørkærning som det at røre i en gryde med bygvandgrød til 20 personer foran et varmt komfur i det meste af en time er tungt arbejde for små mennesker, og her bliver tålmodigheden ofte sat på prøve. Især grødgrøden kræver en omhyggelig indsats, for forsømmelser med grydeskeen kan medføre sveden grød, så det et velkomment afbræk, når alle bliver kaldt ud til ovnen for at overvære, når brødene bliver sat ind og igen, når de skal ud af ovnen.

Brødene skal i ovnen

Hen på formiddagen er ovnen blevet så varm, at gløderne skal tages ud. Nogle af børnene hjælper med at samle gløderne inde i ovnen med ovnrage og skovle dem op i zinkspanden. Røg og damp står om ørerne på os, når vi hælder vand på gløderne i spanden. Så lukkes ovnen med ovnpladen, og skorstenshullet foran på ovnen lukkes med en græstørv. Nu får vi tid til en snak om, hvordan ovnen var helt sort af sod på hvælvingen da de kom – for da var den ikke varm – og at den nu er brændt helt hvid, og at det er på den måde, man kan se, om ovnen er varm nok. Og de får

den gamle fortælling om, at når ovnen var hvid, havde man jaget den sorte mand ud af ovnen, og så kunne man bage.

Når brødene skal i ovnen, samles vi alle i en stor halvcirkel foran ovnen. Først skal vi lige se, hvor varm ovnen er. Fra køkkenet får vi en kop mel. Vi kaster en håndfuld mel ind i ovnen. Hvis melet bliver sort, er ovnen for varm, og vi må vente lidt med at bage. Tager melet slet ikke farve, ja så har vi et problem, for så er ovnen slet ikke varm nok. Det har vi heldigvis aldrig prøvet. Får melet en let gylden farve, så er vi klar til at bage. To af børnene kommer med bagepladerne med brødene fra køkkenet og sætter dem forsigtigt på den lange skydsel (bagespade), og ved hjælp af skydselen sætter vi dem ind i ovnen. Vi kigger en sidste gang til brødene, før vi lukker ovnen igen. Vi taler lidt om hvor længe brødene skal bage, og her er det ofte lærerne, der bliver forbavsede over, at brødene ikke skal have mere end 30 til 40 minutter – og ofte kun 25. Men de tænker ikke over, at ovnen har en temperatur på 225 grader, når vi starter bagningen – det samme som

elovnen derhjemme. Når brødene er sat ind, fortæller Bo om ovnen og dens historie, eller om Mads Doss, der ude på heden »slow lyng te en bejt« (bagning), altså slog lyng til at fyre ovnen op med. Fortællingen krydres af den lifflige duft, der kommer fra brødene i ovnen.

Lysene dypes

Mens børnene i køkkenet ved smørkærne og komfur afløser hinanden, er en anden gruppe blevet instrueret i lysedypning. Det foregår i soveværelset, hvor børnene på skift dypper de væger, som det forrige hold har forberedt, i den store gryde med varmt vand og smeltet stearin. Man dypper fire lys ad gangen, og når lysene omsider er blevet tykke nok og er blevet tilpas kolde, bliver en portion svarende til elevantallet pakket i en avis, så hvert barn senere kan få et lys med sig hjem. Et par ekstra lys kan eventuelt anvendes på klassen i forbindelse med julehygge eller lignende. Resten af lysene bliver anvendt i huset under kommende besøg af skoleklasser og ved åbent hus-arrangementer.

Efter en halv times ihærdig indsats ved kærnen i køkkenet er fløden ved at blive til smør, og kærnen begynder at sprøjte. Så er det tid at hælde kærnemælken fra. Efter endnu et par hundrede tag med kærnestangen kan en stor klump smør tages op af kærnen, skylles i koldt vand og æltes med en lille smule salt. Til stor forundring for eleverne smager det som smør. Herefter skal det bare anrettes på et par tallerkener og sættes ind i spisekammeret,

indtil det skal på bordet. Kærnen bliver skoldet i kogende vand og sættes tilside, indtil den skal bruges næste gang.

Ost med purløg

I mellemtiden er ostemassen, som det første hold har lavet, blevet kold. Den skal nu røres med lidt salt og blandes med lidt skåret eller klippet purløg, og så er kærnemælksosten klar til at blive anrettet og komme i spisekammeret.

Når byggrøden omsider er ved at være kogt færdig, er det tid at dække bord. Et par af eleverne dækker pænt op med dybe tallerkener, skeer og kopper til saftvand. Husets gamle tallerkener og kopper er meget forskellige – nogle er blomstrede, andre stribede, og de fleste kopper har oven i købet skår. Det giver anledning til en snak om, at man for 100 år siden ikke bare som i dag kunne kassere en kop eller en tallerken, fordi den havde et lille skår, men at det var svært at skaffe rede penge til at købe nyt for, og at en revnet tallerken eller et fad kunne klinkes og derefter bruges i årevis.

Endelig bliver det middagstid. Arbejdet inde og ude er overstået, og alle bliver kaldt ind for at gå til bords. Et øjeblik er der trængsel i den lille stue, når eleverne hver især skal have fundet deres fine smørkniv frem, inden de finder sig en plads. Så bliver der øst op og sagt værsgod. Første ret er bygvandgrøden serveret med æble- eller rabarberkompot og dertil saftvand. Og selv om bygvandgrød ikke mere er hverdagskost i danske hjem, er der faktisk

mange børn, der spiser både to og tre portioner. Men dagens arbejde har også givet en sund appetit. Når grøden er spist, kommer det nybagte brød på bordet sammen med friskskærnet smør og kærnemælksost og en eventuel rest af æble- eller rabarberkompot. Her er det, at børnene får god brug for de smørknive, de selv om formiddagen har fremstillet i huggehuset.

Som dug for solen

Hvis der var tvivl om børnenes appetit, da grøden blev serveret, er det samme ikke tilfældet med hensyn til det nybagte grovbrød – det forsvinder som dug for solen. Til sidst er alle mætte, og efter at vi har talt om maden og hvordan den er fremstillet, bliver der sagt velbekomme. Nu skal der tages af bordet og vaskes op, og der skal ryddes op ude på huggepladsen og i huggehuset. Efter 20 minutters ihærdig indsats fra børnenes side er det meste klaret, og vi kan vinke farvel til en flok mætte og trætte børn, hvoraf de fleste giver udtryk for, at de har haft en rigtig god dag i det gamle hus. Til erindring om dagen har de alle fået et lys – og naturligvis deres smørkniv – med sig hjem.

»Bor I her?«

Når børnene er gået, taler vi gerne forløbet igennem, mens vi foretager den sidste oprydning. I løbet af et besøg får vi rigtig mange spørgsmål, som vi naturligvis forsøger at give svar på. Vi prøver altid at udnytte børnenes naturlige nysgerrighed.

Der kommer også mange pudsige spørgsmål. Et af dem, der går igen er: »Bor I her?« Eller om sengen: »Sover I der?« Vi får af og til en ejendommelig fornemmelse af, at børnene opfatter os som et lidt bedaget ægtepar, der stadig lever som på tip-oldefars tid. Disse spontane spørgsmål fører ofte til, at vi får talt om »gamle dage« i forhold til hverdagen i dag. Det sker også – ofte under opvasken, lige inden de skal hjem – at nogle af børnene giver udtryk for, at de gerne ville prøve at sove her i huset eller gerne ville bo her en hel uge. Nu er det sådan, at de fleste besøg af skoleklasser finder sted i sommerhalvåret, hvor vejret er godt, og hvor det er forholdsvis nemt at varme huset op. Arbejdet på huggepladsen, i huggehuset og ved bageovnen er også sjovt, når solen skinner, og så kan det hele godt få et vist skær af hygge og romantik. Men da de fleste af børnene alligevel har en oplevelse af, at de dagen igennem virkelig har arbejdet hårdt for føden, kan de godt indse, at det ville kræve endnu hårdere arbejde – og en hel del afsavn – at skulle gennemføre en hel uge eller evt. bare en kold vinterdag som på tip-oldefars tid.

Efterårsferien

I de sidste mange år har vi også gennemført åbent hus-arrangementer i E Thue-ninghus. De plejer at finde sted den første søndag samt tirsdag og onsdag i skolernes

efterårsferie. Det giver mulighed for, at voksne museumsgæster også kan se det gamle hus i funktion, og det er blevet noget af et tilløbsstykke. Især kommer der mange bedsteforældre i følge med deres børnebørn – og det er, set med vore øjne, den ideelle formidlingssituation. For de allerfleste bedsteforældre vil gerne fortælle om egen barndom – og når det kan ske i et miljø, hvor det oven i købet dufter som i deres bedsteforældres køkken, bringer det rigtig mange minder frem. Og det er meget lettere for barnebarnet at forstå, hvordan f.eks. brændekomfuret virker, når man selv kan få lejlighed til at prøve det sammen med den bedstemor, der kan fortælle så meget om det, og hvis fortællinger er vedkommende for barnet, fordi de er en del af barnets egen familiehistorie. På den måde bliver barnet helt naturligt delagtiggjort i oplevelser, der rækker fire generationer tilbage. Vi har nogle gange kørt en speciel aktivitet én af dagene – f.eks. har vi haft fletning af pilehegn, fremstilling af ægte tællelys med hjemmespundne hørvæger, storvask og sæbekogning på programmet. Andre gange har vi kørt husets almindelige aktiviteter, det være sig bading i den store ovn, smørkærning og lyse-dypning m.m. Dog har vi fået indført én tradition, som næppe kan brydes – tirsdag og onsdag koger vi grønkålssuppe – og det på grisetæer, haler, nøgleben og hele molevitten. Denne tradition kan trække folk til fra langt hinsides kommunegrænsen.

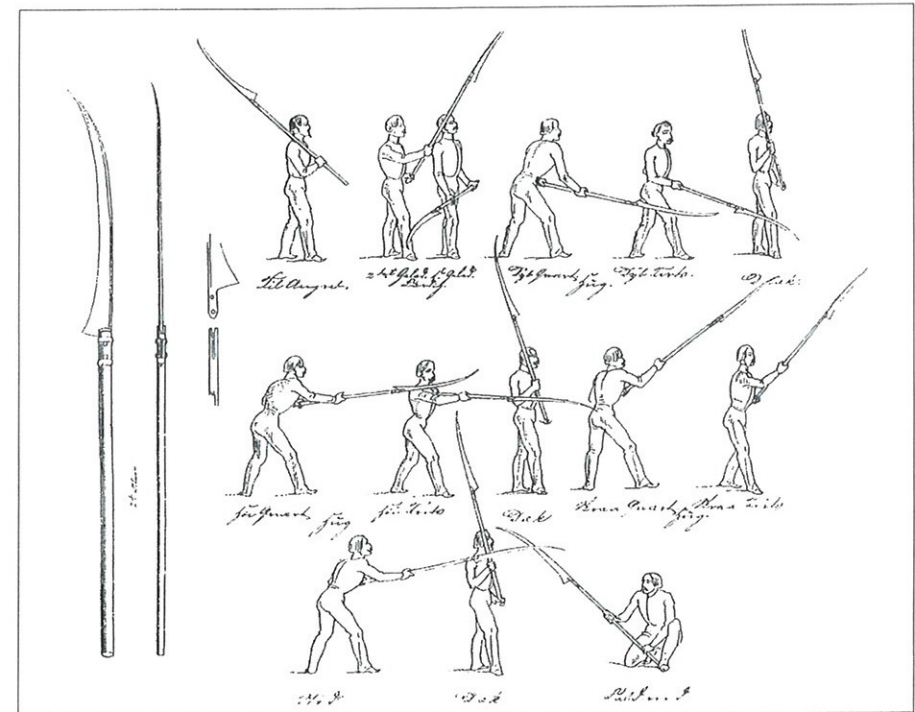
Åmandens stridsle

Af Hans Kruse

For ikke længe siden modtog museet et lidt særegent redskab. Det består af et kraftigt skaft, 105 cm langt. I den ene ende er fastgjort et leblad, vendt således at det fortsætter lige ud i skaftets retning. Redskabets samlede længde er 160 cm. Ifølge giveren har det været anvendt i Kjellerup Kommunes tjeneste, nemlig af åmanden, når

han hvert år skar grøden for at lette åvandet afstrømning. Redskabet er nu med tak indlemmet i samlingen, for sådan et havde vi ikke på museet.

Men vi har noget der ligner: I marts 1848 gik rygtet, at slaverne i Rendsborg Tugthus var brudt ud, og at de drog plyndrende fra egn til egn op gennem Jylland.

Udsnit af »Foreløbig Anvisning til Stridsleens rette Brug« fra 1848. Det lille hæfte på fem sider er udarbejdet med henblik på opstilling af en bondevæbning.

Museets nye grødeskærere (til venstre) sammen med vore to stridsleer og et trægevær, som alle stammer fra Slavekrigen. (Foto: BEM)

Derfor måtte alle mand af hus for at beskytte hjem og familie, og således også på vores egn. Såvel i Thorning som i Kjellerup blev der ekserceret og smeden fik travlt med at smede våben. Det var en forholdsvis simpel ting for landsbysmeden at ændre et gammelt leblad, så det kunne monteres på et skaft som et effektivt stikvåben.

I løbet af en uges tid blev det opklaret, at opstanden kun var et rygte og »Slavekrigen«, som den siden er blevet kaldt, kunne aflæses – næsten uden blodsudgydelser. Våbnene var nu ikke til noget længere og kunne kasseres, men nogle blev gemt. To »stridsleer« findes her på Blicher-egnens Museum, og tilsvarende er ikke helt usædvanlige på andre jyske museer.

To spørgsmål

Åmandens grødeskærer rejser imidlertid to interessante spørgsmål: Er den fremstillet til at skære grøde med, eller er det i virkeligheden en stridsleer? Eller kunne det være omvendt, at andre såkaldte stridsleer på danske museer i virkeligheden blot er fredelege redskaber til grødeskæring?

Et svar vil måske kunne bringes i næste nummer af »Brudstykker fra Blicher-egnen«.

Probatum est

Jubilæumsmiddagen den 25. august 2004

Af Dorthe Kaldal Mikkelsen

Med et »Probatum est« afsluttede Edel Helene Margrethe Moldrup sin håndskrevne kogebog omkring 1780. »Det er prøvet« lyder oversættelsen fra latin. Vi må derfor tro, at hun selv har prøvet opskriftterne, og nu har også deltagerne i museets jubilæumsmiddag smagt på nogle udvalgte eksemplere.

Edel Helene Margrethe Moldrup

Kogebogen har Blicher-egnens Museum fået af den nyligt afdøde Margrethe Ahlefeldt Laurvig, Roskilde Kloster, med formanden for Blicher-Selskabet Erik Harbo som mellemmand. Margrethe Ahlefeldt Laurvig var efterkommer af kogebogens forfatter, Edel Helene Margrethe Moldrup, som var gift med landdommer Schinkel på Hald Hovedgård. Hun døde i 1790. Der arbejdes nu på at få kogebogen udgivet. Menuen til museets jubilæumsmiddag blev sammensat af retter herfra.

På Edel Helene Margrethes tid blev der, især på de større godser, lavet rigtig mange retter til en festmiddag – dog ikke som tidligere, hvor helt op til 100 retter blev serveret til et sublimt måltid. Men i 1783 synes frådseriet at have taget overhånd, og

der blev udsendt en forordning, der påbød, at der ved gæstebud ikke måtte serveres mere end otte retter samt salater og højst fire slags dessertkager.

Da hun skrev sin kogebog fandtes der kun få trykte kogebøger. Den ældste danske kogebog blev trykt i 1616. Da Edel Helene Margrethe ca. 165 år senere skrev sin var der i alt kun trykt syv kogebøger på dansk. Det var derfor almindeligt, at man selv nedskrev sine opskrifter, hvoraf nogle stammede fra de trykte bøger og andre var ens egne.

Kogebogen

Kogebogen er spændende læsning og giver et fint indtryk af levestandarden i de bedre kredse. Den indeholder opskrifter på en lang række forskellige retter, men stort set ingen på tilbehør hertil. På den tid var tilbehøret oftest brød – det var længe inden kartofflen blev en almindelig spise. Til gengæld blev grøntsager i al almindelighed nu accepteret som fin mad.

I bogen er der et umiddelbart overraskende stort antal opskrifter på kager. Men det skal ses i sammenhæng med, at kaffen nu var blevet almindelig folkedrik. Den bitre væske krævede – som for mange i dag

Et herskabskøkken i 1700-tallet. Efter Looftis kokebog, 1766.

– noget sødt. Kaffen kom til Danmark i 1660'erne. Da kunne den købes i små portioner – ligesom te – på apoteket som et medikament. Men i slutningen af 1700-tallet blev kaffebordet med bagværk almindeligt.

Kaffen fik en revolutionerende betydning for danskernes drikkevaner. Tidligere drak man stort set kun øl, da vandet – ikke mindst i byerne – ofte var direkte sundhedsfarligt i ukøgt tilstand. Kaffen betød også, at selskabeligheden i nogen grad ændrede sig fra rene drukgilder til sam-

menkomster, hvor man kunne føre en almindelig samtale. Ludvig Holberg, der selv var en stor ynder af kaffe, har skrevet: »Nu kan vore døtre og hustruer gøre 10 visitter en eftermiddag og komme ganske ædru tilbage.«

Helt opgav man nu ikke de berusende drikke. I Edel Helene Margrethe Moldrups kokebog er der også et afsnit med opskrifter på kryddersnapse. Og at dømme efter mængderne i opskifterne har der jævnligt været gang i destillationskedlerne. Opskriften på Lavendel Aqvaviten indledes med: »Til 18: Potter Brendeviin tages...«

Jubileumsmiddagen

Til jubilæet den 25. august 2004 kunne et udvalg af herlighederne fra kokebogen nydes. Menuen så således ud:

Fylt gædde

Smaa Franske Posteger

Ruladeer

Mandel=Buding

Kaffe med Nørnbergske Kager

Lavendel Aqvavite

Karakteristisk for retterne er krydderierne ingefær, kanel, kardemomme, muskat og nellike – dem vi nu især bruger ved juletid. Krydderierne fandt vej til Europa under korstogene i begyndelsen af middelalderen. Endnu i 1700-tallet var krydderierne kostbare og forbeholdt de få.

Der var flere fordele ved krydderierne: Dels det rent smagsmæssige, som også kunne overdøve smagen, hvis kødet havde

fået en »tanke«. Dels det medicinske – fx ansås muskatnød for et glimrende middel mod tømmermænd.

Kilder:

Edel Helene Margrethe Moldrup (†1790): KaageBoog.

Marcus Looft: Den kongelige danske og i Henseende til alle Slags Maader fuldstændige Koge-Bage- og Sylte-Bog, eller syv hundrede og ti Anviisnings-Regler indrettet for Herskaber og fornemme Familier saavelsom kostbare, som ordinaire Retter, saa og, hvorledes en Deel Have-Frugter skal tørres og indsyltes. Samt 52 Regler om Confiture. Alt efter mange Aars egen Erfaring oprigtig og uden all Interesse lagt for Dagen af Marcus Looft. 1766.

Ruladeer

Tag Kalve Kiöd og skiær i Skiver, tag saa spægeflesk og skier i terninger, tag saa en Spege Sild og skrab, kom den i finskaaren lag Neglicker, Ingefæhr, Lidet Peber, alt dette skal hackes fin, med dette skal mand bestryge hver skive for sig selv skal sammenrulles og ombindes, saa skal den kaages i en Casserolle, og bruunes i Smørret, Ret det saa an og kom lidet af Smøret der over.

Edel Helene Margrethe Moldrups opskrift på Ruladeer, som blev serveret med spinatbudding og sauterede grøntsager.

Museets jubilæum fejredes med åbning af en udstilling og udgivelse af jubilæumsbogen »Mennesket skal huske sin Fortid«. På grund af regn blev denne del af jubilæumsarrangementet flyttet fra gårdspladsen, hvor indvielsen blev holdt i 1979, til Thorning Skole. Her talte bl.a. museets formand Ole Kyed og fra Viborg Amts kulturudvalg Gunhild Olesen Møller. Om aftenen var der fest i Thorning Forsamlingshus med 180 deltagere – alt hvad den store sal kan rumme. Forfatteren Knud Sørensen holdt festtalen, skuespilleren Paul Hüttel laste »Et Eventyr paa Himmelsbjerg« og operasanger Erik Harbo sang Blicher-sange akkompagneret af Bente Harbo. Og så var der i øvrigt taler af borgmester Hans-Jørgen Hørning, museumsforeningens formand Ejgil Overby m.fl. – og sange.

Blicheregns Museum 25 år

Tale ved jubilæumsfesten den 25. august 2004

Af Ejgil Overby

Som formand for Blicheregns Museumsforening har det glædet mig meget, at man netop ved dette jubilæum har lagt vægt på at den arrangerede udstilling omhandlede Blicher-citater fra 1844: »Mennesket skal huske sin fortid«. Det er måske værd også at nævne forlængelsen heraf, som jo også indgår i museets motto: »for at berede sin fremtid. Ved jeg ikke, hvem jeg var, ved jeg ej heller, hvem jeg er, hvem jeg vorder.« I Dansk Slægtsgårdsforening har vi som motto: »Lær af fortiden, lev i nutiden og virk for fremtiden«. Efter min mening, slet ikke noget dårligt motto, for i den rastløse verden, vi i dag befinder os i, er det væsentligt at dvæle ved fortiden, ja måske endog finde sine rødder, for at virke – ikke mindst i det nuværende europæiske samfund. Her er vi for øvrigt blevet omtalt som nogle af de bedste europæere, hvad absolut ikke betyder, at vi er blevet mindre danske af den grund, tværtimod vi er nok blevet mere stolte af, hvad vi kom fra, og det er nok grunden til, at bl.a. slægtsforskning er blevet så populær som aldrig før.

Den slags forskning er absolut ikke noget specielt dansk fænomen. Til daglig færdes jeg på Gl. Estrup, Dansk Slægtsgårdarkiv, som i dag er udstyret med com-

putere, der via e-mails sætter os i forbindelse med den øvrige verden. Her er det ikke ualmindeligt, at modtage elektronisk post fra folk fra USA og Canada, Australien og New Zealand, alle stammede fra familier fra danske gårde. Når det så en gang imellem lykkes at få opsporet beliggenheden af gårde eller adresser på fjerne danske slægtninge, kan resultatet ofte blive uventede, overstrømmende erklæringer, som den jeg f.eks. oplevede sidste jul fra en amerikansk dame fra Californien: »Ejgil, I love you, since you have helped to find my Scandinavian roots.« Er det nostalgi, det drejer sig om? Det kan man måske kalde det, men personlig synes jeg det kan være godt, ikke blot at støtte sig til sin fortid, men også undertiden at modellere sin nutid herefter, så man bliver tilfreds med sit fremtidige virke.

I min formandstid er det lykkedes her på museet at skabe bedre betingelser for et lokalhistorisk arkiv, og jeg synes, det nu er på tide at få opsamlet alt materiale vedrørende de kristelige bevægelser, almindelige foreninger og ikke mindst optegnelser vedr. de stærke andelsbevægelser, der fandt sted i de foregående to århundreder. Ja, der fandt faktisk mange ting sted her i kom-

munen, meget som vi har grund til at være stolte over, og derfor er det så væsentligt, at den slags materiale ikke går tabt. Nu er det sådan, at bl.a. registreringen af fortidsminderne kræver en stor arbejdsstyrke, som museet ikke for øjeblikket råder over. Derfor er det så væsentligt med frivillig arbejdskraft, ikke mindst af pensionister, og derfor har det glædet mig at mange har meldt sig, men vi har brug for endnu flere, så jeg håber på, at udstillingen her på museet vil virke som en inspiration for mange til at melde sig som frivillig arbejdskraft på lokalhistorisk arkiv til registrering og til være med til at passe arkivet i dets åbningstid. Man skal naturligvis ikke føle sig tvunget til at møde op hver gang arkivet er åbent, men man kan f.eks. gøre museets personale opmærksom på, hvornår man har en ledig stund til at være behjælpelig med registreringen. Jeg håber naturligvis også, at udstillingen vil virke stærkt inspirerende på folk til at aflevere materiale, som de evt. ligger inde med, til museet, ikke mindst materiale vedr. andelsforeninger.

Man må dog sige, at indenfor det lokalhistoriske, er der sket meget her i kommunen indenfor de sidste 25 år. Først og fremmest bør nævnes, det store arbejde som Orla Dietz har udført som redaktør og udgiver af »Ung på Blicheregnet«, nu på 6 bind, og jeg forstår et 7. er på vej. Jeg synes, at det er glædeligt at en person, som oven i købet ikke er barnefødt i kommunen, har givet sig i kast med så stor en opgave, ikke mindst p.g.a. at han har vist en enestående evne til at få folk til at udta-

le sig om levemåden i det midtjyske, så samlingen i dag står som et enestående bevis på den kultur, der herskede i Kjellerup Kommune i det 20. århundrede. Nævnes bør naturligvis også de mange jubilæumsskrifter som i den forløbne tid er udgivet af skoler, brugsforeninger og andre andelsforetagender, apotek og mange andre, og så ikke at forglemme vores eget årsskrift, hvortil mange har leveret artikler af lokalhistorisk interesse. Jeg tænker først og fremmest på Verner Vads beskrivelser om forholdene i Thorning, Erik Brochs om Vinderslev, Anton Lauritzens om Demstrup-Sjørlev, Carl Evald Mogensens om Kjellerup, Kristian Kongensgaards om Ans-Grønæk, Søren Riis-Vestergaards om Levring. Det er dog kun nogle få af de mange fremragende artikler, der her hentydes til. Mange andre forfattere skulle være nævnt, men skulle alle nævnes, så ville jeg ikke blive færdig foreløbigt. Alligevel vil jeg bringe en person mere på tale, og det er den nu 91-årige fhv. undomsskoleforstander Knud Aage Løkkegaard Bramsen, der så enestående har berettet om sin barndom i Levring under 1. verdenskrig og om sit varme, smukke, tætte forhold til en bedstefar med mange fine menneskelige egenskaber. Den slags beretninger synes jeg er værd at have i erindring i vor tid, hvor det enkelte menneske mere og mere udelukkende fokuserer på sig selv. Og så vil jeg naturligvis også bringe i erindring, det store frivillige arbejde fhv. kommunegartner Gudmund Lund udførte på det lokalhistoriske arkiv, og som nu videreføres af Johannes Frank.

Desværre opnåede Gudmund Lund ikke at opleve de forbedrede arbejdsforhold på det nye arkiv.

Hvad angår museet som sådan, er det værd at nævne det store arbejde som dets ledere har udført gennem årene, Jeg har altid været en stor beundrer af Aksel Nielsen, selv om mit personlige kendskab til ham er begrænset af, at han desværre allerede var faldet fra, da jeg indtrådte i arbejdet med vores museumsforening. Hvad angår den nuværende museumsleder, Hans Kruse og museumsinspektør Peder Hjorth Jensen, så synes jeg der er grund til at takke dem for deres evner til altid at finde nye veje, så museet ikke bliver et dødt foretagende uden kulturelt liv. Jeg vil også her benytte lejligheden til at

takke dem for et udmærket samarbejde gennem årene, og det samme må siges, om det samarbejde museumsforeningen har haft med museets personale, ikke mindst Yelva Nielsen, Inger Michelsen, Bo Stig Andersen, Britta Fuglsang og Marie Fløjborg - men i det hele taget med alle på museet.

Med nye regioner og kommunesammenlægninger ved vi ikke hvad fremtiden vil bringe af ændringer indenfor museumsverdenen. Derfor er der i dag måske mere end tidligere i de 25 år grund til at gøre alt, hvad der står i vores magt for at bevare Blicheregnens Museum, som vi alle holder af. Lad mig derfor slutte med et »leve« for museet - tre korte og et langt!

Den gamle kæmpehøj

Af Knud Aage Løkkegaard Bramsen

Ved Blicheregnens Museums 25 års jubilæum ønskede den ældste deltager i festlighederne, den 91-årige fhv. forstander for Sorø Ungdomsskole, Knud Aage Løkkegaard Bramsen under middagen at få ordet bl.a. for at gøre opmærksom, hvor ovenud glad han var for på denne dag at være tilbage på den egn, hvor han havde tilbragt sine første leveår. I en meget smuk artikel i

»Brudstykker fra Blicheregnen« (1998) har han tidligere omtalt barndommen i Levring og bl.a. sin glæde ved at opholde sig på en nu nedlagt kæmpehøj. Det har han skrevet et digt om, som bringes her - ikke mindst fordi det kan opfattes som værende i tråd med jubilæets og den nuværende udstillings motto.

Melodi: »Jeg ved en lærkerede«

1:

Der var en lille bakke
på bedstefaders jord
med grav fra gamle tider
en kæmpehøj i Nord.

2:

Her var min drømmeverden
i sommersonne og blæst,
her var der blot så stille
for vindene mod vest.

3:

Det sted jeg fandt min lykke
hos folk, jeg hører til
og lærte her at leve
for sag, jeg tjene vil.

4:

For højens lyng og blomster
beskærmed' barnets vej
og nikked' til dets drømme
i solfyldt sommerleg.

5:

Det sted jeg længes efter
i sommersonne og høst,
for alt, som dengang var der,
gav barndomstiden trøst.

6:

Som blomst og lyngen binder
sin rod i højens jord,
bevarer jeg de minder
som følger slægtens spor.

Kjellerup Avis for 100 år siden

Ved Johannes Frank

22. Februar 1904

Husmændene rykker frem

Hidtil har det som Regel været Kotume at Sognefogden valgtes blandt Sognets Gaardmænd. Nu mærker man imidlertid, at den demokratiske Tidsaand ogsaa har begyndt at øve sin Indflydelse paa dette Omraade. Da den gamle Sognefoged i Hinge Sogn gik af, og der skulde vælges en ny, var der størst Stemning blandt Beboerne for at vælge en Husmand, som derefter blev indstillet af Sogneraadet og udnævnt fra Herredskontoret. Og da den gamle Sognefoged for Vium fornylig er død, har Sognebeboerne været samlede for at udpege en ny, Husejer Anders Peder Christiansen, Nygaard, fik over 80 Stemmer, medens Gaardejer Kristen Kristensen fra Vium fik nogle og trediv. Anders Peder Christiansen vil derefter blive indstillet af Sogneraadet og udnævnt fra Herredskontoret. Som man ser, bestemmer Sognebeboerne nu selv, hvem de vil have til Sognefoged, hvilket ikke tidligere har været Tilfældet. Da var det kun de større Gaardejere, som fandtes værdige til Pladsen; de blev saa udnævnte af Herredsfogden.

11. Marts 1904

Piledyrkning

Sidste Sommer havde Bødkermester Staack, Kjellerup, Rejsestipendium af Statkassen for i Udlandet at gøre sig bekendt med Piledyrkning og Fabrikation af Tøndebaand. For at Sagen ikke dermed skulde standses, har Landbrugsministeriet – som tidligere meddelt, tilstaaet Hr. Staack 500 Kr. til Anlæg og Drift af en Forsøgsplantage med Pil, saa at han paa denne Maade kan gøre de Erfaringer, han paa sin Rejse har indhøstet, frugtbringende. Efter hvad vi har erfaret, vil Plantagen blive anlagt i Nærheden af Kjellerup ved Humle Mølle paa Duelunds Jorder, og maaske et eller to andre Steder. Da det er meget store Pengebeløb, som aarlig gaar til Udlandet for Tøndebaand, var det ønskeligt, om Forsøget maatte lykkes paa dansk Grund, saa at vi ad Aare selv kunde avle Pilene og Fabrikere vort Forbrug af Tøndebaand. Vi meddeler dette, fordi vi tror at der ogsaa ad denne Vej kan aabnes en lille Indtægtskilde for vore Landbrugere, i det mangt et Stykke Jord, der maaske ligger til Dels unyttigt hen eller kun giver en lille Indtægt, kan gøres mere frugtbringende, og at der maaske paa denne Basis kan rejse sig en lille Industri herhjemme.

11. April 1904

Da Jensen-Knudstrup var hos Scavenius Under Forhandlinger i Folketinget om Folkeskoleloven udtalte Jensen-Knudstrup: Allerede i 1887 udgik der en kultusministeriel Skrivelse, hvori det tillades at benytte Bibelhistorien som Grundlag for Religionsundervisningen i Folkeskolen. Jeg har nogen Føje til at tale med om denne sag, for det var en lang og meget haardnakket Strid i min Skole, der affødte dette Cirkulære, der endnu staar ved Kraft – en lang og mangeaarig Strid om den Frihed, som jeg havde taget mig paa egen Haand, men som Myndighederne ikke tillod mig. Jeg tog sporenstregs ind til den daværende Kultusminister (Scavenius), som var en i aandelige Spørgsmaal frisindet Mand, for at tale min Sag for ham og fik Lov til i en Time at udvikle mine pædagogiske Anskuelser. Jeg maatte have en Irettesættelse, sagde Ministeren, fordi jeg havde øvet Selvtægt, men i Grunden var han med mig. »En Næse skal De have«, sagde han, og da jeg blev noget bekymret ved dette Udfald af min Mission, lagde han venligt Haanden paa min Skulder og sagde: »Den dør De saa'gu ikke af!«

28. April 1904

Piger paa Krigsstien

Hele Hauge By taler i denne Tid ikke om andet end om et større Slag, som et Par Piger der fra Byen forleden leverede, meddeles der os der fra Egnen. De to Kombattanter har i længere Tid »haft et godt Øje til hinanden« og titulerede hin-

anden paa det kraftigste, hver Gang de mødtes. Men saa forleden sprang Bomben. Den ene af Parterne havde den – skal vi sige Dristighed – at lægge Vejen henover en Mark, der tilhørte Modpartens Fader. Nu ville en ond Skæbne tilmed, at Pigen netop saa' den andenpassere henover Marken. I samme Øjeblik var hun ved hendes Side og og begyndte af rive hende i Haaret samt kastede hende om og traktede hende saa voldsomt med Slag i Ansigtet, at Blodet flød, saa den overfaldne maatte ty ind til en Nabo for at faa Blodet vasket af. Saaledes beretter vor Hjemmelsmand, og han tilføjer, at Sympatien absolut er paa den overfaldnes Side. Naa, til Klammeri hører der jo altid to.

6. Juni 1904

Slaet af en Hest

I Lørdags Morges tidlig indbragtes til Sygehuset i Viborg den 72-aarige Smed Niels Jensen Fogh fra Thorning med en Knusning af Knæskallen med dobbelt Brud og Leddet aabent. Han var i Fredags sent om Aftenen slaet af en Hest. Der blev straks tilkaldt to Læger, men paa Grund af Saarets Beskaffenhed, anordnede disse ham indlagt paa Sygehuset. Det er en meget alvorlig Beskadigelse, der er tilføjet den gamle, men kraftige Mand. Dog vil han, om alt gaar vel, og ingen Blodforgiftning indtræffer, nok nogenlunde kunne genvinde sin Førlighed.

10. Juni 1904

En afholdende By

I Levring By er ca. 88 pCt. af de konfirmerede Indbyggere Afholdsfolk.

22. August 1904

Efterslæt fra Branden i Kjellerup

Anders German Jensen Braad, som for en Tid siden stak Ild paa Teglværksejer H. P. Munch's Tørrelade i Kjellerup og tillige vilde stikke Ild paa Gaarden, hvori han dog blev forhindret, er ved Lysgaard Herreds Ekstraret idømt 12 Maaneders Forbedringsarbejde samt tilpligtet at betale 405 Kr. i Branderstatning. Han har været straffet 8 Gange tidligere og har været Alkoholist siden sit 18de Aar.

23. September 1904

Skal Kjellerup kloakeres?

Det synes nu, som om det skal blive til Alvor med Kjellerups Kloakering. I Aftes afholdtes et Borgermøde om Sagen, og alle de tilstedeværende, 28 Grundejere, var enige om, at Sagen bør fremmes, og der blev nedsat et Udvalg for ved Hjælp af et Vandsyn, eventuelt en Landvæsenskommission, at faa en Afgørelse paa Spørgsmaalet. Udvalget kom til at bestaa af Sogneraadformand M. Bertelsen og Købmændene Jensen og Laage samt Snedker Katballe og Sagfører Bilstrup.

20. Oktober 1904

Steen Blichers Fødested

Det gamle Hus i Vium Præstegaard, hvori St. Blicher var født, er i Sommer blevet nedbrudt, da det var meget brøstfældigt.

Siden 1856, da det nuværende Stuehus byggedes, har det været indrettet til Kreaturstald, og det havde saaledes for længe siden mistet det Præg, det bar, da det fik sin historiske Mærkelighed. Nu staar i dets Sted en ny Bygning, opført af Tømremester Johannes Lund og Murermester Højfeldt, begge af Kjellerup. Den er indrettet efter Tidens Krav, og saavel af Provstesynet som af andre erkendt for baade solid og smuk. Paa dens Forside har Pastor Lund if. »Vib. St. Flkbl.« ladet ind sætte en hvid Marmorplade, hvorpaa staar: »Paa denne Bygnings Plads stod Præstegaardens gamle Stuehus, opført 1761, hvori Steen Blicher fødtes.

4. Januar 1905

22000 Kr. – En smuk Julegave fra Alberti Justitsminister Alberti, hvis Slægt paa mødrene Side stammer fra Gaarden «Rotterdam» i Skovsbo Sogn har if. «Vib. Folkebl.» til sin Slægting, den nuværende Ejer, Niels Lindberg, skænket den nette Julegave af 22000 Kr., som han havde indestaende i Gaarden.

7. Januar 1905

Herman Bang kommer til Kjellerup

Som i Gaar meddelt, vil Forfatteren Herman Bang paa Foranledning af Foreningen »Kjellerup Højskole- og Afholdshjem« holde Oplæsning i Teknisk Skoles Sal paa Tirsdag Aften og det siger sig selv, at alle bør benytte Lejligheden til at høre ham, da den sikkert ikke tilbyde sig oftere. Herman Bang er jo velkendt og trænger ikke til nogen anbefaling. Hans Oplæsningstour-

né har hidtil kun været een stor Sukces Vi venter derfor fuldtalligt Besøg og haaber, at Landboerne – som Herman Bang har udtalt særligt Ønske om at komme i Forbindelse med – ikke vil blive hjemme paa Tirsdag Aften. Angaaende Oplæsningen henvises i øvrigt til omstaaende Annonce. Ved Redaktionens Slutning erfarer vi, at der til Herman Bangs Oplæsning allerede er solgt Billetter til 100 reserverede Pladser. Det vil derfor være formaalstjelligt, at de, der ønsker at sikre sig Plads, skynder sig med at faa købt Billet.

Kjellerup, 19. Januar 1905

Forfatter Johan Skjoldborg

holder Foredrag i Thorning Forsamlingshus paa Søndag Kl. 7. Efter Foredraget er der Bal af Skytteforeningen. – Om Mandagen holder Forfatteren Foredrag i Vium, ikke Oplæsning, som tidligere meddelt.

11. Marts 1905

Elektrisk Lys i Kjellerup – Fart i Udviklingen

I Aftes samledes en Del af Kjellerups Beboere for at drøfte Mulighederne af at etablere elektrisk Lys herude ved, at der dannedes et Andelselskab. Tanken lod til at slaa stærkt an, og de Mødte nedsatte straks et Udvalg til at arbejde videre for Sagen. Det ser altsaa ud til, at vi i en ikke altfor fjern Fremtid vil faa elektrisk Lys. I det hele synes Aaret 1905 at blive et Mærkeaar i Kjellerups Historie, idet Byen, saavidt man nu kan se, vil faa Kloakledning, Vandværk og Elektricitetsværk samt muligen Fortovsfliser. Hertil kommer saa

den store Udstilling, som skal bære Byens Navn viden om Lande.

25. Marts 1905

Den elektriske Belysning i Kjellerup

Da der nu er tegnet tilstrækkelig Tilslutning, afholdtes i Aftes konstituerende Generalforsamling af Interessenterne, hvorved vedtoges, at Værket skal fremmes. Der blev vedtaget Love og valgt den Bestyrelse, bestaaende af: Boghandler Christensen, Købmændene Bus og P. Nielsen, Snedker Katballe, Bødker Staack, Murer Linde og Læderhandler E. A. Christensen. Bestyrelsen konstituerede sig derefter med Boghandler Christensen som Formand, Købmand Bus som Kasserer og Bødker Staack Sekretær. Det bliver altsaa nu til Alvor, at vi faar elektrisk Belysning i Kjellerup.

3. Juni 1905

Thorning Bys Udvikling

Naar man ser den fart, hvormed Thorning By har udviklet sig i de sidste 3-4 Aar, maa man forbavses, eftersom den ligger saa tæt op ad Kjellerup. Folk, der ikke har set Byen de sidste 5 Aar, kan vist næppe kende den igen, da der den Gang kun var nogle Bygninger med et Par Haandværkere og en Købmand. Byen er nu gaaet saa meget frem, at den har 5 Handlende med Detailhandlerborgerskab, 2 Bagere, 3 Cyklehandlere, 3 Malere, 4 Skrædere, 3 Skomagere, 3 Snedkere, 1 stort Møbel- og Ligkistemagasin, 1 Fotograf, 1 Uhrmager, 1 Sadelmager, 1 Karetmager samt Sparekasse, Brevsamlingssted og Højskolehjem. Til 1ste August flytter Sogneraadforman-

den til Byen. Sidste Sommer byggedes 4 nye Ejendomme. I Sommer opføres ligeledes 4-5 nye Ejendomme med 2 Skoler i Udkanten af Byen. Thorning har selvfølgelig ogsaa Chancer for Udviklingen, idet den er Centralpunktet for et større opland til 3 Sider.

23. juni 1905

Almtoft-Kjellerup Vandværk

I Gaar blev Pumpeværket sat i Gang, efter at Vindmotoren er opsat. Efter 1 Times Pumpning var Vandet i Beholderen kun sunket 3 Tommer, hvilket maa anses for et meget godt Resultat. Vandet var krystalklart, velsmagende og meget koldt. Formanden drak det første Glas med Pressens Repræsentanter.

27. Juni 1905

Fodboldkamp i Thorning

I Søndags udkæmpedes i Thorning en Fodboldkamp mellem Thorning Senior-Hold og et Hold fra Sinding. Thorning sejrede i første Halvleg med 5 Maal mod 0 og i anden Halvleg med 4 mod 0. Derefter kæmpede Thorning Junior-Hold med Ungstrup. I første Halvleg fik Ungstrup 1 Maal, og anden Halvleg blev uafgjort. Det er Lærer Petersen i Thorning Vestermark, som har bragt Fodboldspillet i Gang og været Lærer for Thorning-Holdet, hvorfor dette er de andre Hold saa overlegent. Fodboldkampen blev fulgt med stor Interesse af 3-400 Tilskuere. Efter Kampen samledes Kæmperne om en Kop Kaffe i Thorning Forsamlingshus.

4. Oktober 1905

Forduftet Brudgom. – Hun blev ikke gift denne Gang

I Kjellerup har en tysk Blikkenslager i Sommer haft Arbejde som Murerhaandlinger. Imidlertid var han bleven forlovet med en ung Pige fra Silkeborg, og Brylluppet var bestemt, en Lejlighed lejet, Møbler købt, og Meningen var, at han vilde nedsætte sig i Kjellerup som Blikkenslager. I Lørdags cyklede han til Silkeborg for at træffe de sidste Forberedelser til Brylluppet. Vielsen skulde i Søndags foretages i Hørup Kirke, og Familien var samlet i Kjellerup for at overvære Brylluppet. Men Brudgommen udeblev til stor Sorg for Bruden og dennes Familie, som antager, at Tyskeren er forduftet syd paa.

9. Oktober 1905

Der aabnes for Vandet.

– Raa Vandalisme

I Gaar aabnedes for Vandet fra Almtoft og Kjellerup Vandværk, og i Dag gaar de Almtofter og de Kjelleruper og drejer paa Hanerne og glæder sig over det dejlige, endnu noget grumsede Vand, som strømmer for udmærket Tryk ud af Hanerne. Desværre synes en Del af Egnens Ungdom at betragte Vandværket som en passende Genstand for dens Ødelæggelsestrang. Saaledes har sidste Nat en Sværm unge Fyre ødelagt en 98 Vandstandsmaaler paa Beholderen og tilsvinet dets Arbejdsskur paa uhumsk Maade. Sligt bør hindres, Ungdommen bør holde sig for god til den Slags skadegørende Optøjer, som ingen

kan have Fornøjelse af, og de Ældre, Forældre og Husbonder, bør lægge Ungdommen paa Sinde, at den let kan komme til at ødelægge betydelige Værdier ved at beskadige Motoren eller Beholderen.

11. Oktober 1905

Skakklub

En Afdeling af »Dansk Skakunion« er i disse Dage dannet i Kjellerup. Indmeldelser modtages af Dyrlæge Jørgensen.

21. November 1905

De elektriske Glødelamper

til Gadebelysningen i Kjellerup er nu opstillede. Placeringen vækker ikke almindelig Tilfredshed.

25. November 1905

De elektriske Lygter

var i Aftes tændt for første Gang.

2. December 1905

Gymnastik

I Thorning er der i Vinter dannet en Gymnastikforening, der allerede har faaet ualmindelig stor Tilslutning, idet den tæller ikke mindre end 55 Karle og 20 Piger, og vor Meddelelse haaber paa endnu flere Deltagere.

Flere læsere har opfordret redaktionen til at være et år forud med klip fra avisen for 100 år siden. Herved kan jubilerende foreninger mv. nå at blive opmærksomme på 100 års dagen.

Det er hermed gjort.

Af Peder Hjorth Jensen og Hans Kruse

For nu ikke at begynde med begyndelsen, men vel nok med den største begivenhed på museet: 2004 var jubilæumsår. De 25 år blev fejret med både fest, bogudgivelse og jubilæumsudstilling, og der kom nyheder i den faste udstilling.

Festen i Thorning Forsamlingshus er skildret flere steder i årsskriftet. Såvel jubilæumsbog som -udstilling tager udgangspunkt i museets motto – Blicher-citater: »Mennesket skal huske sin Fortid«.

Jubilæumsskriftet

Bogen har som undertitel: »25 år med Blicheregnens Museum – 1979-2004«, og indholdet er 16 artikler, der sætter 16 forskellige vinkler på museets oprettelse fra de første tanker til i dag. Bidragyderne er en broget flok, men fælles for dem er, at Blicheregnens Museum har betydet – og betyder – noget for dem personligt. De har været involveret i forskellige faser i de 25 år, ja, nogle i alle årene. Meningen med denne form for museumshistorie er naturligvis at give så alsidigt et billede af museets liv og historie som muligt.

Omslaget er et farvefoto af et udsnit af museets kampestenmur, de kampesten, hvoraf nogle angiveligt stammer fra en

gravhøj fra museets nærmeste omgivelser. Historien om museet pakket ind i brudstykker af fortiden.

Udstillingen

Jubilæumsudstillingen har samme titel som bogen. Den består hovedsagelig af ting, der er kommet ind gennem de 25 år fra hele kommunen samt enkelte ting fra de tre oprindelige museer i Hinge, Kjellerup og Thorning. Iøjnefaldende er slagter Oswald Niensens vogn fra Kjellerup og sygebåren fra Hinge Sogns Menighedspleje, begge dele fra den første del af 1900-tallet. Og så kan man igen se Auly-motorcyklen fra Ans, men der er hundredvis af genstande. Noget lidt specielt er en montre med gamle bibler. Den ældste er Frederik II's store foliobibel fra 1589 fra familien Bugge på Thorning Vestermark. Næsten lige så gammel er den tyske »Kurfürstenbibel« – også i folio-format og trykt i Nürnberg 1649 – fra familien Døssing på Hinge Mark.

Den faste udstilling har fået tilføjet adskilligt nyt: Særligt spektakulære er to middelalderlige tohåndssværd fundet i Hinge Sø i 1900. De er lånt på Nationalmuseet, og det ene har vi foreløbig fået lov

at udstille i fem år. Ved siden af sværdet er indrettet en montre med gammelt jern – altså middelalderjern. Her kan ses tre ud af syv af de jernkloder (halvfabrikata af råjern), der kendes fra middelalderens jernfremstilling i Danmark. De er fremstillet inden for en radius af 30 km fra museet, den ene i Karup. I montren ses også noget af det jern, som kom ud af museets forsøgsudvinding for nogle år siden samt en kopi af en middelalderlig pilespids, fremstillet af det samme jern. Originalen er på Viborg Stiftsmuseum. Der er faktisk kommet et helt nyt middelalderhjørne i udstillingen.

Musikdirektør Bjerregaards familie har også fået sin egen montre med nogle af

hans mange noder (han komponerede op mod 900 melodier), billeder og instrumenter – heriblandt »en lydløs violin«, anvendt under turneer, når der skulle øves på et hotelværelse.

Andre udstillinger

Legetøjsudstillingen stod ca. et halvt år og blev set af mange. I forbindelse med den arrangeredes bl.a. støbning af tinsoldater for børn – og fædre! Der var stor tilslutning. Arrangementet blev gentaget, og mange fik en selvgjort soldat med hjem. Samtidig kunne børnene bage pandekager på et dukkekøkken. Der blev spist en del.

I november åbnede en udstilling om

Ved eftermiddagens festlighed i anledning af jubilæet blev der spillet på tre af museets klenodier. Fra venstre ses Søren Kristian Vad med Blichers violin, i midten Martin Lundorff med H.C. Simonsens og th. Axel Johnsen med Saugmann Bjerregaards violin.

Måske kommer violinerne i brug igen ved 50-års jubilæet

tatere/natmænd/sigøjnere. Den består af ni store plancher med billeder og tekster om disse eksotiske mennesker og er fremstillet af Dansk Folkemindesamling, som netop i år har 100-års jubilæum. Vi har lånt udstillingen til udgangen af januar.

Lokalhistorisk Arkiv

Der er stadig brug for at udbygge gruppen af frivillige på arkivet. Vi håber at opfordringen til at bruge hovedet og give en hånd til arkivet kommer til at bære frugt. Flere har allerede henvendt sig. Arbejde er der nok af, men også af spændende emner, som fortjener at blive draget frem – og måske blive til en artikel i »Brudstykker«.

Naturvejledning

Museets naturvejleder har traditionen tro gennemført svampeture sammen med Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling i Kjellerup og i Karup Kommune, hvor også bibliotekerne er med i arrangementet. Endvidere en tur sammen med DN Karup til gamle engvandingsanlæg i omegnen af Karup – samt sammen med Lokalhistorisk Arkiv i Karup medvirket ved Viborg Amts opstilling af en informationstavle om samme emne ved en af de ældste vandingskanaler i landet ved Haller Å.

E Thueninghus

Det historiske værksted har været benyttet af skoleklasser fra Kjellerup og Karup

kommuner i sædvanligt omfang. Der var gang i den store stenovn, komfuret, lysegryden, smørkærnen, tællehestene, økse, sav og meget andet.

I efterårsferien var der som vanligt åbent hus i tre dage med ca. 200 besøgende. Der blev bagt rugbrød, sigtebrød, 1700-talskage, vaffer. Ikke at forglemme blev der kogt – og spist til den store guldmedalje – grønkalssuppe på stribet flæsk, grisehaler og -tæer. Og så blev der prøvesmagt kryddersnaps, drukket kaffe og snakket om alle de gamle arbejdsprocesser, det gamle hus og hvad der ellers dukker op, hvor godtfolk er og kommer til. Et meget hyggeligt og tilfredsstillende arrangement.

Nyt i Fuglesamlingen

I Fuglesamlingen er der også sket noget. Nogle af de mere eksotiske fugle fra troperne og Antarktis er taget ud og pladsen benyttet til en bedre repræsentation af den danske dyreverden. Ind er kommet den tilbagevendte bæver, der ikke har været i landet de sidste 1000 år. Den sorte rotte og vildkaninen er to andre gnaver-nyheder. Et nytillkommen rovdyr er en sort mink. Hjørnet med urfuglene i hedepanoramaet er blevet renoveret. Konservatorerne Jane og Vagn Reitz har stået bag fornyelsesprocessen.

Kommende udstillinger

I anledning af det store eventyrår 2005 udstiller vi til foråret billedtæpper af

Ragnhild Øllgaard med temaer fra H.C. Andersens eventyr.

60-året for befrielsen – ja det er allerede nu. Vi viser i den anledning en stor samling af genstande af nazistisk oprindelse. Samlingen tilhører Vagner Pedersen, Viborg.

Endnu et jubilæum giver anledning til en udstilling i 2005, nemlig Bøgildgårds-/Oustruplunds 175 årsdag i august. Som en del af festlighederne i den anledning planlægger vi en udstilling om dreng hjemmets historie. Til udstillingen er museet meget interesseret i at låne genstande med tilknytning til Bøgildgård – fx husflidsarbejder eller ting fremstillet i gårdens smedje eller snedkeri.

To forbedringer

I det kommende år er der lagt op til hele to væsentlige forbedringer. Byrådet har bevilget penge til leje af et nyt magasin. Vi håber at kunne tage det i brug allerede her i det kommende forår.

Og i forbindelse med ombygningen på plejehjemmet »Bakkegården«, museets nabo mod vest, er der behov for at ændre tilkørselsforhold og parkeringsmuligheder. Som en udløber bliver der etableret flere parkeringspladser, som også museet kan anvende, og museets tilkørsel asfalteres og ændres til også at kunne bruges af busser. I dette projekt indgår ligeledes nyindretning

Forfatterne til jubilæumsskriftet var samlet på udgivelsesdagen. Fra venstre ses Jesper Langballe, John Granberg, Erik Harbo, Ole Kyed, Orla Dietz, Jytte Nielsen, Hans Kruse, Marianne Bro-Jørgensen, Hans Langballe, Ejgil Overby, Verner Vad, Peder Hjorth Jensen, Jens Kirkeby og Ove Rask. Desværre har Torkil Funder forputtet sig.

af arkivhaven. Det er noget, vore gæster kan se frem til med store forventninger.

Kommunesammenlægningen og museet

Sammenlægningen mellem Kjellerup, Gjern, Them og Silkeborg kommuner må nu betragtes som en realitet fra 1. januar 2007. Museets økonomi udgøres af tilskud fra kommunen, fra amtet og fra staten. Umiddelbart betyder kommunesammenlægningen ingen ændringer for Blicheregnens Museum. Viborg Amts tilskud til museet overtages af staten, som derudover for sit vedkommende fortsætter med samme museumstilskud. Efter en overgangsperiode på fire år overgår amtstilskuddet 1. januar 2011 til at være en del af bloktilskuddet fra stat til kommune. Som udgangspunkt vil museets tilskud altså forblive på samme niveau, når altså det kommunale tilskud fastholdes.

Noget andet er, at ifølge den nugældende museumslov kan man kun have ét statsanerkendt museum af samme slags pr. kommune. Det vil blive et problem i flere nye kommuner. Eksempler er Give og Vejle, Horsens og Odder, Ebeltoft og Grenå, Skagen og Frederikshavn, Kerteminde og Nyborg, og altså Silkeborg og Kjellerup. Et tilsvarende problem opstår for museer med afdelinger i flere kommuner. Hidtil har staten støttet sådanne filialer, men når filialmuseets kommune bliver en del af modermuseets kommune ændres forudsætningen for statens tilskud. Muse-

erne i Roskilde, Vejle, Varde og Ringkøbing har filialordninger.

Museerne i alle disse kommuner ser ud til at have det fælles problem, at de mister statstilskud. Der er noget at arbejde sammen om. Som udgangspunkt er hensigten med den nye kommunestruktur jo ikke nedlæggelse af etablerede og velfungerende statsanerkendte museer.

Arkivet

For arkiverne i den nye Silkeborg kommune er situationen lidt anderledes. Her er ingen statslige midler inddraget. Arkivet i Silkeborg er en slags flagskib. Det ligger på Silkeborg Bibliotek og råder over 1 1/2 stiling. Arkiverne for Gjern og Them er foreningsdrevne, stort set på frivillig basis og med et mindre kommunalt tilskud. I vores kommune er arkivet en del af museet. Kjellerup Kommune yder tilskud til den daglige drift af arkivet – lys og varme mv. – men ingen lønkroner.

De fire arkiver vil prøve at aftale sig frem til et nært samarbejde, måske en egentlig sammenlægning; men naturligvis under den forudsætning, at de fire afdelinger opretholdes. Der er enighed om, at det er helt nødvendigt for indsamlingen af oplysninger og arkivmateriale, at der er ganske tæt mellem den lokale histories mennesker og begivenheder og så stedet, hvor den opbevares og holdes i hævd.

Om et år ved vi mere. Nu må vi nøjes med et »fortsættes i næste nummer«

Blicheregnens Museumsforening 2003

Af Ejgil Overby

Generalforsamlingen fandt sted 18. februar 2003 og samlede så mange som 50 medlemmer, hvad må betegnes som ret usædvanligt. Efter at den var vel overstået fik museumsleder Hans Kruse ordet, og han fortalte levende om museets daværende udstilling og om forslag til nye projekter. Derefter berettede museumsinspektør Peder Hjorth Jensen om de seneste indleveringer til museet og aftenen sluttede med, at Dorthe Kaldal Mikkelsen viste lysbilleder fra de grønlandske eskimoers levevis gennem århundreder, dels ved affotografering af tegninger bl.a. fra Hans Egedes tid og dels ved fremvisning af usædvanlig smukke dias fra nutiden. Til trods for at Dorthe Kaldal Mikkelsen måtte tale i mikrofon på grund af en stemmelidelse, fik de fremmødte et enestående indtryk af livet på Grønland, og hun fik til slut et stort og velfortjent bifald.

I perioden 17.-21. maj 2003 var foreningen sammen med Naturfredningsforeningens Kjellerupafdeling arrangør af en tur til Öland, som blev ledet af museumsleder Hans Kruse og graver Pernille Ingemann. Ca. 40 personer deltog i den spændende og vellykkede tur, hvor man, foruden besigtigelsen af øens mange seværdigheder også var heldig, netop på

det tidspunkt, at kunne finde nogle smukke orkidearter, som den svenske landsdel er kendt for. Undervejs blev der tid til besøg i Kristianstad med Trefoldighedskirken – måske Nordens smukkeste kirke – og udvandrermuseet i Växjö. Det blev alt i alt en succesfuld tur, der oven i købet gav et klækkeligt overskud til foreningen, så der er al mulig grund til at takke de implicerede tilrettelæggere. Det er jo et stort og tidkrævende arbejde at få det hele til at falde på plads.

Forårsudflugten gik 27. maj 2003 til Vesthimmerland. Man startede med at køre til Farsø for at besøge det nyindrettede museum i barndomshjemmet for Johs. V. Jensen, men der blev også tid til besøg i mindestuen for Thit Jensen i det gamle rådhus. Begge steder var der fremragende fortællere, som viste os rundt, og eftersom de to søskende med årene blev uvenner, var det interessant at notere sig, hvordan den kvindelige omviser i Thit Jensens mindestue indgående forsvarede forfatterindens opførelse, mens den mandlige omviser på Johs. V. Jensen museet så afgjort var på nobelpristagerens side! Derefter kørtes der ad naturskønne veje nordenfjords til Aggersborg med minder fra vikingetiden, der bl.a. indgående blev studeret i et

udstillingslokale. Til slut kørtes videre til Løgstør langs første del af Frederik 7.s kanal og videre til Ertebølle, hvor den medbragte kaffe blev nydt i udestuen for en landskabsudstilling. Da der gik noget tid med at transportere turdeltagerne, der måtte deles i to hold, fra de to museer i Farsø, blev det noget sent med hjemkomsten. Det er dog mit indtryk at alle var godt tilfreds med turen.

Hvad angår efterårsmødet, så havde vi dette år ændret programmet fra at fejre Blichers fødselsdag – det har vist sig, at der netop i den uge, dagen falder, i Thorning er travlhed med andre arrangementer – til fejring af foreningens stiftelsesdag 19. november. I stedet for et foredrag holdt vi i dagens anledning en præmiekonkurrence med rødvin som gevinster. Alle mødedeltagere fik udleveret en slags tipskupon, og tre af museets personale – de to museumsinspektører og en praktikant – gav så hver deres forskellige forklaring på, hvad medbragte genstande forestillede. Der var 64, der deltog i konkurrencen, men kun to personer havde alle svarene korrekt. Der var fire personer, der havde 9 rigtige, så de deltog i lodtrækningen om en 3. præmie. Konkurrencen blev afholdt under stor munterhed, og bagefter åbnede Hans Kruse museets nye udstilling om legetøj, efter at have fortalt om de forskellige tiders legetøj, og om hvordan omgivelserne var

blevet påvirket. Der blev sunget H.C. Andersen-sange i udstillingens regi, og alle sang livligt med til orgelspil af Ingse Glittrup. Til slut blev der serveret kaffe i museets kaffestue, hvor Thorningbageren havde fremstillet et futtur med vogne i kageformat, som det næsten var en skam at tage hul på. Alt i alt blev det en festlig aften, som mange medlemmer har erklæret sig godt tilfreds med.

Bestyrelsen har besluttet, at vi tilmelder os »Sammenslutningen af Museumsforeninger i Danmark«, en ny forening, hvis formål det først og fremmest er at synliggøre den brede folkelige opbakning, der står bag museerne og at skaffe sig indflydelse på vilkårene for museumsdrift og ikke mindst på, hvordan museerne skal se ud i en kommende ny kommunal struktur. Efter at tilmeldingen havde fundet sted, blev vi inviteret til et møde på Gl. Estrup, hvor bestyrelsesmedlem Frederik Frederiksen repræsenterede Blicheregnens Museumsforening.

Årsskriftet udkom til sædvanlig tid, d.v.s. inden jul, så man kunne benytte det til julelæsning. Sideantallet blev på 87, så der havde ikke været problemer med at få det fyldt. Om der bliver det fremover, kan ingen vide, så derfor efterlyser jeg, sædvanen tro, godt lokalt stof udefra, så årsskriftet også fremover kan blive af kulturhistorisk værdi.

Regnskab og status for året 2003

	Indtægt	Udgift
Resultatopgørelse		
Kontingent (herunder kr. 1.425,- vedr. 2004)	31.050	
Salg fra kiosk og pr. giro	60.715	
Renteindtægter	135	
Div. arrangementer og møder	125	
Gavebidrag indb. sammen m. kontingent	125	
Årsskrift, forsendelse og øvr. medl.udg.		21.118
Varekøb og udgifter vedr. kiosken		48.838
Kontingenter		100
Gaver		16.065
Rullereolerne		45.000
Kontorhold, herunder løn til regnskabsfører		1.103
Moms		3.407
Gebyrer, giro og bank		971
	92.150	136.602
Årets resultat, underskud	<u>44.452</u>	
Balance	136.602	136.602
Status pr. 21.12.2003	Primo	Ultimo
Kassebeholdning	2.698	687
Indestående, Jyske Bank	38.210	21.586
Indestående, Nordea	40.616	8.480
Girokonto (salg)	1.805	5.461
Girokonto (kontingent)	795	3.458
Samlet likvid beholdning	84.124	39.672
Årets resultat, underskud		<u>44.452</u>
Balance	84.124	84.124

Regnskabet er godkendt ved generalforsamlingen den 24. februar 2004

Blicheregnens Museum

Adresse: Blichersvej 30, Thorning, 8620 Kjellerup
Tlf. 87 70 24 70, Fax 87 70 24 75
e-post: bem@kjellerup.dk
www.blicheregnensmuseum.dk

Leder: Hans Kruse

Åbningstid:	Hverdage	Lørdage	Søn. mv.
Januar-marts	Tirs. og tors. 11-17	Lukket	13-17
April-maj:	Man.-fre. 9-17	13-17	13-17
Juni-august:	Man.-fre. 9-17	11-17	11-17
September:	Man.-fre. 9-17	13-17	13-17
Oktober-december:	Tirs. og tors. 11-17	13-17	13-17

– samt efter aftale!

Entre: Voksne 30 kr. Grupper 20 kr. Børn under 15 år gratis
Arkivets: Tirsdag og torsdag 11-17
åbningstider: Første tirsdag i hver måned: 11-21
E Thueninghus: Aftaler med museumsinspektør Peder Hjorth Jensen

Blicheregnens Museumsforening

Nye medlemmer: Optagelse hos bestyrelsen eller på museet

Entre: Gratis adgang til museet ved forevisning af medlemskort
Årsskriftet: Artikler til kommende årsskrifter bedes sendt til foreningens formand inden 15. oktober - gerne på diskette.

Bestyrelsen: Ejgil Overby, Klausholm, formand, telefon 86 88 62 66
Kristine Duch, næstformand, Hvam, telefon 86 66 73 15
Ellen Andersen, Thorning   Frederik Bitsch, Thorning
Johannes Frank, Kjellerup   Frederik Frederiksen, Iller
Aase Knudsen, Thorning   Bente Sørensen, Vinderslev

Giro 3 17 98 77 (kontingent) – Giro 0 93 11 36 (køb af bøger mv.)